

VERRUIM DE HORIZON TUSSEN BELEID EN LEEFWERELD

Peter Paul J. Doodkorte

VOORWOORD

Het terugdringen van jeugdzorg vraagt geen nieuwe wet, maar een andere manier van kijken, besluiten en samenwerken in het dagelijks leven van kinderen en gezinnen.

Dit boek is geschreven voor iedereen die zich afvraagt waarom die omslag maar niet van de grond komt – terwijl raadszalen vol zitten met Hervormingsagenda's¹, governance-platen en voortgangsrapportages, en keukentafels vol liggen met brieven, formulieren en wachtlijsten.

Op veel plekken klinkt inmiddels hetzelfde refrein: niet nóg een stelselwijziging, maar een cultuuromslag – weg van reflexmatig opschalen, protocolleren en controleren, naar nabijheid, normaliseren en samenlevingskracht.

Toch is de dagelijkse praktijk vaak nog een elftal vol verdedigers: de zwaarste, meest specialistische jeugdhulp is tot in detail georganiseerd, terwijl de basis in de wijk – jeugdwerk, schoolondersteuning, oudergroepen, laagdrempelige teams – bij tegenwind als eerste wordt afgeschaald. Gezinnen komen daardoor pas echt in beeld als het misgaat; dan staat de verdediging paraat, maar zijn schoolrelaties beschadigd, schulden opgelopen en is het vertrouwen dun.

Dit boek probeert precies daar het verschil te maken: tussen vergadertafel en voordeur, tussen systeemtaal en keukentafeltaal. In casussen als Ryan, de thuiszitter met de lege stoel in de klas en de ouder met drie verschillende brieven over hetzelfde probleem, wordt zichtbaar hoe wij een doolhof van goede bedoelingen hebben gebouwd, waarin iedereen een stukje verantwoordelijkheid draagt maar niemand de totale ervaring van het kind echt in handen

¹ De term hervormingsagenda verwijst in het sociaal domein meestal naar de Hervormingsagenda Jeugd 2023–2028: een pakket landelijke afspraken om de jeugdzorg inhoudelijk te verbeteren én financieel houdbaar te maken. In veel gevallen maken (in regionaal verband samenwerkend) gemeenten daar een eigen vertaalslag van.

neemt. Niet omdat mensen het niet willen, maar omdat de logica van beheersing – risico's afdekken, financiële houdbaarheid, juridische zekerheid – stap voor stap belangrijker is geworden dan ervaren houdbaarheid voor gezinnen en professionals.

De centrale uitnodiging in dit boek is om de leefwereld tot norm te maken en het systeem daaraan dienstbaar. Dat betekent: beginnen bij de vraag van het kind en gezin – Wie kent jullie al? Wie kan met jullie meelopen? – in plaats van bij de vraag welke wet, regeling of regio nu aan zet is. Het betekent stevige lokale teams als spelverdeler inrichten, die niet alleen toegang organiseren maar ook het spel verdelen tussen basisvoorzieningen, generalistische steun en specialistische zorg. Het betekent toegang vormgeven als speelplan in plaats van barrière: een gezin, een plan, een contactpersoon, met het Richtinggevend kader toegang² en het Verkenninginstrument Toegang (VIT)³ als hulpmiddelen, niet als extra laag papier.

In die zin is dit boek geen nieuwe blauwdruk voor weer een stelselwijziging, maar een speelplan voor de cultuuromslag waar in het sociaal domein steeds vaker om wordt gevraagd.

Elk hoofdstuk zoomt in op een stukje van de omgekeerde wereld – van thuiszitters en administratieve putten tot verschilmakers en stevige lokale teams – en eindigt met heel concrete 'morgen'-stappen: kleine keuzes die bestuurders, professionals, ouders en jongeren vandaag al dichterbij een relationeel, scorend jeugdstelsel brengen. Waar het artikel pleit voor herstel van sociale normen en een stevigere pedagogische basis, laat dit boek zien hoe je dat langs de lijn van het voetbalveld, aan de keukentafel en in de raadszaal daadwerkelijk kunt organiseren.

Verruim de horizon
Uitgeverij De Overkant
 Ringvaarpark 1
 2907 LH Capelle aan den IJssel
 De-Overkant@Doodkorte.nl

9789083609447

² Het Richtinggevend Kader Toegang is de landelijke "richtingwijzer" van VNG voor hoe gemeenten hun toegang, lokale teams en integrale dienstverlening zouden moeten inrichten voor inwoners in kwetsbare en complexe situaties.

³ Het Verkenninginstrument Toegang (VIT) is een online vragenlijst met rapportage en verwijzer die gemeenten helpt hun toegangsfunctie en lokale teams in het sociaal domein te verbeteren, in lijn met het Richtinggevend kader Toegang van de VNG.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	1
Taal als kompas tussen beleid en leefwereld.....	8
Een stelsel dat door woorden spreekt	8
Taal die schuurt met de bedoeling	9
Van misleidende termen naar betekenisvolle woorden	9
Van beweging naar voren naar vertrek- én landingsplaats	9
Taal die uitnodigt in plaats van uitsluit	10
Opening	11
Tussen vergadertafel en voordeur	11
Probleemschets – hoe de kloof ontstaat.....	12
Casus – een gemeente waar veel wordt vergaderd	14
Analyse – systeemlogica en bestuurlijke reflexen	15
Ander perspectief – beginnen bij de leefwereld	16
Kansen en handelingsruimte	17
Wat je morgen al kunt doen.....	18
Tenslotte.....	18
De omgekeerde wereld van het sociaal domein	19
Een elftal vol verdedigers	19
Probleemschets – hoe de omgekeerde wereld eruit ziet.....	19
Casus – bezuinigen op preventie, doorlopen in de top.....	20
Analyse – prikkels richting verdediging.....	21
Ander perspectief – het veld opnieuw inrichten.....	23
Kansen en handelingsruimte	24
Wat je morgen al kunt doen.....	24
Tenslotte.....	25
Thuiszitters en andere stille schandalen	26
Een lege stoel in de klas.....	26
Probleemschets – verantwoordelijkheid zonder eigenaar	27
Casus – een jongere die buiten beeld raakte	27
Analyse – patronen die steeds terugkomen	29

Ander perspectief – thuiszitters als toetssteen	29
Kansen en handelingsruimte	31
Wat je morgen al kunt doen	32
Tenslotte	32
Wie niet in de mal past	34
Formulieren zonder vakje	34
Probleemschets – wat er misgaat als je in mallen denkt	34
Casus – een jongere tussen alle wal en alle schip	35
Analyse – normaliseren, categoriseren en verliezen	36
Ander perspectief – werken vanuit het verhaal	37
Kansen en handelingsruimte	38
Wat kun je zelf morgen al doen	39
Tenslotte	39
Thuis, tussen de regels door	41
Brieven op het aanrecht	41
Probleemschets – hoe beleid het huis binnenkomt	41
Casus – een gezin met alles tegelijk	42
Analyse – steunend of koloniserend	44
Ander perspectief – ondersteuning tussen de regels door	44
Kansen en handelingsruimte	45
Wat je morgen al kunt doen	46
Tenslotte	47
Van systeemtafel naar straatniveau	48
Vergaderen over nabijheid	48
Probleemschets – als overleg een doel op zich wordt	48
Casus – een gemeente met veel tafels en weinig toegang	49
Analyse – waarom energie blijft hangen	50
Ander perspectief – straat als norm, tafel als steun	50
Kansen en handelingsruimte	51
Wat kun je morgen al doen	52
Tenslotte	52
Stevige Lokale Teams als spelverdeler	53

Een elftal met een echte spelverdeler.....	53
Probleemschets – als niemand het spel leidt.....	53
Casus – een gemeente vóór en na stevige teams.....	54
Vóór – versnipperde toegang, weinig regie	54
Na – één herkenbaar team als spelverdeler	55
Analyse – wat een lokaal team echt stevig maakt	56
Terug naar de voetbalmetafoor.....	57
Ander perspectief – teams als motor van een relationeel stelsel	57
Kansen en handelingsruimte	58
Wat je morgen al kunt doen.....	59
Tenslotte.....	60
Toegang als speelplan	61
Van barrièrerace naar speelplan	61
Probleemschets – toegang als doolhof.....	61
Casus – twee manieren van ‘toegang’	62
Analyse – richtinggevend kader en VIT als gezamenlijke taal	63
Ander perspectief – toegang als begeleide route.....	64
Kansen en handelingsruimte	65
Wat kun je morgen al doen	65
Tenslotte.....	66
Het panel aan het eind van de dag.....	67
Ervaringskennis was er, maar bleef decor	67
Probleemschets – risicoreflex boven relatie.....	68
Casus – een cliëntenraad zonder tanden	68
Analyse – hoe ervaringskennis decor wordt	69
Ander perspectief – ervaringskennis als kompas	69
Kansen en handelingsruimte	70
Wat kun je morgen zelf al doen	71
Tenslotte.....	72
Administratieve putten en papieren werkelijkheid.....	73
De werkdag in het systeem.....	73
Probleemschets – hoe papieren werkelijkheid de echte verdringt.....	73

Casus – een organisatie in de administratieve put.....	74
Analyse – waarom administratie doel in plaats van middel wordt.....	75
Ander perspectief – verantwoorden om te leren.....	75
Kansen en handelingsruimte	76
Wat kun je morgen zelf al doen	76
Tenslotte.....	77
Verschilmakers in het sociaal domein.....	78
Tegen de stroom in.....	78
Probleemschets – waarom verschilmakers nodig én kwetsbaar zijn	79
Casussen – vier portretten.....	79
Ander perspectief – van toevallig heldendom naar gedragen praktijk	81
Kansen en handelingsruimte	82
Wat kun je morgen zelf al doen	83
Tenslotte.....	84
Een jeugdstelsel dat durft te scoren	85
Terug op het veld.....	85
Probleemschets – waarom het huidige stelsel vastloopt	86
Synthese – bouwstenen van een scorend jeugdstelsel	86
Alternatieve agenda voor gemeenten	87
Wat kun je morgen zelf al doen	89
Slot – speelplan in plaats van blauwdruk.....	90
Reikwijdte wet: spelregels die het spel maken of breken	91
Nieuwe regels, zelfde veld	91
Waar de wet de goede kant op beweegt.....	92
Waar de wet schuurt met de leefwereldlogica	93
Rechtspositie: wat als het geen ‘jeugdhulp’ meer heet?	94
Wat vraagt deze wet van gemeenten en teams?	95
De reikwijdte wet als test	95
Het convenant als speelplan voor het middenveld.....	97
Het tactiekbord in de kleedkamer.....	97
De kern: lokale teams als spelverdeler, niet als loket.....	97

Aansluiting op de speelstijl van dit boek	98
Waar het convenant spanning oproept	99
Nawoord	102
Bijlagen	104
Als zorg een brief nodig heeft, gaat er iets mis.....	105
De omgekeerde wereld van het sociaal domein	108
Zolang risico regeert, blijft ervaringskennis decor	110
Vijf decennia jeugdzorg	112
Het stille schandaal waar iedereen omheen vergadert	116
Wie niet in de mal past	119
Jeugdzorg en Wmo: van duplo naar lego	122
Van systeemtafel naar straatniveau	127
de spelverdeler die elk jeugdstelsel nodig heeft	130
Tijd om de administratieve put te dichten	133
Verschilmakers	136
Over Peter Paul.....	143
Bibliografie	144

TAAL ALS KOMPAS TUSSEN BELEID EN LEEFWERELD

Voordat we in dit boek de praktijk van vergadertafels, keukentafels en speelplannen induiken, is er één laag die overal onderdoor loopt: taal. Woorden bepalen niet alleen hoe we over jeugd, zorg en samenleven praten, maar ook hoe we kijken, besluiten en handelen. In dit boek sluit ik meestal aan bij de begrippen die nu gangbaar zijn in het sociaal domein. Tegelijkertijd pleit ik ervoor om in de toekomst taal te gebruiken die de bedoeling eerlijker weerspiegelt.

EEN STELSEL DAT DOOR WOORDEN SPREEKT

In het sociaal domein wemelt het van de begrippen die in vergaderruimtes vertrouwd klinken, maar aan de keukentafel vervreemdend kunnen werken. We spreken over voorveld, toegang en uithuisplaatsing alsof het neutrale termen zijn, terwijl ze stiekem richting geven aan hoe we het stelsel inrichten.

Voorveld suggereert een soort randgebied, iets voor de echte zorg begint. Terwijl het in feite gaat om de sociale basis: de plekken waar kinderen en gezinnen wonen, leren, spelen en elkaar ontmoeten. Dat is geen rand, maar kern.

Toegang klinkt vriendelijk en klantgericht: we geven mensen toegang tot zorg. In de praktijk is toegang vaak de nooduitgang van een stelsel waarin de sociale basis het niet meer redt en specialistische hulp nodig wordt.

Uithuisplaatsing legt de nadruk op wat wordt afgenomen een huis, een vertrouwde plek terwijl de bedoeling is om een nieuwe, veilige thuisomgeving te bieden, hoe pijnlijk die stap ook is.

Wie goed luistert, hoort hoe deze woorden meer zeggen over systeemlogica dan over leefwereldlogica. Ze maken zichtbaar waar het zwaartepunt ligt: bij beheersen en verdelen, niet bij samen leven en herstellen.

TAAL DIE SCHUURT MET DE BEDOELING

Als de woorden die we gebruiken niet kloppen met wat we willen bereiken, ontstaan er drie spanningen.

Ten eerste raken inwoners de draad kwijt. Begrippen als toegang, maatwerkvoorziening of voorveld zeggen weinig over wat mensen concreet kunnen verwachten. Het voedt afstand, wantrouwen en het gevoel dat het stelsel ergens anders over gaat dan over hun dagelijks leven.

Ten tweede gaan professionals soms werken naar de taal in plaats van naar de bedoeling. Als je functie toegang heet, is het logisch dat je vooral poortwachter wordt. Als we praten over uithuisplaatsing, dreigt het perspectief van verlies centraal te staan, in plaats van dat van gezinsherstel en veiligheid.

Ten derde kleurt taal de morele ondertoon. Woorden als uithuisplaatsing en casus verenigen mensen tot probleem of proces. Ze suggereren tekort, risico, gebrek. Terwijl de beweging waar dit boek voor pleit juist gaat over mogelijkheden, relaties en samenlevingskracht.

Taal lijkt dan een technisch detail, maar in werkelijkheid is het een stille stuurman. Hoe vaker we systeemwoorden herhalen, hoe vanzelfsprekender het wordt om vanuit het systeem te denken.

VAN MISLEIDENDE TERMEN NAAR BETEKENISVOLLE WOORDEN

Als we de koers willen verleggen, moeten we ook onze taal verleggen. Dat begint bij het herdefiniëren van kernbegrippen en het zoeken naar woorden die dichter bij de bedoeling liggen.

Voorveld wordt sociale basis als fundament of thuisbasis. Niet de voorkamer van het stelsel, maar de plek waar het gewone leven zich afspeelt en waar ondersteuning bij voorkeur ook blijft.

Toegang wordt minder een poort en meer een begeleide route, of – waar het echt om gaat – tijdelijke extra steun bovenop wat de sociale basis niet alleen kan dragen. Toegang is dan geen doel op zich, maar nooduitgang als het thuis, op school en in de buurt onvoldoende lukt.

Uithuisplaatsing kan in taal verschuiven richting gezinsherstel, veilige verblijfplaats of tijdelijke nieuwe thuisbasis waarbij het accent ligt op veiligheid, hechting en perspectief in plaats van alleen verlies.

Dat vraagt niet om cosmetische aanpassingen, maar om eerlijk taalgebruik dat dwingt tot andere keuzes. Wie een sociale basis fundament noemt, kan haar niet bij de eerste bezuinigingsronde wegzagen. Wie gezinsherstel zegt, kan niet volstaan met alleen het regelen van een plek zonder relatie.

VAN BEWEGING NAAR VOREN NAAR VERTREK- ÉN LANDINGSPLAATS

Een term die de afgelopen jaren veelvuldig in beleid opduikt, is beweging naar voren: meer aan de voorkant doen, eerder signaleren, versterken in plaats van repareren. De bedoeling is goed, maar de metafoor suggereert dat de sociale basis vooral vertrekpunt is op weg naar iets anders.

In de praktijk van gezinnen ziet het er anders uit. De sociale basis is niet alleen waar je vertrekt, maar ook waar je telkens weer terugkomt: de straat, de school, de sportclub, het buurthuis, de keukentafel. Als we spreken over de sociale basis als vertrek- én landingsplaats, erkennen we dat deze plekken een blijvende rol spelen in een mensenleven, óók als er tijdelijk specialistische hulp nodig is.

Een jongere die een behandeltraject doorloopt, blijft lid van een klas, een buurt, een team. Een ouder die ondersteuning krijgt, blijft ouder in een gezin, buurtgenoot in een straat. Taal die dat zichtbaar maakt, voorkomt dat we mensen losknippen uit hun eigen dagelijks leven.

TAAL DIE UITNODIGT IN PLAATS VAN UITSLUIT

De beweging waar dit boek voor pleit – van systeemtafel naar straatniveau, van risicoreflex naar relationele reflex – vraagt om taal die uitnodigt in plaats van uitsluit. Dat betekent:

- Minder jargon, meer gewone taal die kinderen, ouders en professionals herkennen.
- Minder nadruk op tekorten en procedures, meer woorden voor herstel, samenwerking en samenleven.
- Minder spreken over casussen en cliënten, meer over kinderen, jongeren, ouders, burens.

Taal mag een spiegel worden van waar we naartoe willen: een sociaal domein waarin mensen zich niet allereerst dossier of doelgroep voelen, maar mens tussen andere mensen. Als woorden daarop voorlopen, trekken ze gedrag, keuzes en beleid ongemerkt mee. Zo wordt taal geen decor, maar motor van de beweging tussen beleid en leefwereld die in de rest van dit boek centraal staat.

OPENING

TUSSEN VERGADERTAFEL EN VOORDEUR

Het is maandagochtend, half tien. In de raadszaal schuiven mensen aan rondom een grote tafel. Op de agenda: voortgang Hervormingsagenda Jeugd. Er liggen stapels stukken, tabbladen, een PowerPoint met pijlen en procesplanningen. Iemand zegt dat de governance – de manier waarop alles bestuurlijk is georganiseerd – nu echt op orde moet zijn, iemand anders vraagt of de regio wel voldoende sturingsinformatie krijgt: cijfers, grafieken, dashboards. Er wordt over jongeren gesproken in aantallen, in budgetregels, in instroom en uitstroom.

Een paar kilometer verderop zit een moeder aan haar keukentafel. Dezelfde maandagochtend. Ze staart naar drie brieven: één van school, één van de gemeente, één van de jeugdhulpaanbieder. In elke brief staan andere woorden voor hetzelfde probleem, andere telefoonnummers, andere loketten. Haar zoon wil vooral weten wie er morgen langskomt, en of hij weer terug mag naar school. De moeder vraagt zich af: “Wie gaat mij nu echt helpen?”

De raadszaal en de keukentafel horen bij hetzelfde stelsel, maar ze lijken twee verschillende werelden.

Voor mij beschrijven dit soort situaties vaak stevige taal aan beleidskant, en tegelijk ouders en jongeren die vooral zoeken naar iemand die gewoon naast hen komt staan. Terwijl beleid praat over herordening van het stelsel, vraagt een kind: “Zie je mij, vandaag?”

PROBLEEMSCHEETS – HOE DE KLOOF ONTSTAAT

Twée talen in één stelsel

Aan de beleidskant klinkt een eigen taal. Woorden als ‘doorzettingsmacht’, ‘integrale sturing’ en ‘doelmatigheid’ komen veel terug in nota’s, raadsvoorstellen en de Hervormingsagenda Jeugd.

Kort gezegd betekenen die woorden:

- Doorzettingsmacht: de bevoegdheid om knopen door te hakken als organisaties het onderling niet eens worden.
- Integrale sturing: proberen onderwijs, zorg, jeugdhulp en andere partijen vanuit één gezamenlijke lijn aan te sturen.
- Doelmatigheid: zorgen dat het geld doelmatig wordt besteed, dus weinig verspilling en zoveel mogelijk resultaat per euro.

Het zijn op zichzelf geen verkeerde begrippen. Maar ze staan vaak ver af van de vragen van gezinnen. In mijn blogs “Als zorg een brief nodig heeft, gaat er iets mis” (zie ook de bijlagen) en “De omgekeerde wereld van het sociaal domein” (zie bijlagen) laat ik zien hoe ouders verdwalen in die systeemtaal: er wordt veel over hen gepraat, maar weinig met hen.

Aan de keukentafel spelen hele andere vragen:

- Wie belt ons terug?
- Wie komt wanneer langs?
- Wie overziet alles wat er speelt - thuis, op school, met geld, met gezondheid?
- Wie blijft er langer dan één gesprek?

Tussen deze twee talen – beleidstaal en keukentafeltaal – zit de kloof.

Beleidsconstructies die losraken van de praktijk

In de afgelopen jaren zijn er verschillende wetten en plannen bijgekomen die jeugdhulp moeten verbeteren. De Hervormingsagenda Jeugd zet grote lijnen uit voor de periode tot en met 2028: minder druk op zware zorg, meer steun aan de voorkant, betere samenwerking. De Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg⁴ (vaak beschreven als wet verbetering beschikbaarheid specialistische jeugdhulp) moet ervoor zorgen dat specialistische jeugdzorg – de intensieve vormen van hulp – regionaal beter worden georganiseerd, zodat kwetsbare kinderen niet tussen wal en schip vallen.

In diezelfde beweging werken veel gemeenten met eigen verordeningen en regels rond jeugdhulp, waarin staat wie waarvoor verantwoordelijk is en hoe toegang wordt geregeld.

Daarin wordt nauwkeurig uitgewerkt:

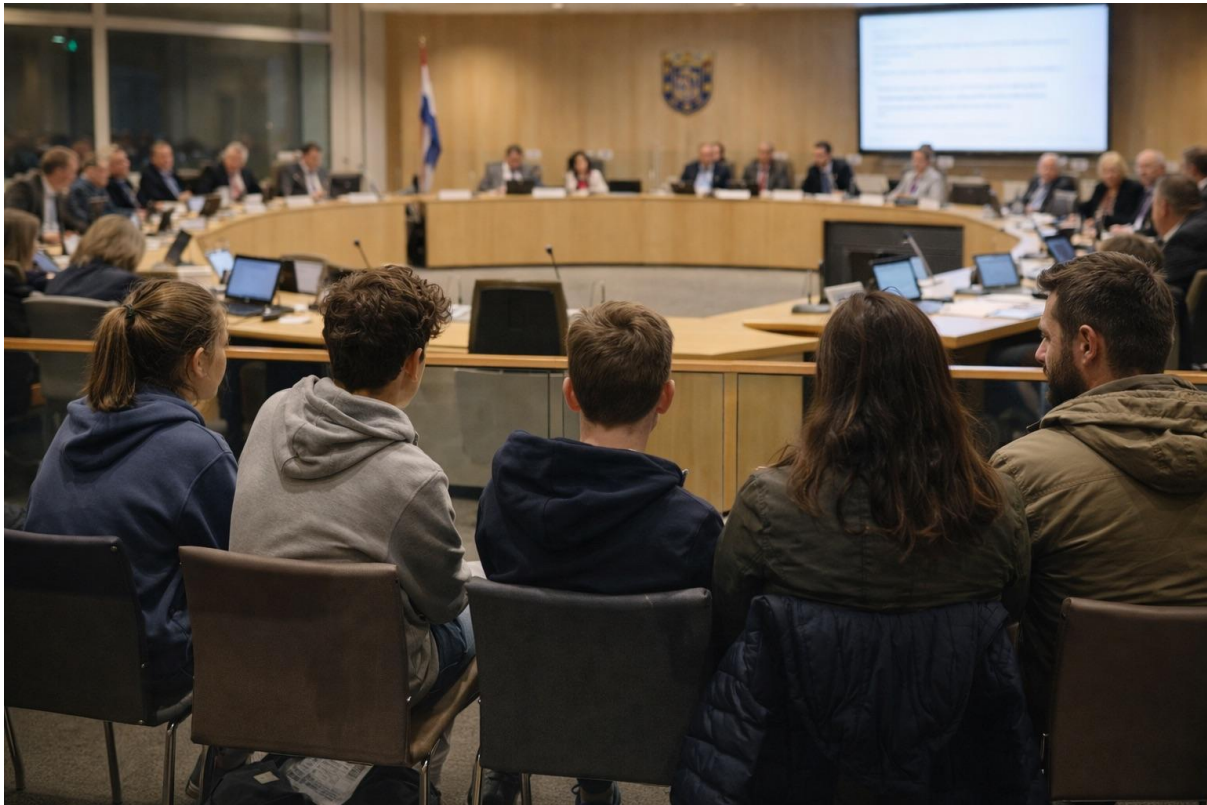
- Welke vormen van hulp onder jeugdhulp vallen (reikwijdte van jeugdhulp).
- Wie de hulp mag aanvragen of verwijzen (bijvoorbeeld huisarts, jeugdarts, lokale teams).
- Hoe gemeenten samenwerken in de regio voor specialistische hulp.

⁴ De Eerste Kamer heeft op 7 oktober 2025 ingestemd met de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg. Deze wet moet ervoor zorgen dat gespecialiseerde jeugdzorg beter beschikbaar komt voor de kinderen en gezinnen die dat het hardst nodig hebben. De wet trad op 1 januari 2026 in werking.

Op papier ziet dat er overzichtelijk uit. Maar in de praktijk ontstaat een stapeling:

- Nationale afspraken (Jeugdwet, hervormingsagenda, nieuwe wetten).
- Regionale afspraken (regio-overleggen, contracten, afspraken over specialistische zorg).
- Lokale afspraken (verordeningen, beleidsnota's, uitvoeringskaders).

Elke laag voegt structuren, overlegtafels en documenten toe. Als die lagen niet voortdurend worden getoetst aan de ervaring van kinderen, ouders en professionals, gaat het geheel naar binnen draaien. Het systeem wordt dan vooral druk met zichzelf.

Gevolgen aan de voorkant: onduidelijke loketten, versnipperde hulp

Aan de voorkant – waar gezinnen binnenkomen – worden die keuzes voelbaar. Het Centraal Bureau voor de Statistiek liet zien dat in 2024 ongeveer 481.000 jongeren jeugdhulp kregen: ongeveer één op de negen jongeren tot en met 22 jaar. Dat zijn geen kleine aantallen. Achter elk cijfer zit een gezin dat de weg moet zien te vinden.

Toch is de route naar hulp vaak onduidelijk:

- Meerdere loketten (wijkteam, jeugdteam, school, huisarts, losse projecten).
- Verschillende telefoonnummers en websites met deels overlappende informatie.
- Onduidelijke verschillen tussen ‘lichte hulp’ en ‘zware hulp’ – en wat dat betekent voor wachttijden en rechten.

In mijn blogs [“Zolang risico regeert, blijft ervaringskennis decor”](#) (zie bijlagen)) en [“Vijf decennia jeugdzorg”](#) (zie bijlagen) wordt beschreven hoe ouders en professionals zich machteloos kunnen voelen in zo’n systeem. Iedereen doet zijn best in zijn eigen stukje, maar de totale ervaring van het kind heeft geen eigenaar.

Die kloof is geen natuurverschijnsel, maar een gevolg van hoe we het stelsel hebben ingericht.

CASUS – EEN GEMEENTE WAAR VEEL WORDT VERGADERD

De vergaderkant

Stel je een middelgrote gemeente voor. Op papier is deze gemeente goed bezig:

- Er is een stuurgroep Hervormingsagenda Jeugd, waar bestuurders, beleidsadviseurs en managers van grote jeugdhulpaanbieders zitten.
- Er zijn werkgroepen per thema: wachttijden, toegang, zware zorg, onderwijs-jeugdhulp.
- Er is een regionale overlegtafel waarin gemeenten samen afspraken maken over specialistische jeugdzorg, zoals de nieuwe wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg van hen vraagt.

De actielijsten zijn lang. De documenten zijn zorgvuldig en verwijzen keurig naar de Hervormingsagenda Jeugd. Er wordt gesproken over verbetering van de aansluiting tussen domeinen, over doorontwikkeling van de toegang, over optimale regionale spreiding van specialistische functies. Governance-platen laten zien wie met wie in welk overleg zit.

Iedereen rond de tafel is betrokken en werkt hard. Maar de vraag is: wat merkt een kind hier morgen van?

De route van één gezin

In dezelfde gemeente woont Ryan, 14 jaar. Hij loopt vast op school: hij komt vaak te laat, haalt slechte cijfers, en lijkt steeds somberder. Thuis is er spanning: zijn moeder werkt in ploegendienst, zijn vader is ziek, er zijn schulden. Ryan slaapt slecht, gamet 's nachts en wil 's ochtends niet meer uit bed.

De route van het gezin ziet er zo uit:

- Op school wordt Ryan besproken in het intern zorgoverleg. Er wordt gezegd: “We moeten iets met jeugdhulp.”
- De school verwijst naar het wijkteam. De moeder belt, komt na drie weken op een intakegesprek.
- Het wijkteam vindt dat specialistische jeugdhulp nodig is en doet een aanvraag.
- De jeugdhulpaanbieder plant een intake; dat duurt zes weken. In de tussentijd hoort het gezin weinig.

Elk gesprek wordt apart gepland, door andere mensen. Elk gesprek kent een eigen verslag: in het schoolsysteem, in het systeem van de gemeente, in het systeem van de aanbieder. Soms lezen professionals elkaars verslagen niet of maar gedeeltelijk. Voor het gezin voelt het alsof ze steeds opnieuw moeten beginnen. Ryan zegt: “Waarom vragen ze steeds hetzelfde?” Zijn moeder denkt: “Wie loopt nu een tijd met ons mee?”

Ondertussen rapporteert de gemeente aan de regionale tafel dat zij in lijn met de Hervormingsagenda Jeugd werkt en dat er werkafspraken zijn gemaakt over doorverwijzing naar specialistische zorg. Op papier klopt veel. Maar de kernvraag van dit gezin blijft hangen: wie is er nu echt voor ons, en niet alleen voor het dossier?

De film *Urchin*⁵ (zie “Kind van de straat”) en de documentaire “Mama, mag ik naar huis toe?”⁶ vertel ik vergelijkbare verhalen: kinderen die verdwalen in goede bedoelingen en overleg, maar weinig ervaren van samenhangende, menselijke ondersteuning.

ANALYSE – SYSTEEMLOGICA EN BESTUURLIJKE REFLEXEN

De reflex van extra regels bij elk incident

Na elk incident dat in de media komt – een kind dat te laat hulp krijgt, een tragedie in een gezin – zie je dezelfde reflex: er moeten extra regels komen, meer toezicht, meer rapportages. Politici en bestuurders willen voorkomen dat zoiets nog eens gebeurt. Dat is begrijpelijk. Maar de uitkomst is vaak:

- Nieuwe protocollen en verplichte formulieren.
- Nog een overlegtafel om beter samen te werken.
- Strakkere controle op besluitvorming in plaats van meer ruimte voor professioneel oordeel.

De eerder aangehaalde blog “Zolang risico regeert, blijft ervaringskennis decor” beschrijft hoe risico denken langzaam alles gaat sturen. Als het belangrijkste doel is om risico’s af te dekken, wordt het steeds moeilijker om gewone, menselijk ogende keuzes te maken. Professionals krijgen minder ruimte om mee te bewegen met wat een gezin nodig heeft.

Problemen opknippen in plaats van verbinden

Een tweede reflex is het opknippen van problemen:

- Een onderwijsprobleem gaat naar een overleg binnen school.
- Een gezinsprobleem gaat naar het wijkteam.
- Een ggz-probleem gaat naar de jeugd-ggz.
- Schulden en armoede gaan naar werk en inkomen of schuldhelpverlening.

Financiering, verantwoordingslijnen en taakverdelingen stimuleren dat knippen. Maar gezinnen leven niet in stukjes.

De eerdergenoemde blog “De omgekeerde wereld van het sociaal domein” laat zien hoe kinderen met meervoudige problemen juist extra last hebben van dit knippen: niemand overziet het geheel.

De nieuwe landelijke wetgeving rond de beschikbaarheid van specialistische jeugdzorg probeert één stukje hiervan op te lossen, door regionale organisatie van zware zorg te verbeteren. Maar als de voorkant – de leefwereld, de basis en de lokale teams – versnipperd blijft, schuift het probleem alleen maar verderop in de keten.

Financiële houdbaarheid boven ervaren houdbaarheid

Een derde patroon: de discussie gaat vaak over financiële houdbaarheid, terwijl de ervaren houdbaarheid van gezinnen en professionals minder aandacht krijgt.

⁵ De film volgt Mike, een jonge dakloze man in Londen die worstelt met verslaving, kleine criminaliteit en een patroon van zelfdestructief gedrag. Hij komt in aanraking met politie en detentie, krijgt daarna maatschappelijke hulp aangeboden en probeert die vicieuze cirkel te doorbreken om een enigszins waardig leven op te bouwen. Onderweg ontmoet hij mensen die hem zowel naar beneden trekken als oprecht proberen te helpen, waardoor de film laveert tussen rauw sociaal realisme en meer absurdistisch-surrealistische momenten in zijn belevingswereld.

⁶ “Mama, mag ik naar huis toe?” is een Nederlandse documentaire uit 2025 van regisseurs Eline van der Kaa en Jesse van Venrooij, geproduceerd door FilmMoment. Zes moeders vertellen hoe het is wanneer hun kind uit huis is geplaatst en niet bij hen kan opgroeien. Thema’s zijn onder meer leegte, schuld en schaamte, stigma (“falen” als ouder) en de angst de band met hun kind definitief te verliezen. De film laat óók zien hoe, stap voor stap, samenwerking met pleegouders mogelijk wordt en welke rol liefde, veerkracht en gedeeld ouderschap daarin spelen.

Financiële houdbaarheid gaat over:

- Kunnen we jeugdhulp blijven betalen binnen het gemeentebudget?
- Welke vormen van hulp zijn te duur en moeten we afbouwen?
- Hoeveel specialistische hulp kunnen we regionaal nog inkopen?

Ervaren houdbaarheid gaat over:

- Kan dit gezin dit nog volhouden?
- Is deze professional nog in staat om goed te werken, of brandt hij opgebrand op?
- Voelt dit kind zich nog veilig en gezien in alles wat er gebeurt?

In de blog “Vijf decennia jeugdzorg” laat ik zien dat er altijd spanning is geweest tussen geld en aandacht, maar dat de balans de laatste jaren steeds meer naar cijfers is verschoven. Als de papieren werkelijkheid belangrijker wordt dan de echte ervaring, wordt de kloof groter.

ANDER PERSPECTIEF – BEGINNEN BIJ DE LEEFWERELD

De vraag van het kind en gezin leidend

Wat gebeurt er als je niet de Hervormingsagenda, maar de leefwereld als vertrekpunt neemt? Dan begin je niet met een schema, maar met een vraag als:

- Wie kent dit gezin al?
- Wie kan aansluiten bij hun ritme?
- Wie heeft genoeg ruimte en mandaat om een tijdje met hen mee te lopen?

Rond Ryan en zijn moeder zou dat bijvoorbeeld kunnen betekenen:

- Dat school, het lokale team, de huisarts en misschien een familielid samen met het gezin om tafel gaan.
- Dat er één persoon wordt aangewezen die de komende maanden vaste contactpersoon is: degene die belt, langsgaat en overzicht houdt.
- Dat er in eenvoudige taal wordt opgeschreven wat de volgende stappen zijn – op school, thuis en in eventuele hulp.

De nieuwe landelijke wetten en de Hervormingsagenda Jeugd kun je in dit perspectief gebruiken als lijst met aandachtspunten, niet als strak schema. De vraag is steeds: helpt deze afspraak ons om dichterbij het kind te komen, of duwt hij ons juist terug naar de vergadertafel?

Relaties in de wijk als basis

In plaats van te redeneren vanuit organisaties en rollen (wie is verantwoordelijk, wie heeft welk contract?), ga je uit van relaties in de wijk:

- School als dagelijkse plek waar kinderen worden gezien.
- Huisarts en jeugdarts die signalen opvangen over gezondheid en welzijn.
- Lokale teams die gezinnen kennen en naar binnen kunnen stappen.
- Buurtsport, jongerenwerk, familie, burens – het informele netwerk.

Vanuit die relaties kijk je: wie ligt het meest voor de hand om het eerste gesprek te voeren, wie kan de regie helpen organiseren, wie kan erbij komen als het ingewikkeld wordt? De systeemtafel wordt dan ondersteunend: hij zorgt voor randvoorwaarden, afspraken en geld, zodat mensen in de wijk hun werk kunnen doen.

De hiervoor genoemde film “Kind van de straat” en “Onvoorwaardelijke liefde en steun, altijd”⁷ benadruk ik dat jongeren vooral groeien als ze mogen deelnemen aan het gewone leven en zich verbonden voelen met hun omgeving. Een jeugdinstelling dat durft te scoren – waar later in het boek op wordt teruggegrepen – begint hier.

KANSEN EN HANDELINGSRUIMTE

De kloof is geen natuurverschijnsel, maar het resultaat van keuzes. Dat betekent ook: je kunt andere keuzes maken.

Kansen die vaak al binnen bereik liggen

Voorbeelden van kansen die in veel gemeenten al voor het grijpen liggen:

- Bestuurders die een deel van hun vergadertijd inruilen voor meeloopdagen met lokale teams, scholen of jeugdhulp. Ze zien dan direct wat werkt en wat niet.
- Beleidssteams die conceptnota's laten proeflezen door jongeren en ouders, en hun feedback niet alleen aanhoren maar zichtbaar verwerken.
- Organisaties die experimenteren met één herkenbaar toegangspunt, in plaats van een woud aan loketten: één kaartje met één telefoonnummer en één website, waarachter mensen samenwerken in plaats van dat het een nieuw loket is.
- Lokale teams die afspreken dat bij elk gezin één persoon verantwoordelijk is voor de totale ervaring: wie belt, wie komt langs, wie blijft.

In sommige gemeenten gebeurt dit al in kleine stappen.

Bijvoorbeeld:

- Een wethouder die bij ieder voorstel stevast vraagt: “Wat merkt een kind hiervan morgen?” en besluiten bijstuurt als het antwoord te vaag is.

⁷ Onvoorwaardelijke liefde en steun zijn precies de kern van wat burgervoorzorg probeert te organiseren: een gewoon mens die blijft, wat er ook gebeurt, en een anker wordt in de gewone wereld van een kind. De Alliantie Burgervoorzorg wil dat bij gezagsbeëindiging standaard eerst wordt gekeken of iemand uit de directe omgeving de burgervoorzorg op zich kan nemen. Hun missie is dat binnen enkele jaren bij minstens een kwart van de voogdijkinderen de voogdij wordt overgedragen aan een burgervoorzorg. Ze vergroten de zichtbaarheid van burgervoorzorg, ondersteunen gemeenten en jeugdbescherming en bouwen een platform/community voor (aspirant-)burgervoorzorg. Vanaf begin 2023 is de Alliantie Burgervoorzorg verdergegaan als Stichting Burgervoorzorg, met een gekoppelde adviesraad om de beweging structureler vorm te geven.

- Een lokaal team dat van het bestuur de ruimte krijgt om van het protocol af te wijken als dat beter is voor het gezin – zolang ze goed kunnen uitleggen waarom.

Deze kleine verschuivingen hebben vaak meer effect dan grote reorganisaties: het gaat om houding, nabijheid en duidelijkheid.

WAT JE MORGEN AL KUNT DOEN

Tot slot een heel concrete morgen-rubriek, per rol. Het zijn kleine stappen die direct helpen om de kloof tussen beleid en buitenwereld iets kleiner te maken.

Voor professionals (jeugdhulp, onderwijs, wijkteams)

- Plan deze maand één gesprek minder óver gezinnen en één gesprek extra mét het gezin aan de keukentafel of in de klas.
- Begin elk overleg over een kind met de vraag: “Wat merkt dit kind hier komende week van?” en schrijf het antwoord letterlijk op in het verslag. Als het antwoord vaag blijft, is het plan nog niet goed genoeg.
- Nodig één ouder of jongere uit om een teamoverleg te openen met hun verhaal – in gewone taal, zonder jargon – en bespreek daarna wat jullie morgen anders kunnen doen.

Voor lokale teams en organisaties

- Maak een simpel overzicht (één A4) voor gezinnen: wie zijn wij, wat kunnen we, hoe bereik je ons, wat mag je van ons verwachten. Leg dat naast de bestaande brieven en kijk wat duidelijker is.
- Spreek als team af wie de eigenaar is van de totale ervaring van het kind: wie belt, wie komt langs, wie blijft. Zorg dat gezinnen weten wie dat is.
- Kies één casus waarin de route nu versnipperd is en ontwerp samen met het gezin en partners een eenvoudiger route. Probeer die de komende maand uit en leer ervan.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Schrap deze maand één overleg of stuurgroep en gebruik die tijd om mee te lopen met een professional op straat, op school of thuis bij een gezin. Vraag aan het eind van de dag: wat hebben jullie nodig van mij?
- Leg bij elk beleidsvoorstel een korte leefwereld-paragraaf vast: wat verandert er concreet in de ervaring van kinderen, ouders en professionals – binnen een jaar, niet alleen op termijn.
- Gebruik de Hervormingsagenda Jeugd niet als checklist, maar als spiegel: welke punten helpen ons dichterbij de leefwereld te komen, en welke dreigen de kloof juist te vergroten? Pas plannen daarop aan.

TENSLOTTE

Wat gebeurt er als we in alle volgende hoofdstukken de leefwereld als uitgangspunt nemen – de straat, de school, het huis – en beleid, governance en hervormingsagenda’s daaraan dienstbaar maken?

Dat is de horizon waar de volgende hoofdstukken naartoe werken.

DE OMGEKEERDE WERELD VAN HET SOCIAAL DOMEIN

EEN ELFTAL VOL VERDEDIGERS

Stel je een voetbalelftal voor met negen verdedigers, één keeper en een verdwaalde middenvelder. Niemand mag over de middellijn, want we mogen geen doelpunten tegen krijgen. De tribunes zitten vol met mensen die meekijken op dashboards, risicoanalyses en financiële rapportages. Na afloop zegt de trainer tevreden: “We hebben niet verloren, want we hebben vooral achterin geïnvesteerd.” Alleen is er ook niet gescoord.

Zo voelt het voor veel gezinnen in het sociaal domein. De zwaarste, meest specialistische jeugdhulp is het beste geregeld: contracten zijn dik, juridische afspraken zijn solide, toezicht en verantwoording tot achter de komma georganiseerd. Tegelijkertijd is de laagdrempelige hulp in de wijk – jeugdwerk, ondersteuning via school, oudergroepen, inlooppreekuren – vaak kwetsbaar en tijdelijk. Het hangt aan subsidies, projecten en pilots, die bij de eerste tegenwind worden afgebouwd of stopgezet.

Gezinnen komen daardoor vaak pas in beeld wanneer de problemen zo zijn geëscaleerd dat het ‘hoog complex’ heet. Dan is er wel plaats op de wachtlijst van specialistische jeugdhulp, dan is er opeens bestuurlijke aandacht, dan staat het systeem paraat. Maar dan zijn er vaak al schulden opgebouwd, is de schoolrelatie beschadigd, slapen ouders al maanden slecht en zijn broertjes en zusjes al lang meegetrokken in de spanning thuis.

PROBLEEMSCHETS – HOE DE OMGEKEERDE WERELD ERUITZIET

In de huidige praktijk zie je een stelsel waarin de zwaarste zorg het best is georganiseerd, terwijl de basis het kwetsbaarst is. De contracten voor hoog specialistische jeugdhulp – denk aan

gesloten jeugdzorg, complexe residentiële trajecten en intensieve behandelingen – zijn nauwkeurig omschreven en juridisch scherp geborgd. Gemeenten worden door nieuwe wetgeving, zoals de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg, zelfs verplicht om regionaal samen te werken en bepaalde vormen van (hoog)specialistische zorg samen in te kopen. Dat moet de beschikbaarheid voor de meest kwetsbare kinderen verbeteren en verplicht gemeenten om te zorgen dat deze zorg niet zomaar wegvalt.

Aan de voorkant – in de buurt, op school, op het sportveld – is de werkelijkheid vaak heel anders. Wijkvoorzieningen, jongerenwerk, laagdrempelig opvoedadvies en schoolondersteuning worden gezien als flexibele posten in de begroting. Ze zijn niet altijd wettelijk verplicht en daarom politiek relatief eenvoudig te schrappen als het financieel spannend wordt. Projecten voor preventie lopen een paar jaar, worden geëvalueerd en verdwijnen vervolgens weer, vaak precies op het moment dat bewoners en professionals elkaar beter beginnen te kennen.

Voor gezinnen betekent dit dat het systeem vooral zichtbaar wordt als de situatie al is geëscaleerd. De hulp komt pas op gang als de druk thuis onhoudbaar is, als school al meerdere keren heeft gewaarschuwd, als er meldingen zijn gedaan bij Veilig Thuis⁸ of als er sprake is van ernstige combinaties van problemen, zoals schulden, psychische klachten en huiselijk geweld. De boodschap die ouders en jongeren voelen, is: je moet eerst diep vallen voordat er echt iemand in beweging komt.

De Hervormingsagenda Jeugd is bedoeld om precies deze problemen aan te pakken: de jeugdzorg toegankelijker maken, de druk op de zware zorg verlagen en de basis in de wijk versterken. Tegelijkertijd zie je in de uitwerking een sterke reflex richting beheersing: nieuwe wetten die de reikwijdte van de jeugdhulpplicht scherper afbakenen, strengere regels voor de inkoop en regionale samenwerking rond specialistische zorg, en meer nadruk op data, toezicht en financieel gezond organiseren. Het risico is dat we vooral de verdediging verder professionaliseren, terwijl de aanval – de basis in de leefwereld – juist meer ruimte en vertrouwen nodig heeft.

De omgekeerde wereld is dus: hoe zwaarder de zorg, hoe steviger de organisatie; hoe dichterbij het dagelijks leven, hoe kwetsbaarder en tijdelijker. Dat is precies het tegenovergestelde van wat gezinnen nodig hebben. Zij hebben eerst een stevig, nabij netwerk nodig – burens, school, huisarts, wijkteam, jeugdwerk – en pas daarna een robuuste verdediging voor als het echt misloopt.

CASUS – BEZUINIGEN OP PREVENTIE, DOORLOPEN IN DE TOP

Stel je een middelgrote gemeente voor: ongeveer 70.000 inwoners, met een paar grotere wijken, een dorp eromheen en een centrum met middelbare scholen en mbo. De gemeenteraad krijgt jaar op jaar te horen dat de uitgaven aan jeugdhulp stijgen en dat vooral de kosten voor specialistische trajecten – verblijf, crisisplaatsen, complexe behandelingen – de begroting onder druk zetten. De wethouder jeugd moet binnen het budget blijven en kondigt een pakket aan maatregelen aan.

Er wordt besloten om stevig te bezuinigen op preventie en laagdrempelige ondersteuning. Het jongerenwerk verliest een belangrijk deel van zijn uren; de vaste jongerenwerker die al jaren in de wijk rondloopt, moet zijn tijd verdelen over meer buurten. De plusklas op school voor kinderen die net wat extra ondersteuning nodig hebben om mee te blijven doen, wordt stopgezet. Het

⁸ Veilig Thuis is het landelijke advies- en meldpunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Stel hieronder je vraag en ontdek welke stappen je kunt zetten. Voor jezelf. Voor een ander. Voor een veilig thuis.

oudersteuningsprogramma dat in de wijk draait – een combinatie van oudergroepen, huisbezoeken en laagdrempelige opvoedcursussen – komt na de pilot niet meer terug. Het argument is steeds: “Het moet nu eenmaal, het geld is op.” Het zijn niet-verplichte voorzieningen, dus formeel kan er op worden gekort.

De contracten met specialistische jeugdhulpaanbieders blijven grotendeels in stand. De gemeente moet immers voldoen aan haar wettelijke plichten en kan specialistische trajecten niet zomaar weigeren. Met de komst van de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg wordt bovendien vastgelegd welke vormen van (hoog)specialistische zorg regionaal verplicht moeten worden ingekocht, zoals pleegzorg, crisisjeugdhulp en specialistische behandeling bij complexe problematiek. De regio maakt afspraken, stelt een regiovisie op en borgt de beschikbaarheid. De verdediging blijft dus op volle sterkte, vanuit een begrijpelijke zorg om de meest kwetsbare kinderen.

Een paar jaar later blijkt uit cijfers dat het aantal duur geprijsde jeugdhulptrajecten niet is gedaald, maar juist toegenomen. Scholen signaleren meer uitval en complexe thuissituaties, en leerkrachten geven aan dat ze vaker aan de bel trekken omdat de problemen te groot worden voor in de klas. Het wijkteam meldt een toename van crisissituaties, waaronder spoedopnames en noodplaatsingen. De wachttijden bij sommige vormen van specialistische zorg zijn ondanks de nieuwe wet en regionale afspraken niet substantieel korter geworden, onder meer doordat de instroom niet afneemt.

In een raadsbijeenkomst stelt een raadslid de vraag waarom de Hervormingsagenda Jeugd en de nieuwe wetgeving nog niet tot besparingen hebben geleid. Er zijn toch strengere kaders gekomen rond de reikwijdte van de jeugdhulpplicht, gemeenten moeten toch beter samenwerken en specialistische zorg is toch scherper georganiseerd? De ambtelijke presentatie laat zien dat de uitgaven aan de voorkant zijn gedaald, maar dat de langdurige en complexe trajecten aan de achterkant zijn blijven groeien. De druk op gezinnen is dus niet verminderd; de problemen worden alleen later en zwaarder zichtbaar.

Als je deze casus naast de voetbalmetafoor legt, zie je een elftal dat bewust heeft gekozen om in de verdediging te investeren en de aanval af te bouwen. De aanval – activiteiten in de wijk, op school, in de vrije tijd – is in kwaliteit en capaciteit achteruitgegaan. De middenvelders – generalistische professionals die gezinnen vroegtijdig kunnen ondersteunen – hebben het drukker gekregen en zien meer crisissen voorbijkomen. De verdediging – de specialistische zorg – wordt steeds zwaarder belast en steeds duurder, terwijl het systeem als geheel minder wendbaar wordt.

Voor de gezinnen in deze gemeente betekent het dat zij pas in beeld komen als het echt misgaat. De moeder die in de oudergroep eindelijk durfde te praten over haar depressieve klachten, komt nu pas in beeld wanneer er een melding wordt gedaan omdat het thuis uit de hand loopt. De jongen die bij het jongerenwerk zijn energie kwijt kon en daar iemand had die hem kende, hangt nu vaker op straat en komt in beeld bij politie en jeugdreclassering. Precies wat niemand wilde, gebeurt: de samenleving investeert meer geld en energie in zware trajecten achteraf, in plaats van in een stevig vangnet en een kansrijk dagelijks leven vooraf.

ANALYSE – PRIKKELS RICHTING VERDEDIGING

Hoe komt het dat dit patroon zo hardnekkig is? Welke prikkels houden de omgekeerde wereld in stand?

Ten eerste zijn er financiële prikkels. Specialistische trajecten zijn scherp gecontracteerd en juridisch afdwingbaar: als een jeugdige volgens de regels in aanmerking komt voor een bepaalde vorm van zorg, kan de gemeente die zorg niet zomaar weigeren. De nieuwe Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg versterkt dat nog, doordat deze wettelijk vastlegt welke vormen van (hoog)specialistische zorg minimaal regionaal moeten worden ingekocht. De uitgaven aan deze zorg zijn dus moeilijk te beïnvloeden op korte termijn. Daar tegenover staan de zachtere posten: jongerenwerk, preventieve programma's, laagdrempelige steun in wijk en school. Die zijn vaak niet afzonderlijk wettelijk verplicht, worden gefinancierd uit tijdelijke potjes of subsidies en komen daardoor bij bezuinigingen snel in beeld als besparingsoptie.

Ten tweede zijn er juridische prikkels. Gemeenten en aanbieders zijn gevoelig voor toezicht, inspecties en de angst voor aansprakelijkheid als er iets ernstigs misgaat. Dat leidt tot een neiging om de top van het stelsel – de zware zorg – zo veilig mogelijk te organiseren: uitgebreide contracteisen, strenge kwaliteitssystemen, protocollen en rapportageverplichtingen. In die wereld voelt het veiliger om vooral te regelen en te controleren dan om ruimte te geven voor maatwerk en relationeel werken. Aan de basis is het juridisch kader vaak diffuser: preventie verplicht “in algemene zin”, maar zonder harde normen of handhavingssystemen. Dat maakt de verdediging juridisch veel steviger verankerd dan de aanval.

Ten derde zijn er bestuurlijke prikkels. Incidenten in de jeugdzorg – schrijnende casussen, calamiteiten, wachtlijsten – halen sneller de krant en leiden tot Kamervragen dan het geleidelijke wegvallen van buurtwerkers of oudergroepen. De reflex is dan vaak om extra eisen te stellen aan zware zorg: meer controles, nieuwe protocollen, aanvullende rapportages. Het is begrijpelijk dat bestuurders willen laten zien dat zij verantwoordelijkheid nemen, maar het effect is dat de energie vooral naar de verdediging gaat. Investeren in een sterke basis is bestuurlijk minder spectaculair; het succes ervan zie je pas na jaren, en vooral doordat er minder ellende ontstaat die het nieuws haalt.

Als je dit alles weer verbindt aan het voetbalbeeld, zie je een trainer die bijna uitsluitend wordt afgerekend op het aantal tegendoelpunten. Sponsors, bestuur en supporters kijken na elke wedstrijd naar de vraag: “Hoeveel goals hebben we tegen gekregen?” Er is nauwelijks aandacht

voor het spelbeeld, de ontwikkeling van jonge spelers of het plezier in het veld. De logische reactie van de trainer is om nog een extra verdediger te kopen, de middenvelders opdracht te geven vooral terug te zakken en de aanvallers te waarschuwen dat ze geen risico mogen nemen. Het gevolg is een elftal dat nauwelijks nog kan scoren: weinig ruimte voor creativiteit, weinig durf, veel spanning.

In het sociaal domein betekent dit: weinig ruimte voor vroegsignalering, weinig tijd voor het opbouwen van relaties in de wijk, veel druk op de achterkant. Professionals in lokale teams beschrijven vaak hoe hun agenda wordt opgeslokt door crisissen, herindicaties en rapportages, terwijl er te weinig tijd overblijft om gewoon langs te gaan bij gezinnen waarvan je weet dat het kantelt. De prikkelstructuur beloont defensief beleid en straft het risico van investeren in de aanval onvoldoende af – ook al weten we dat een sterke aanval op langere termijn juist minder tegendoelpunten oplevert.

ANDER PERSPECTIEF – HET VELD OPNIEUW INRICHTEN

Hoe zou een jeugdstelsel eruitzien waarin aanval, middenveld en verdediging wél in balans zijn?

In dat stelsel staat de aanval voor alles wat dicht bij het dagelijks leven van kinderen en gezinnen gebeurt: preventie, jeugdwerk, onderwijs, wijkvoorzieningen, sportclubs, buurtinitiatieven, informele steun zoals maatjesprojecten en oudernetwerken. Dit zijn de plekken waar jongeren gezien worden voordat het misgaat, waar ouders laagdrempelig advies kunnen vragen en waar bewoners elkaar kunnen steunen zonder meteen in een formeel traject te belanden. Hier wordt gewerkt aan veerkracht, vertrouwen en gezonde ontwikkelkansen – ook als er (nog) geen diagnose of officiële hulpvraag is.

Het middenveld bestaat uit generalistische professionals en meebewegende specialisten. Denk aan lokale teams in de wijk, schoolmaatschappelijk werk, jeugdverpleegkundigen, gezinscoaches en ambulante hulpverleners. Zij zijn goed bereikbaar, kennen de wijk en hebben genoeg tijd en mandaat om met gezinnen mee te lopen. Specialisten sluiten aan waar nodig – bijvoorbeeld een kinderpsychiater, een verslavingsdeskundige of een expert op het gebied van trauma – maar doen dat bij voorkeur dicht bij het gezin, samen met de generalist. Het middenveld verbindt de leefwereld van gezinnen met de meer formele zorg en kan snel schakelen als de situatie verandert.

De verdediging tenslotte bestaat uit de hoogspecialistische, intensieve zorg die nodig is als het echt misgaat: crisisopvang, klinische behandeling, gesloten voorzieningen, complexe residentiële trajecten. Deze zorg is cruciaal en mag niet verdwijnen. De nieuwe wetgeving rond de beschikbaarheid van specialistische jeugdzorg legt daarom terecht vast dat gemeenten regionaal moeten samenwerken en dat bepaalde vormen van zorg altijd beschikbaar moeten zijn. Maar in een gebalanceerd stelsel slokt deze verdediging niet alle aandacht en middelen op. Ze is stevig en goed georganiseerd, maar wordt minder vaak en korter ingezet omdat de aanval en het middenveld veel problemen eerder opvangen.

Dit vraagt om een andere manier van kijken naar succes. Niet alleen minder wachtlijsten in de zware zorg, maar vooral meer kinderen die hun school afmaken, minder uithuisplaatsingen, minder escalaties in gezinnen. Het vraagt ook om andere gesprekken met gezinnen: niet alleen ‘welke maatregel is juridisch passend’, maar vooral ‘wat helpt jullie om het dagelijks leven weer op de rails te krijgen, en wie in jullie omgeving kan daarbij een rol spelen?’ In zo’n stelsel durven gemeenten en partners weer te spelen om te scoren: ruimte geven, vertrouwen opbouwen en leren van wat werkt.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Wat kunnen gemeenten en partners concreet doen om de omgekeerde wereld recht te trekken en het speelveld anders in te richten?

Een eerste keuze is het afspreken van een minimale norm voor basisondersteuning en preventie: een ondergrens waaronder niet wordt bezuinigd. Gemeenten kunnen in hun begroting expliciet vastleggen dat een bepaald percentage van het jeugdbudget altijd wordt geïnvesteerd in de basis – bijvoorbeeld in jeugdwerk, schoolondersteuning, oudergroepen en vroegsignalering. Dat sluit aan bij de ambitie in de Hervormingsagenda Jeugd om stevige lokale teams en voldoende pedagogische basisvoorzieningen te realiseren in elke gemeente.

Een tweede keuze is om budgetten niet alleen aan de achterkant (specialistische zorg) te monitoren, maar ook aan de voorkant: hoeveel investeren we in de aanval? Gemeenten kunnen naast de uitgaven aan specialistische trajecten ook jaarlijks rapporteren over investeringen in preventie, wijkvoorzieningen en informele steun. Daarbij hoort de vraag: zien we effecten in termen van minder escalaties, minder crisissen en meer continuïteit in het leven van kinderen? Dat geeft de raad en het college beter zicht op de balans in het elftal.

Een derde mogelijkheid is om specialistische aanbieders expliciet te vragen bij te dragen aan het versterken van de basis. De nieuwe wetgeving rond beschikbaarheid en regionale samenwerking biedt een structuur waarbinnen afspraken gemaakt kunnen worden over consultatie, coaching en gezamenlijke casuïstiekbespreking in de wijk. Een specialistische instelling kan bijvoorbeeld vaste uren inzetten voor overleg met lokale teams, coaching van jeugdwerkers of aanwezigheid in een schoolteam. Zo wordt specialistische kennis onderdeel van de aanval en het middenveld, in plaats van alleen te worden opgeroepen wanneer de bal al in het strafschoepgebied ligt.

In enkele regio's kiezen gemeenten er bewust voor om een deel van de groeikosten in de top te verschuiven naar de basis, met een meerjarig plan en duidelijke leerdoelen. Zij leggen vast dat een deel van de stijgende uitgaven aan specialistische zorg wordt afgeroomd en opnieuw wordt geïnvesteerd in wijkteams, jeugdwerk en schoolondersteuning. Tegelijkertijd formuleren ze meetpunten: minder doorverwijzingen naar zware zorg, kortere trajecten, meer eigen kracht en netwerksteun bij gezinnen. Het gaat daarbij niet om een naïef geloof in 'alles preventie', maar om een bewuste herordening van het speelveld: de verdediging blijft staan, maar de aanval krijgt meer ruimte.

WAT JE MORGEN AL KUNT DOEN

De omslag in het stelsel vraagt tijd, maar professionals en bestuurders kunnen morgen al beginnen met kleine concrete stappen.

Voor professionals (wijkteams, jeugdwerk, scholen, jeugdhulp):

- Breng samen één concrete wijk of school in kaart: welke aanvalsposities zijn er nog (jeugdwerk, oudergroepen, laagdrempelige steun) en wat is wegbezuinigd? Dit maakt zichtbaar waar het netwerk dun is geworden en waar kinderen risico lopen om pas in beeld te komen als de problemen groot zijn.
- Gebruik in teamoverleg bewust de voetbalmetafoor. Vraag jezelf af: over welke kinderen praten we pas als ze al in de verdediging zijn beland, en welke hadden we eerder kunnen

bereiken als we meer tijd en ruimte in de basis hadden? Dat helpt om patronen te herkennen en tegelijk het gesprek met leidinggevendenden te voeren over capaciteit en prioriteiten.

- Nodig een specialistische aanbieder uit om niet alleen over verwijzingen en indicaties te praten, maar vooral over hoe zij jullie in de basis kunnen versterken. Denk aan casuïstiekbesprekingen, gezamenlijke huisbezoeken of korte consultaties waarin een specialist meedenkt zonder dat meteen een zwaar traject hoeft te worden opgestart.

Voor lokale teams en organisaties

- Maak een korte prioriteitenlijst: welke één of twee preventieve activiteiten in wijk of school leveren aantoonbaar veel op voor kinderen en gezinnen, en verdienen bescherming bij bezuinigingen? Dit kan gaan om iets eenvoudigs als een oudercafé, een vaste jongerenwerker of een laagdrempelige spreekuurfunctie.
- Organiseer een gezamenlijke sessie met onderwijs, jeugdhulp en gemeente waarin je het elftal van jouw gemeente tekent: hoeveel tijd, geld en aandacht gaat naar aanval, middenveld en verdediging? Leg daar de huidige begroting en inzet naast en bespreek wat dat betekent voor gezinnen.
- Start een klein experiment voor één doelgroep, bijvoorbeeld jongeren met beginnende schooluitval. Zet expliciet extra in op de aanval: vroegtijdige steun, ouders snel betrekken, alternatieve routes bieden via praktijkonderwijs, leerwerktrajecten of maatjesprojecten. Volg gedurende een jaar wat dit doet met de inzet van zware zorg en deel de lessen met bestuurders en raadsleden.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Leg in de begroting expliciet vast welk percentage van het jeugdbudget minimaal naar basis en preventie gaat, en maak bezuinigingen daarop politiek minder vanzelfsprekend. Dit sluit aan bij de ambitie in de Hervormingsagenda Jeugd om in elke gemeente een voldoende niveau van pedagogische en sociale basisvoorzieningen te realiseren.
- Vraag bij elk voorstel voor extra beheersmaatregelen in de zware zorg: “Wat doen we parallel om de basis te versterken, zodat dit op termijn minder nodig is?” Deze vraag dwingt tot een dubbele beweging: ja, we regelen de verdediging beter, maar we investeren tegelijk in aanval en middenveld.
- Gebruik de Hervormingsagenda Jeugd als toetssteen. Kijk welke onderdelen helpen om het elftal in balans te brengen, zoals stevige lokale teams, domeinoverstijgend samenwerken en verduidelijking van de jeugdhulpplicht, en waar maatregelen dreigen te leiden tot nóg meer focus op de verdediging, bijvoorbeeld door extra administratieve lasten of eenzijdige nadruk op controle.

TENSLOTTE

De uitnodiging aan jou als lezer is om het eigen elftal onder ogen te zien. Hoeveel aanvallers staan er nog in het veld? Is er een middenveld dat het spel verdeelt en mee kan schakelen met wat gezinnen nodig hebben? Of is bijna alle energie, geld en aandacht opgeslokt door de verdediging?

Durven we in het sociaal domein weer te spelen om te scoren – kinderen die zich gezien voelen, ouders die op tijd steun krijgen, buurten die samen problemen dragen – en niet alleen om tegendoelpunten te voorkomen? De keuze is niet óf veiligheid óf vertrouwen, óf specialistische zorg óf preventie. De echte omslag zit in het opnieuw inrichten van het veld, zodat de zwaarste zorg stevig beschikbaar blijft, maar niet langer het hele spel bepaalt.

THUISZITTERS EN ANDERE STILLE SCHANDALEN

EEN LEGE STOEL IN DE KLAS

In een druk lokaal staat één stoel structureel leeg. Op de presentielijst staat nog steeds een naam, maar bij elke dag staat al maanden hetzelfde woord: afwezig. De mentor vertelt dat hij met van alles bezig is: er zijn gesprekken geweest met ouders, met het wijkteam, met de zorgcoördinator en met leerplicht. In de systemen beweegt van alles: verslagen, plannen, mails, overzichten, actielijsten.

Aan de keukentafel van de thuiszitter is het stiller. De dagen lopen in elkaar over: laat naar bed, laat eruit, veel schermtijd, weinig structuur. Ouders balanceren tussen schuldgevoel – hadden we eerder moeten ingrijpen? – uitputting en boosheid op het systeem. In brieven en notulen is iedereen verantwoordelijk: school, gemeente, jeugdhulp, ouders. Maar voor het gezin voelt het alsof niemand echt de regie neemt, niemand zegt: “Ik blijf naast jullie staan.” Het stille schandaal van thuiszitters speelt zich af in huiskamers en slaapkamers, terwijl de officiële wereld vooral druk is met overleg.

Thuiszitters zijn geen incident, maar een terugkerende aanklacht tegen een systeem dat weigert echt te veranderen. Ze laten feilloos zien waar onderwijs, jeugdhulp en leerplicht langs elkaar heen organiseren en waar papieren afspraken geen echte beweging in het leven van kinderen brengen.

PROBLEEMSCHEETS – VERANTWOORDELIJKHEID ZONDER EIGENAAR

Thuiszitters zijn bij uitstek een casus om de systeemfout in jeugd en onderwijs zichtbaar te maken. In Nederland is het uitgangspunt helder: kinderen hebben recht op onderwijs. Dat staat niet alleen in het Kinderrechtenverdrag, maar ook in onze eigen wetten en in de Hervormingsagenda Jeugd. Toch zitten kinderen maanden of zelfs jaren thuis. Op papier zijn er veel betrokkenen: school, gemeente, jeugdhulp, leerplicht, jeugdarts, soms een samenwerkingsverband passend onderwijs. Iedereen zit in het gesprek, maar niemand is eigenaar van het geheel.

In de blog “Het stille schandaal waar iedereen omheen vergadert” wordt zichtbaar hoe verantwoordelijkheden worden doorgeschoven tussen domeinen. De school wijst op zorgplicht maar voelt zich gebonden aan bekostigingsregels en inspectienormen. De gemeente verwijst naar inkoopafspraken en criteria voor jeugdhulp. Leerplicht verwijst naar het onderwijs: zij kunnen niet zelf een passende plek organiseren. Jeugdhulp wijst op indicaties, wachttijden en het feit dat onderwijs niet hun primaire opdracht is. Ondertussen zitten ouders met een kind aan de keukentafel dat steeds verder losraakt van een normaal dagritme.

De focus komt al snel te liggen op procedures: zitten we in het juiste overleg? Is het juiste formulier ingevuld? Is er een traject bij jeugdhulp aangevraagd? Hebben we het thuisschoolformulier, de vrijstelling of de toelaatbaarheidsverklaring geregeld? De vraag wie morgen naast dit kind staat, raakt ondergeschikt aan de vraag of het dossier klopt. Dat is systeemverantwoordelijkheid zonder eigenaar: iedereen is aanspreekbaar binnen zijn of haar stukje, maar niemand voelt zich eindverantwoordelijk voor het totaal.

Dit raakt aan wat je ‘stille schandalen’ kunt noemen: situaties waar moreel gezien iets grondig mis is, maar waar de verontwaardiging in de dagelijkse praktijk is weggeorganiseerd. Het zijn geen schandalen met grote koppen in de krant, maar taaie patronen waarbij dossiers rondgaan, vergaderingen zich herhalen en kinderen blijven hangen. De Hervormingsagenda Jeugd benoemt nadrukkelijk de noodzaak van betere samenwerking tussen onderwijs, jeugd en zorg en van meer aandacht voor het hele leven van gezinnen. Maar zolang niemand eigenaar is van de totale ervaring van het kind – van opstaan tot slapengaan – blijft die samenwerking vooral een papieren ambitie.

CASUS – EEN JONGERE DIE BUITEN BEELD RAAKTE

Stel je Sara voor, een meisje dat in groep 8 zit. Rond haar elfde beginnen de eerste signalen: ze is snel overprikkeld, klaagt over hoofdpijn, wordt angstig bij drukke activiteiten. Ze meldt zich steeds vaker ziek. De leerkracht maakt zich zorgen, er zijn gesprekken met ouders en de intern begeleider. Er wordt gedacht aan faalangst, misschien hooggevoeligheid. Er komt een kort traject bij de jeugdverpleegkundige en een paar gesprekken met een schoolmaatschappelijk werker. Er is nog geen formele diagnose, nog geen indicatie, maar iedereen voelt: dit is een kwetsbaar moment.

Bij de overstap naar het voortgezet onderwijs gaat het mis. De gekozen school lijkt in eerste instantie passend, maar al snel blijkt dat de klas groot is en de overstap te veel vraagt. Sara raakt in paniek bij proefwerken, durft op sommige dagen niet naar school en krijgt paniekaanvallen in de bus. De school probeert te schakelen: minder toetsen, rustplek, gesprekken met ouders. Het samenwerkingsverband passend onderwijs denkt mee over een arrangement, maar het lukt niet om op tijd een structurele, passende plek te organiseren. Er wordt gesproken over een tussenoplossing, maar daar zijn weer formulieren, toetsgegevens en wachttijd voor nodig.

Na een paar maanden valt Sara definitief uit. Ze komt thuis te zitten met de afspraak dat er tijdelijk een traject in de jeugdhulp komt. Er start thuisbegeleiding, er zijn gesprekken met leerplicht, ouders worden gewezen op hun verantwoordelijkheid om hun kind naar school te laten gaan. De huisarts verwijst door naar de geestelijke gezondheidszorg voor jeugdigen, maar daar is een wachttijd. Ondertussen schuiven weken en maanden voorbij.

Als je naar het systeem kijkt, gebeurt er veel. Er zijn zorgoverleggen op school, er worden plannen geschreven, er worden beschikkingen afgegeven voor jeugdhulp, er zijn evaluaties en nieuwe actielijsten. Op papier is Sara omringd door betrokken partijen. In de praktijk ziet zij vooral veel verschillende gezichten: telkens iemand anders die vraagt “hoe gaat het met je?”, steeds opnieuw haar verhaal moeten vertellen, steeds weer de belofte dat er “nu echt iets gaat veranderen”. Maar niemand zegt: “Ik ben er voor jou en ik blijf, ook als het ingewikkeld wordt.”

Ouders lopen intussen vast in het doolhof van regels. School verwijst naar het samenwerkingsverband voor extra ondersteuning; het samenwerkingsverband wijst op de voorwaarden en de beschikbare arrangementen. De gemeente wijst op inkoopafspraken en criteria voor toegang tot bepaalde vormen van dagbesteding of begeleiding. Jeugdhulp wijst op indicaties en maximale uren. Leerplicht houdt de druk op aanwezigheid, maar kan zelf geen plek creëren. Elke partij heeft vanuit zijn eigen logica gelijk, maar voor Sara voelt het alsof ze nergens in het plaatje past.

Wat Sara ondertussen leert, is pijnlijk: er is geen vanzelfsprekende plek voor haar in het gewone onderwijs, hulp komt pas op gang als alles vastloopt en de volwassenen zijn vooral druk met elkaar. Haar leerrecht wordt feitelijk beperkt, terwijl de systemen die dat recht moeten beschermen vooral hun eigen regels bewaken.

ANALYSE – PATRONEN DIE STEEDS TERUGKOMEN

In vrijwel alle verhalen over thuiszitters duiken dezelfde patronen op. Ze zijn herkenbaar voor iedereen die met deze kinderen werkt.

Een eerste patroon is juridisering. Discussies over zorgplicht van scholen, licenties, bekostiging, bevoegdheden van samenwerkingsverbanden en de grenzen van de jeugdhulpplicht nemen veel ruimte in. De vraag of er formeel genoeg is gedaan, verdringt de vraag of het voor het kind werkt. Binnen de Hervormingsagenda Jeugd en de wetsaanpassingen die daaruit voortkomen – zoals de verdere verduidelijking van de jeugdhulpplicht via de Wet reikwijdte jeugdhulp – is veel aandacht voor duidelijke kaders: waar is jeugdhulp voor, wat valt buiten het domein, wie betaalt wat. Dat helpt aan de ene kant, maar kan aan de andere kant het gesprek nog technischer maken. Voor Sara verandert er weinig als de formulering van de plicht strakker wordt, maar niemand echt tijd en mandaat heeft om met haar mee te bewegen.

Een tweede patroon is angst voor precedentwerking. Professionals en bestuurders zijn bang dat als ze voor één kind iets buiten de lijntjes doen – bijvoorbeeld een maatwerkplek combineren met flexibele jeugdhulp – ze dat straks voor iedereen moeten regelen. In een stelsel dat financieel en organisatorisch onder druk staat, wordt elk maatwerkrisico al snel gezien als een gevaar voor de gelijke behandeling. Het resultaat is dat regels leidend worden en dat uitzonderingen, hoe logisch ook, met argwaan worden bekeken.

Een derde patroon is gebrek aan mandaat. In veel verhalen hoor je professionals die wél zien wat er nodig is, maar formeel niet mogen beslissen. De mentor die best een paar uur per week thuisonderwijs zou willen geven, maar daar geen uren voor krijgt. De jeugdhulpverlener die graag een dagdeel mee zou willen draaien op school, maar wiens contract dat niet toestaat. De leerplichtambtenaar die mee wil denken over maatwerk, maar gebonden is aan wettelijke termijnen en procedures. De mogelijkheid om over domeinen heen knopen door te hakken ontbreekt.

Een vierde patroon is het ontbreken van een regisseur. Er is geen persoon of team dat eindverantwoordelijkheid neemt voor het hele traject van de jongere. Casusregie wordt vaak wel genoemd in beleid en in de Hervormingsagenda Jeugd, maar is in de praktijk versnipperd: school regisseert het stuk onderwijs, de gemeente het stuk jeugdhulp, leerplicht het stuk aanwezigheid. Niemand heeft het mandaat en de tijd om te zeggen: “Ik ben de spil, ik zorg dat iedereen doet wat nodig is, en ik blijf totdat er een duurzame oplossing is.”

Deze patronen sluiten naadloos aan bij de kloof uit hoofdstuk 1 en de omgekeerde wereld uit hoofdstuk 2. Thuiszitters belanden precies in het vacuüm tussen domeinen: te complex voor de standaardklas, te onderwijskundig voor de jeugdhulp, te veel zorg voor alleen leerplicht. Daardoor worden ze een soort restcategorie waar het stelsel slecht op is ingericht. De vraag dringt zich op wat een jeugdagenda waard is als deze kinderen niet als toetssteen worden genomen: als het voor hen niet beter wordt, hoe serieus nemen we dan onze beloftes?

ANDER PERSPECTIEF – THUISZITTERS ALS TOETSSTEEN

Wat gebeurt er als we thuiszitters juist wél als toetssteen nemen voor ons stelsel? Stel dat we bij elke beleidswijziging, elke nieuwe afspraak in de Hervormingsagenda Jeugd en elke lokale verordening één vraag centraal zetten: helpt dit om de lege stoel in de klas weer gevuld te krijgen?

In dat perspectief is er altijd één persoon die als vaste regisseur optreedt, bij voorkeur vanuit een stevig lokaal team of een integrale voorziening rond school. Deze persoon heeft mandaat over domeinen heen: hij of zij kan afspraken maken met school, gemeente en jeugdhulp, en zo nodig improviseren binnen de kaders. Voor Sara betekent dit dat er iemand is die haar kent, die haar ouders kent en die alle andere professionals aan elkaar knoopt.

School, gemeente en jeugdhulp gaan dan niet alleen rondom de jongere zitten met de vraag ‘past dit in onze regel?’, maar vooral met de vraag: “Wat is er nodig om haar dag weer betekenisvol te maken?” Dat kan betekenen: een combinatie van een paar uur per dag onderwijs, deels in een rustige ruimte, gecombineerd met praktijkleren, digitale ondersteuning en thuisbegeleiding. Tijdelijkheid en maatwerk worden de norm: het is normaal dat een route hobbelt, dat er periodes met minder school zijn, dat er ruimte is om te ademen en opnieuw te beginnen.

In de blog over thuiszitters klinkt de oproep om leerrecht echt leidend te maken: als het systeem vastloopt, beweegt het systeem – niet het kind. Dat betekent dat we niet primair vragen hoe het kind zich kan aanpassen aan het rooster, het lokaal en de route, maar hoe we het rooster, het

lokaal en de route kunnen aanpassen aan wat voor dit kind nu haalbaar is. Flexibele onderwijsroutes – met deeltijd, hybride leren, praktijkplekken en onderwijs als netwerk van school, zorg, buurt en werkgevers – worden geen tijdelijke projecten meer, maar onderdeel van het normale aanbod.

In dit perspectief is de Hervormingsagenda Jeugd geen extra laag afspraken, maar een kans om schotten werkelijk te slechten. De agenda bevat expliciet afspraken over betere verbinding tussen jeugdhulp en onderwijs en over steviger basisvoorzieningen rond gezinnen. Als we die afspraken toetsen aan de praktijk van thuiszitters, merken we meteen waar ze helpen en waar ze vooral extra papier opleveren. Thuiszitters worden dan geen restgroep, maar een moreel kompas: als het voor hen werkt, vergroot dat de kans dat het stelsel ook voor andere kwetsbare kinderen beter gaat functioneren.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Ook binnen bestaande kaders zijn er concrete kansen om anders te handelen. Het vraagt niet altijd om nieuwe wetten, maar vaak om anders organiseren en anders kijken.

Een belangrijke kans ligt in gezamenlijke casusregie. In plaats van dat elke organisatie zijn eigen traject coördineert, spreken school, lokaal team, jeugdhulp en leerplicht af dat er per thuiszitter één regisseur is. Dat kan iemand zijn van school, van het wijkteam of van een samenwerkingsverband, zolang deze persoon maar formeel mandaat heeft en direct contact met ouders en jongere onderhoudt. Deze regisseur zorgt dat afspraken worden uitgevoerd, dat niemand zich kan verschuilen achter ‘mijn deel zit erop’ en dat oplossingen niet verzanden in overleg.

In de regio kan een maatwerk voorziening voor thuiszitters worden georganiseerd, waarin onderwijs en zorg echt samenwerken zonder rigide instroomcriteria. Dat kan een fysieke plek zijn – een kleine leer- en herstelomgeving – of een netwerk van plekken en routes, variërend van praktijkleren bij een lokale ondernemer tot deeltijdonderwijs met extra begeleiding. Belangrijk is dat de toegang laagdrempelig is, dat wachttijden kort zijn en dat er ruimte is om te experimenteren met combinaties van onderwijs, zorg en dagbesteding.

Overlegtafels – zoals zorgadviesteams op scholen, regionale overlegstructuren of samenwerkingsverbanden – kunnen thuiszitters standaard als spiegel gebruiken. Door bij elk overleg minstens één thuiszittercasus te bespreken, wordt zichtbaar welke regels helpen en welke vooral bezighouden. Je ziet dan welke formulieren nodig zijn en welke we in stand houden uit gewoonte, welke regels bedoeld zijn om kinderen te beschermen maar in de praktijk vooral vertragen.

Er zijn inmiddels voorbeelden van gemeenten en samenwerkingsverbanden die experimenteren met flexibele onderwijs-zorg-arrangementen. Denk aan ‘thuiszitterskamers’ die niet nóg een papieren laag zijn, maar een praktische helpdesk met beslissingsruimte: een klein team dat snel kan schakelen, knopen kan doorhakken en middelen kan inzetten zonder maandenlange procedure.

Andere regio’s werken met flexibele budgetten voor onderwijs-zorg-mix, waarmee scholen tijdelijk extra ondersteuning kunnen inkopen zonder ingewikkelde aanvraagprocedures. Deze voorbeelden laten zien dat het niet alleen een kwestie is van meer geld, maar vooral van ruimte geven aan professionals en ouders.

WAT JE MORGEN AL KUNT DOEN

Voor professionals (mentoren, intern begeleiders, wijkteams, jeugdhulp)

- Breng vandaag in kaart welke kinderen in jouw school of wijk al langer dan drie maanden (gedeeltelijk) thuiszitten, en schrijf in één zin op wat jij denkt dat zij nú nodig hebben. Dat helpt om door het jargon heen te kijken en weer scherp te krijgen waar het echt om gaat.
- Kies één thuiszitter en spreek als betrokken professionals af wie het vaste aanspreekpunt wordt voor jongere en ouders. Leg dat simpel vast – in een mail, een verslag – en zorg dat iedereen weet: voor dit gezin is deze persoon de regisseur.
- Begin het volgende overleg over deze jongere niet met formulieren of criteria, maar met het verhaal van de jongere zelf. Laat desnoods een korte video zien of lees een brief van de jongere voor, zodat de menselijke ervaring weer centraal staat.

Voor lokale teams en organisaties

- Richt een klein thuiszitters-tafeltje in: een vaste, multidisciplinaire groep die casussen snel kan bespreken en knopen kan doorhakken, altijd mét ouders en waar mogelijk met de jongere erbij. Geef dit tafeltje een duidelijk mandaat, zodat besluiten niet steeds elders hoeven te worden bevestigd.
- Maak een overzicht van bestaande mogelijkheden buiten de standaardroute: praktijkonderwijs, leerwerkplekken, dagbesteding, flexibele trajecten, digitale leerroutes. Vertaal dit in begrijpelijke taal voor ouders, bijvoorbeeld in een eenvoudige brochure of website zonder jargon.
- Spreek met onderwijs en gemeente af dat geen enkel kind langer dan zes weken thuiszit zonder dat er één persoon is aangewezen als regisseur en er een concreet plan ligt, hoe tijdelijk ook. Daarmee leg je een minimale norm vast voor gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Vraag periodiek om een eenvoudig overzicht: hoeveel thuiszitters zijn er, hoe lang zitten zij thuis en wie is per kind de regisseur? Koppel daar niet meteen sancties aan, maar gebruik het als reality check van beleid en afspraken.
- Maak thuiszitters expliciet tot toetssteen van beleid. Leg vast dat nieuwe afspraken – bijvoorbeeld uit de Hervormingsagenda Jeugd of rond de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg – pas geldig zijn als duidelijk is wat ze betekenen voor deze groep kinderen.
- Organiseer één keer per jaar een sessie waarin ouders en (ex-)thuiszitters zelf vertellen wat er voor hen beslissend was: welke mensen, welke ruimte, welke vormen van onderwijs en hulp. Koppel daar direct besluiten aan, zoals het schrappen of versoepelen van regels die in de praktijk vooral belemmeren.

TENSLOTTE

Een vraag die we steeds weer onder ogen moeten zien: als we een jeugdagenda hebben die thuiszitters niet centraal als toetssteen neemt, durven we dan nog te zeggen dat die agenda echt over kinderen gaat?

Thuiszitters confronteren ons met de grens van ons systeem – waar leerrecht in de praktijk onder druk staat en waar papieren verantwoordelijkheden geen houvast bieden aan een jongere die aan de keukentafel vastloopt.

Zij vragen niet om nóg een overlegstructuur, maar om mensen die blijven, systemen die meebewegen en een samenleving die hun lege stoel in de klas niet voor lief neemt. Als het ons lukt om voor deze groep het verschil te maken, zetten we een stap naar een jeugdstelsel dat niet alleen goed oogt op papier, maar ook in het dagelijks leven van kinderen en ouders.

WIE NIET IN DE MAL PAST

FORMULIEREN ZONDER VAKJE

Aan een tafel in een krap kantoor zit een ouder met een stapel formulieren. Bovenaan staat een lange lijst categorieën: lichte hulp, middelzware hulp, zware hulp, zorg in natura, persoonsgebonden budget, ambulante, residentieel. De medewerker van het loket schuift mee, scrollt door schermen en zoekt naar het juiste vakje. “Uw dochter heeft wel veel tegelijk,” zegt hij. “Ze is niet zwaar genoeg voor dit, maar ook niet licht genoeg voor dat.”

Voor jongeren en gezinnen die niet in de standaardmal passen, voelt het systeem als een reeks dichte deuren. Meervoudige problemen, een migratieachtergrond, een rommelige levensloop of het ontbreken van een stabiel netwerk: het past niet mooi in het format. Ze vallen tussen wal en schip, gaan van wachtlijst naar afwijzing, van project naar pilot. Ondertussen gaat hun leven gewoon door: schooldagen die niet lukken, ruzies aan tafel, periodes dat het beter gaat, en dagen dat alles instort.

In blogs als “Wie niet in de mal past” en “Jeugdzorg en Wmo: van DUPLO naar LEGO” beschrijf ik die ervaring als het leven op de rafelrand van een systeem dat vooral goed werkt voor overzichtelijke trajecten, maar haperend raakt zodra er iets afwijkt. De belofte van maatwerk verandert dan ongemerkt in een zoektocht naar het minst slecht passende standaardproduct.

PROBLEEMSCHETS – WAT ER MISGAAT ALS JE IN MALLLEN DENKT

In dit hoofdstuk staan jongeren centraal voor wie het systeem geen passende mal heeft. Standaardproducten en indicatieloga gaan vaak uit van overzichtelijke problemen in overzichtelijke trajecten: één hulpvraag, één route, één uitstroombestand. Zo worden voorzieningen beschreven in verordeningen en beleidsregels: per product staat wat het is, voor wie het is en hoeveel uren of dagdelen daarbij horen. Dat geeft duidelijkheid en vergelijkbaarheid, maar houdt weinig rekening met levens die niet in rechte lijnen verlopen.

De werkelijkheid van veel gezinnen is juist rommelig. Er spelen meerdere dingen tegelijk: een combinatie van psychische kwetsbaarheid, ontwikkelingsproblemen, schulden, een scheiding, problemen met taal, of een onveilige woonomgeving. Soms is er geen vaste woonplek, soms zijn er wisselende verzorgers, soms is er een groot verschil tussen wat ouders zelf kunnen en wat het systeem van hen verwacht. Dit zijn precies de situaties waarin het nodig is om breed te kijken: onderwijs, wonen, werk, gezondheid, veiligheid en dagelijkse structuur.

Toch is de praktijk vaak anders. Gezinnen krijgen te horen dat ze net buiten de criteria vallen: het probleem is niet ernstig genoeg voor een zware voorziening, maar te complex voor de lichte route. Of ze worden van de ene naar de andere instantie verwezen: “daarvoor moet u bij een andere organisatie zijn, wij hebben geen passend product”. Na een paar van dit soort ervaringen groeit het gevoel van ‘nergens bij horen’: niet in het gewone onderwijs, niet in het speciale aanbod, niet in de standaard jeugdhulp.

Passend onderwijs⁹, jeugdhulp en normaliseren komen daardoor onder druk te staan. Normaliseren – het idee dat niet alles een label of traject nodig heeft – is bedoeld om kinderen ruimte te geven om zich gewoon te ontwikkelen. In de praktijk wordt het soms een reden om geen ruimte te maken voor echte complexiteit: “iedere puber heeft weleens wat, toch?” Tegelijkertijd leidt de behoefte aan grip tot steeds meer categorieën, diagnoses en productcodes. De Hervormingsagenda Jeugd benadrukt weliswaar maatwerk, nabijheid en stevige lokale teams, maar zolang de onderliggende logica productgericht blijft – denken in vaste bouwstenen die vooraf zijn gedefinieerd – blijft de mal dominant.

CASUS – EEN JONGERE TUSSEN ALLE WAL EN ALLE SCHIP

Stel je Amir voor, een jongen van zestien. Als kind viel hij al op: hij was snel overprikkeld, had moeite met onverwachte veranderingen en raakte in paniek als er veel tegelijk gebeurde. Er zijn vermoedens van een autismespectrumstoornis en een lichte verstandelijke beperking, maar de onderzoeken zijn nooit helemaal afgerond omdat hij wisselde van school en er thuis veel speelde: een verhuizing, financiële problemen, spanningen tussen ouders.

In het regulier onderwijs lukt het steeds minder. In de brugklas gaat het nog net, dankzij een betrokken mentor en een rustige klas. In de tweede klas krijgt Amir andere docenten, grotere groepen, meer wisselende lokalen. Hij haakt af, blijft weg, krijgt ruzie in de klas als hij zich vastgezet voelt. De school probeert extra ondersteuning te organiseren via het samenwerkingsverband passend onderwijs, maar de standaardvoorziening binnen het speciaal onderwijs lijkt niet te passen: daar is het programma gericht op zeer gestructureerde groepen, terwijl Amir juist prikkels nodig heeft om niet af te glijden in apathie.

De jeugdhulp die wordt ingezet, is te licht of te zwaar. Ambulante begeleiding – iemand die één keer per week langskomt – helpt even, maar verdwijnt na een half jaar omdat de doelen niet haalbaar blijken. Een residentieel traject voelt voor iedereen als een te grote stap: het idee om

⁹ Passend onderwijs is de wettelijke manier waarop in Nederland onderwijs en ondersteuning voor leerlingen met extra behoeften wordt georganiseerd, met als doel dat ieder kind een plek krijgt op een school die past bij zijn of haar mogelijkheden. Doel is dat alle leerlingen een passende plek krijgen, waarbij wordt gekeken naar kwaliteiten en onderwijsbehoefte, niet alleen naar beperkingen. Het geldt voor alle scholen: regulier, speciaal basisonderwijs, (voortgezet) speciaal onderwijs en praktijkonderwijs; passend onderwijs is dus geen aparte schoolsoort. Scholen moeten extra hulp organiseren voor leerlingen die dat nodig hebben, bijvoorbeeld bij leerproblemen, beperkingen of gedragsproblemen. De aangemelde school heeft zorgplicht: zij moet óf zelf een passend aanbod doen, óf samen met ouders een andere passende plek regelen (bijvoorbeeld een (v)so-school). Deze plicht moet voorkomen dat kinderen (langdurig) thuiszitten doordat er geen passende plek gevonden wordt. Alle (basis- en vo-)scholen zijn aangesloten bij een regionaal samenwerkingsverband passend onderwijs (apart voor po en vo). In zo'n samenwerkingsverband worden afspraken gemaakt over: basisondersteuning, extra ondersteuning, toewijzing van middelen en verwijzing naar speciaal onderwijs, vastgelegd in een ondersteuningsplan. Ouders hebben via de ondersteuningsplanraad (OPR) instemmingsrecht op het ondersteuningsplan van het samenwerkingsverband.

hem uit huis te plaatsen, raakt ouders diep en lijkt niet in verhouding tot wat nodig is. Een gecombineerd traject waarin onderwijs, dagbesteding en intensieve begeleiding samenkomen, bestaat in de regio wel, maar alleen voor een andere doelgroep of pas na een zware indicatie.

Zo schuift Amir van traject naar traject. Hij begint drie keer op een nieuwe plek, maar valt steeds uit omdat het net niet aansluit: de regels zijn te streng, de groep is te druk, het programma is te simpel of juist te theoretisch. Professionals doen oprecht hun best: mentoren, hulpverleners, consulenten van het wijkteam. Ze denken mee, bellen elkaar, schrijven plannen. Maar telkens lopen ze vast in indicatiekaders, productcatalogi en organisatiegrenzen. Wat niet in de lijst staat, lijkt niet te kunnen.

Ouders horen steeds weer dat ze ‘even moeten volhouden’ tot er iets passend is. Ze krijgen brieven met besluiten, beschikkingen, verwijzingen. Ze worden verwezen naar websites en loketten die uitleg geven over hun rechten, maar in de praktijk vooral uitleggen wat níet kan. Amir zelf leert intussen een harde les: dat hij te ingewikkeld is voor de standaardroutes. Hij voelt zich niet thuis in de klas, niet begrepen door hulpverleners en niet gezien door het systeem dat op papier juist voor jongeren als hij is bedacht.

Deze casus maakt zichtbaar hoe het stelsel faalt voor precies de groep waarvoor het ooit bedoeld was: jongeren met een stapeling van kwetsbaarheden. De Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg legt terecht vast dat specialistische zorg voor de meest kwetsbare jeugdigen regionaal beschikbaar moet zijn en beter moet worden georganiseerd. Maar als er geen route is die de grenzen tussen onderwijs, jeugdhulp en sociaal domein kan oversteken, blijft iemand als Amir alsnog in de leegte tussen de mallen hangen.

ANALYSE – NORMALISEREN, CATEGORISEREN EN VERLIEZEN

Als je naar deze verhalen kijkt, zie je een terugkerend spanningsveld tussen normaliseren, passend onderwijs en jeugdhulp.

Normaliseren is bedoeld om niet alles te problematiseren. De gedachte is dat kinderen ruimte moeten hebben om zich te ontwikkelen zonder dat elke afwijking van het gemiddelde meteen wordt gezien als een stoornis. In beleid rond passend onderwijs en in de Hervormingsagenda Jeugd wordt dat taal van veerkracht en gewone opvoed- en opgroevragen. Maar in de praktijk wordt normaliseren soms gebruikt als argument om geen ruimte te maken voor echte complexiteit: ‘iedere puber is weleens somber’, ‘iedereen heeft nu veel prikkels’. Zo raken juist de jongeren met een stapeling van problemen – die zowel normaliteit als extra steun nodig hebben – uit beeld.

Tegelijkertijd groeit de neiging om grip te krijgen via steeds fijnmaziger categorieën, diagnoses en productcodes. Om toegang te krijgen tot bepaalde vormen van hulp is vaak een diagnose nodig: een autismespectrumstoornis, een angststoornis, een verstandelijke beperking. Zonder label geen toegang, of alleen toegang tot lichtere vormen van hulp. Daardoor verschuift de aandacht van de vraag “wat helpt dit gezin?” naar de vraag “welke diagnose hoort hierbij?”. Labels worden dan belangrijker dan het dagelijks leven.

Je ziet een aantal hardnekkige patronen:

- De neiging om mensen te laten passen in bestaande producten, in plaats van de producten te buigen naar mensen. Catalogi en verordeningen beschrijven wat er is; de opdracht aan professionals wordt dan om gezinnen in die vakjes in te tekenen.

- De afhankelijkheid van diagnoses en criteria om toegang te krijgen. Dat kan ertoe leiden dat professionals – met de beste bedoelingen – zoeken naar labels om de deur open te krijgen, terwijl ouders en jongeren juist worstelen met het idee om zo vastgelegd te worden.
- De verkokering tussen onderwijs, zorg en sociaal domein, waardoor niemand het geheel overziet. Het implementatieplan bij de Hervormingsagenda Jeugd benoemt nadrukkelijk de thema's reikwijdte, stevige lokale teams en voorkomen van residentiële jeugdhulp, maar in de dagelijkse praktijk blijven budgetten, verantwoordingslijnen en regels nog sterk per domein ingericht.

Dit alles sluit aan bij de rode draad van dit boek: een stelsel dat stuurt op systeemlogica en bestuurlijke reflexen zal altijd mensen verliezen die niet netjes in het schema passen. De blogs op Verruim de horizon laten zien hoe juist deze restgroep – thuiszitters, jongeren in onzekere woon- en leefsituaties, gezinnen met stapelproblemen – de ware test zijn voor ons systeem. Een relationeel, lokaal en ervaring gestuurd stelsel begint niet bij de gemiddelde casus, maar bij de rafelranden.

ANDER PERSPECTIEF – WERKEN VANUIT HET VERHAAL

Hoe ziet het eruit als we niet de mal, maar het verhaal van kind en gezin centraal zetten? In verschillende blogs en praktijkvoorbeelden komt een alternatief beeld naar voren: begin bij de mens, zie rond elk kind een “minimaatschappij” van betrokkenen en bouw van daaruit.

In zo’n praktijk zitten een lokaal team, school en ouders eerst samen met de jongere om het dagelijks leven in kaart te brengen. Hoe ziet een gewone week eruit, van maandagochtend tot zondagavond? Waar loopt het vast – opstaan, vervoer, drukte in de klas, huiswerk, contacten met leeftijdsgenoten? Wat gaat er juist al goed – een sportclub, een oom die belangrijk is, een vak waar de jongere wél voor opstaat? Dit gesprek gebeurt in gewone taal, zonder eerst over diagnoses of producten te praten.

Regels en producten verdwijnen niet, maar komen bewust pas later in beeld. Eerst zoeken betrokkenen naar logische combinaties van onderwijs, ondersteuning en informele hulp. Bijvoorbeeld: drie ochtenden per week in een kleinere groep op school, één middag praktijkleren, een maatje of coach in de wijk en een vast contactpersoon voor ouders. Pas daarna wordt bekeken hoe dit onder bestaande kaders te vangen is: welk deel valt onder jeugdhulp, welk deel onder onderwijs, wat kan vrijwillig of vanuit een buurtinitiatief.

In dit perspectief wordt ook bewust ruimte gemaakt voor regelvrije beslissingen in uitzonderlijke situaties. Dat betekent dat er afspraken zijn over wanneer professionals tijdelijk buiten de standaardproducten om mogen handelen – bijvoorbeeld door geld of uren in te zetten die niet vooraf zijn vastgelegd – en dat zij daar achteraf verantwoording over afleggen op basis van effect: heeft dit voor dit gezin verschil gemaakt? Het gaat dan niet om willekeur, maar om een gecontroleerde ruimte voor gezond verstand.

Voorbeelden uit de blogs en praktijk laten zien hoe het eruitziet als professionals de mal durven oprekken. Een jeugdhulpverlener die tijdelijk eigen uren inzet om in de klas mee te lopen, ondanks dat zijn contract daar eigenlijk niet in voorziet. Een school die samen met de gemeente een flexibele tussenplek organiseert voor een handvol jongeren die nergens passen, en later pas de financiering netjes uitzoekt. Een wijkteam dat niet wacht tot alle formulieren rond zijn, maar alvast een buurvrouw en sportcoach betreft omdat die nu al een verschil kunnen maken.

Daar wordt zichtbaar wat het betekent om vanuit de leefwereld te werken: beginnen bij het kind en het gezin, en het systeem laten aansluiten in plaats van andersom. Dat sluit aan bij de ambities in de Hervormingsagenda Jeugd om te werken vanuit cruciale paden – routes die beginnen bij de ervaring van jeugdigen en ouders, en waarlangs regels en financiering worden aangepast in plaats van andersom.

KANSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Ook binnen de huidige structuren is er ruimte om meer te doen voor wie niet in de mal past. Die ruimte moet alleen expliciet worden gemaakt en beschermd.

Een eerste kans is om formeel vast te leggen dat lokale teams in uitzonderlijke situaties tijdelijk buiten standaardproducten om mogen handelen, met snelle bestuurlijke rugdekking. Gemeenten kunnen in hun beleidsregels jeugdhulp of in afspraken rond lokale teams opnemen dat professionals binnen een afgesproken bandbreedte zelf mogen beslissen over extra inzet, juist voor de rafelrandcasussen. Achteraf wordt niet alleen gekeken of het volgens de regels was, maar vooral wat het heeft opgeleverd voor het gezin.

Een tweede kans is om in de regio een klein maatwerkbudget te creëren waar professionals uit verschillende domeinen gezamenlijk over beslissen, op basis van één gedeeld verhaal. Zo'n budget kan worden gebruikt voor combinaties die normaal tussen wal en schip vallen: een tijdelijk onderwijs-zorg-arrangement, ondersteuning bij verhuizing, het mogelijk maken van een stageplek met begeleiding. Voorwaarde is dat de aanvraag eenvoudig is – een kort verhaal, geen dikke aanvraag – en dat besluiten snel worden genomen.

Een derde kans is om in elk samenwerkingsverband onderwijs–jeugd een periodieke rafelrandensessie te organiseren. Daar staat niet de gemiddelde leerling centraal, maar juist de jongeren die nu niet passen: thuiszitters, jongeren die steeds uitvallen, jongeren die na jeugdhulp geen woonplek hebben. De vraag is dan niet alleen “wat heeft dit kind nodig?”, maar ook “wat zegt dit over onze mallen, en wat moeten we veranderen in beleid, inkoop of werkwijze?”.

De Hervormingsagenda Jeugd biedt hiervoor aanknopingspunten. Thema's als reikwijdte (wat valt wel en niet onder jeugdhulp), stevige lokale teams en het voorkomen van residentiële jeugdhulp vragen expliciet om maatwerk en om betere verbinding tussen domeinen. Maar maatwerk ontstaat niet vanzelf uit nieuwe afspraken. Het vraagt dat bestuurders en managers bewust ruimte, tijd en vertrouwen organiseren, en dat zij professionals steunen als zij in het belang van een gezin afwijken van de standaardroute.

WAT KUN JE ZELF MORGEN AL DOEN

Voor professionals (onderwijs, jeugdhulp, wijkteams)

- Breng in je eigen praktijk één jongere of gezin in beeld dat niet in de mal past en beschrijf samen met hen in gewone taal wat er speelt, zonder diagnoses of productcodes. Schrijf bijvoorbeeld op hoe een gemiddelde week eruitziet en waar het vastloopt.
- Plan een multidisciplinair gesprek waarin de vraag niet is 'welk product past hierbij?', maar 'hoe ziet een leefbare week er voor dit gezin uit?' Denk eerst in activiteiten, mensen en plekken, en pas daarna in regels en financiering.
- Noteer in je team drie voorbeelden waarin jullie de mal hebben opgerekt – klein of groot – en bespreek wat daarvoor nodig was aan ruimte, vertrouwen en rugdekking. Gebruik die voorbeelden om met leidinggevend het gesprek over structurele ruimte te voeren.

Voor lokale teams en organisaties

- Richt een lichte interne procedure in voor maatwerk: hoe vraag je snel toestemming voor iets dat buiten de standaard valt, bij wie, op basis waarvan? Maak dit niet zwaarder dan een korte mail of een kort formulier waarin het verhaal en de beoogde opbrengst centraal staan.
- Maak een klein maatwerklogboek: verzamel verhalen van casussen die niet pasten en wat wel werkte. Gebruik die verhalen in overleggen met de gemeente, het samenwerkingsverband en aanbieders om te laten zien waar de huidige catalogus tekortschiet.
- Spreek met scholen af dat minimaal eens per kwartaal een casus wordt besproken die nu tussen wal en schip valt, met als doel één concreet arrangement te maken dat morgen kan starten. Evalueer na enkele maanden wat dit heeft opgeleverd voor het gezin én voor de samenwerking.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Leg in beleidskaders expliciet vast dat er een bandbreedte is voor professioneel oordeel, juist voor de groep die niet in de mal past. Veranker in de verordening jeugdhulp en in lokale afspraken dat maatwerk ook betekent: soms tijdelijk buiten de standaardproducten gaan.
- Vraag bij grote beleidswijzigingen in jeugdhulp, passend onderwijs of de verbinding daartussen altijd: "Wat betekent dit voor jongeren en gezinnen die niet in de standaardroutes passen?" Nodig hen – of hun vertegenwoordigers – uit om daar zelf iets over te zeggen in taal die zij begrijpen.
- Reserveer structureel een klein deel van het budget voor maatwerk buiten de catalogus, en stuur op leeropbrengst: wat levert het op aan voorkomen uitval, minder crisissen, meer kans op een gewone dag? Gebruik die ervaringen om de grotere systemen stap voor stap bij te stellen.

TENSLOTTE

Een stelsel laat zich kennen aan de manier waarop het omgaat met wie niet in de mal past. Zolang we jongeren als Amir zien als uitzondering waarvoor toevallig niets passends is, blijven we mallen beschermen in plaats van mensen. De keuze is of we een jeugdagenda willen die vooral netjes is – overzichtelijk, controleerbaar, goed te verantwoorden – of vooral menselijk.

Wie durft te kiezen voor het laatste, begint niet bij het formulier, maar bij het verhaal. Niet bij de productcode, maar bij de leefbare week. En stelt vervolgens de vraag: hoe buigen we onze mallen zó, dat er ook voor deze jongeren een plek is waar ze niet langer tussen wal en schip vallen, maar gewoon mogen bestaan.

THUIS, TUSSEN DE REGELS DOOR

BRIEVEN OP HET AANRECHT

Op het aanrecht ligt een rij brieven: van de gemeente, de woningcorporatie, de school, de schuldhelpverlening, de jeugdbescherming. Tussen de rekeningen door ligt een uitnodiging voor een signalerend huisbezoek, een formulier voor een kindregeling, een herinnering om een inkomensverklaring in te leveren en een brief over een wijziging in het jeugdhulptraject. In de keuken klinkt geharrewar over het avondeten, een kind zoekt zijn gymspullen, iemand roept dat het huiswerk nog niet af is.

Dit is de plek waar beleid landt: niet in een schema of een presentatie, maar in een huis, in drukke ochtenden en slaperige avonden. In mijn blog “Thuis, tussen de regels door” wordt zichtbaar hoe gezinnen balanceren tussen eigen kracht en systeemdruk: ze proberen het gewone leven draaiend te houden, terwijl de stapel post en afspraken gestaag groeit. Soms is een brief een opluchting – eindelijk komt er hulp, eindelijk wordt iets toegekend – maar vaak is het vooral een nieuwe bron van stress: wéér een afspraak, wéér een formulier, wéér iemand over de vloer.

PROBLEEMSCHETS – HOE BELEID HET HUIS BINNENKOMT

Als we het hebben over jeugdzorg, wetgeving en hervormingsagenda's, gaat het al snel over structuren, budgetten en afspraken. Maar voor kinderen en ouders begint het allemaal thuis: in de keuken, de woonkamer, de gang waar jassen en tassen rondslingeren. Dáár komt beleid het huis binnen, in de vorm van brieven, formulieren, huisbezoeken, schouwlijsten en checklists.

Soms werkt dat steunend. Een brief over kwijtschelding van gemeentelijke belastingen geeft lucht in een gespannen budget. Een toekenning voor jeugdhulp maakt dat er eindelijk iemand komt die meekijkt bij het naar bed brengen, huiswerk of de conflicten aan tafel. Een regeling voor schoolspullen zorgt dat een kind niet als enige zonder nieuwe gymkleden staat. Op die momenten voelt beleid als een helpende hand.

Net zo vaak werkt het ontwrichtend. Gezinnen krijgen brieven vol vakjargon en verwijzingen naar artikelen en bijlagen. Er komen mensen over de vloer die vooral checken of regels worden nageleefd, of alle documenten compleet zijn, of er is gedaan wat de beschikking vraagt. De ene professional vraagt naar opvoedvragen, de ander naar schulden, weer een ander naar huurachterstand, nog een ander naar schoolverzuim. Voor professionals is dit een veld aan protocollen, kaders en afspraken; voor gezinnen is het een groeiende stapel post, afspraken en verwachtingen.

Je ziet hoe regels en regelingen door elkaar heen lopen: jeugdhulp, uitkering, schuldsanering, huur, leerplicht, zorgverzekering. Elk domein heeft zijn eigen formulieren, zijn eigen termijnen, zijn eigen taal. De Hervormingsagenda Jeugd benadrukt integraliteit, eenvoud, stevige lokale teams en “één gezin, één plan”. Maar in de huiskamer wordt vooral de optelsom van verschillende systemen gevoeld: dit moet nog naar de gemeente, dat moet naar de schuldhulpverlening, die papieren zijn voor de woningcorporatie, en morgen komt iemand van de jeugdbescherming langs.

Het gevolg is dat het gewone leven – werken, naar school gaan, sporten, samen eten – steeds meer moet worden georganiseerd rondom systeemafspraken. De agenda op de koelkast staat vol met initialen van instanties en afkortingen van trajecten, terwijl de tijd voor een spontaan uitstapje of een rustig avondje steeds schaarser wordt.

CASUS – EEN GEZIN MET ALLES TEGELIJK

Stel je een gezin voor met twee kinderen in de basisschoolleeftijd. De ouders zijn gescheiden na een lange periode van spanningen en ruzie. De moeder woont met de kinderen in een sociale huurwoning; de vader woont tijdelijk bij vrienden en zoekt een eigen plek. Door de scheiding zijn er schulden ontstaan: een huurachterstand, openstaande rekeningen bij energie en telefoon, een roodstand op de bank.

In korte tijd komen er veel partijen in beeld. De jeugdbescherming wordt betrokken omdat er zorgen zijn over de veiligheid van de kinderen tijdens de heftige ruzies in het verleden. Er wordt een ondertoezichtstelling uitgesproken: een jeugdbeschermer krijgt de taak om het gezin te begeleiden en te zorgen dat de situatie veilig blijft. Tegelijkertijd wordt schuldhulpverlening opgestart: er komt een traject met een budgetbeheerder en een plan om schulden af te lossen. Het wijkteam biedt ondersteuning bij opvoedvragen en bij het organiseren van de dagelijkse structuur. De school maakt zich zorgen over de concentratie en het gedrag van de oudste en plant gesprekken met ouders, de intern begeleider en soms de jeugdverpleegkundige. De scheiding zelf is nog niet afgerond, dus er loopt ook een traject met een mediator en een advocaat.

Op papier is dit gezin goed in beeld. Er zijn lijntjes met meerdere instanties, er is overleg, er zijn plannen. In de praktijk ziet een week er zo uit: moeder heeft op maandag een afspraak bij de schuldhulpverlening, op dinsdag komt iemand van het wijkteam langs, op woensdag is er een gesprek op school, op donderdag belt de jeugdbeschermer dat er nog documenten ontbreken voor de rechtbank, en op vrijdag belt de woningcorporatie over de huurachterstand. Soms zitten

er twee afspraken op één dag, die allebei belangrijk zijn. Tussendoor moet er gewerkt worden, moeten kinderen naar school en sport, moet er eten op tafel komen.

Mensen komen over de vloer met ieder hun eigen vragenlijsten en doelen. De jeugdbeschermer wil zicht op veiligheid en afspraken over omgang. De schuldhulpverlener vraagt naar alle inkomens- en uitgavenposten en wil ordners met bewijsstukken zien. De medewerker van het wijkteam vraagt hoe het gaat met grenzen stellen, bedtijd, ochtendstress. De leerkracht wil weten of het haalbaar is dat moeder vaker op school komt voor korte lijnen. De mediator vraagt om tijd voor gezamenlijke gesprekken met vader. Elk van hen werkt vanuit oprechte betrokkenheid en binnen zijn of haar eigen opdracht.

Voor moeder voelt het alsof haar huis een verlengstuk van de spreekkamer is geworden. De keuken wordt vergaderruimte: aan tafel liggen formulieren, agenda's, laptops. De woonkamer wordt beoordelingsplek: hoe opgeruimd is het, wordt er geschreeuwd, hoe reageren de kinderen? Kinderen vangen flarden op van gesprekken over onder toezicht stellen, laatste kans, dreigende uithuiszetting en 'we moeten wel meewerken anders...' Het gewone leven raakt ondergesneeuwd door systeemleven.

Het kost de ouders steeds meer energie om alles vol te houden. Afzeggen voelt gevaarlijk (“straks vinden ze dat we niet meewerken”), maar overal verschijnen is praktisch onhaalbaar. De vraag “hoe zorgen we dat we als gezin weer een beetje gewoon kunnen leven?” raakt uit beeld, verdrongen door: “hoe zorgen we dat we aan alle verplichtingen voldoen?”.

ANALYSE – STEUNEND OF KOLONISEREND

Het is niet de aanwezigheid van hulp op zichzelf die zwaar is, maar de manier waarop die het huis binnenkomt. Wat maakt het verschil tussen beleid dat het huis versterkt en beleid dat het huis koloniseert?

Ten eerste: de houding waarmee professionals binnenstappen. Als huisbezoeken vooral voelen als controles – wordt er schoon genoeg gemaakt, zijn er voldoende afspraken nagekomen, liggen de papieren op orde – voelen gezinnen zich bekeken in plaats van gezien. De vraag “voldoet dit gezin aan onze voorwaarden?” dringt zich op, terwijl de vraag “wat speelt hier, en wat hebben jullie nodig?” naar de achtergrond schuift.

Ten tweede: wie bepaalt de agenda. Wanneer de agenda van de instantie leidend is (“we moeten dit lijstje af, we moeten deze vragen afvinken”), raakt de eigen agenda van het gezin op de achtergrond. Dan wordt een woensdagmiddag, waarop eigenlijk gymtas, boodschappen en een ruzie tussen broers geregeld moeten worden, vooral een moment om vragen te beantwoorden over doelen, termijn en plannen. Dat kan de ervaring geven dat het gewone leven “er maar een beetje bij hangt”.

Ten derde: de optelsom van losse domeinen. Als elk domein afzonderlijk komt kijken – jeugdbescherming voor veiligheid, schuldhulp voor geld, wijkteam voor opvoeding, woningcorporatie voor huur – staat het gezin wel centraal op papier (“één gezin, één plan”), maar is er niemand die het geheel draagt. Ouders worden dan de projectleiders van hun eigen leven in crisismodus, terwijl ze juist in die periode het minst draagkracht hebben.

Voor je het weet wordt het huis gekoloniseerd door systeemlogica. De keukentafel wordt vooral gebruikt voor gesprekken met professionals, de kinderen weten welke stoelen de mensen van instanties gebruiken, en ouders voelen dat ze altijd ‘aan’ moeten staan in hun eigen huis. Een stelsel dat vooral vanuit risicobeheersing stuurt – begrijpelijk na incidenten en publieke verontwaardiging – loopt dan het gevaar gezinnen te overvragen en hun huis te veranderen in een verlengstuk van de overlegtafel.

Een relationeel en ervaring gestuurd stelsel begint bij een andere vraag: wat heeft dit gezin nodig om weer gewoon te kunnen leven? Wat zou er in de komende maand één ding moeten veranderen waardoor de druk thuis afneemt? Vervolgens komt de vervolgvraag: hoe sluiten wij daar zo licht mogelijk op aan? Niet: hoe passen we dit gezin in onze structuur, maar: hoe passen wij ons, binnen redelijke grenzen, zo aan dat het gezin weer lucht krijgt.

ANDER PERSPECTIEF – ONDERSTEUNING TUSSEN DE REGELS DOOR

Hoe ziet ondersteuning eruit die tussen de regels door aansluit op het gewone leven in huis?

Stel je voor dat de eerstvolgende professional die binnenkomt, niet begint met een laptop en een checklist, maar met de vraag: “Hoe ziet een gewone dag er bij jullie uit, van opstaan tot slapengaan? Waar gaat het goed, en waar schuurt het dan het meest?” Daarmee verschuift de

focus van formulieren naar ritme: ochtenden die ontsporen, avonden waarop iedereen uitgeput is, momenten waarop kinderen zich terugtrekken of juist druk worden.

In plaats van vijf verschillende mensen die apart langskomen – ieder met een eigen lijst en eigen rapportage – wordt er afgesproken dat er één vaste contactpersoon is. Die persoon kent het gezin, weet wat er allemaal speelt en is bereikbaar als er iets misloopt. Achter die contactpersoon staat een klein netwerk: collega's uit jeugdhulp, schuldhulp, school, eventueel de woningcorporatie. Zij stemmen onderling af, zodat het gezin niet elke week hetzelfde verhaal hoeft te vertellen aan nieuwe gezichten.

Hulp beweegt zo veel mogelijk mee met het ritme van het gezin. Afspraken worden, waar het kan, gepland rondom school- en werktijden. Een gesprek over opvoeding vindt misschien plaats tijdens het koken, zodat meteen concreet zichtbaar is hoe de drukte rond etenstijd werkt. Ondersteuning bij huiswerk wordt gekoppeld aan het moment dat kinderen toch achter tafel zitten. Als er financiële problemen zijn, wordt gekeken hoe ondersteuning kan aansluiten bij vaste momenten, bijvoorbeeld na het binnenkomen van salaris of uitkering.

In “Thuis, tussen de regels door” is de kernobservatie dat het verschil vaak zit in kleine dingen: iemand die eerst vraagt hoe de dag was voordat de map op tafel gaat, een professional die de kinderen bij de uitleg betreft in plaats van alleen over hen te praten, een afspraak die wordt verzet omdat er die week simpelweg te veel op de kalender staat. Regels zijn er nog steeds – formulieren moeten ingevuld, besluiten genomen, termijnen bewaakt – maar ze bewegen mee met het leven in huis, in plaats van dat het leven zich moet voegen naar de regels.

Dit perspectief sluit aan bij de taal van de Hervormingsagenda Jeugd over nabijheid, normaliseren¹⁰ en stevige lokale teams. Nabijheid krijgt betekenis als er daadwerkelijk iemand is die het huis en het ritme kent. Normaliseren krijgt diepgang als de vraag “wat is hier gewoon, wat is hier al krachtig?” vooropstaat. Stevige lokale teams tonen hun waarde als zij voor gezinnen zorgen voor minder drukte aan de deur en meer samenhang in wat er gebeurt.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Wat is er nodig om ondersteuning meer thuisgericht, discreet en relationeel te organiseren?

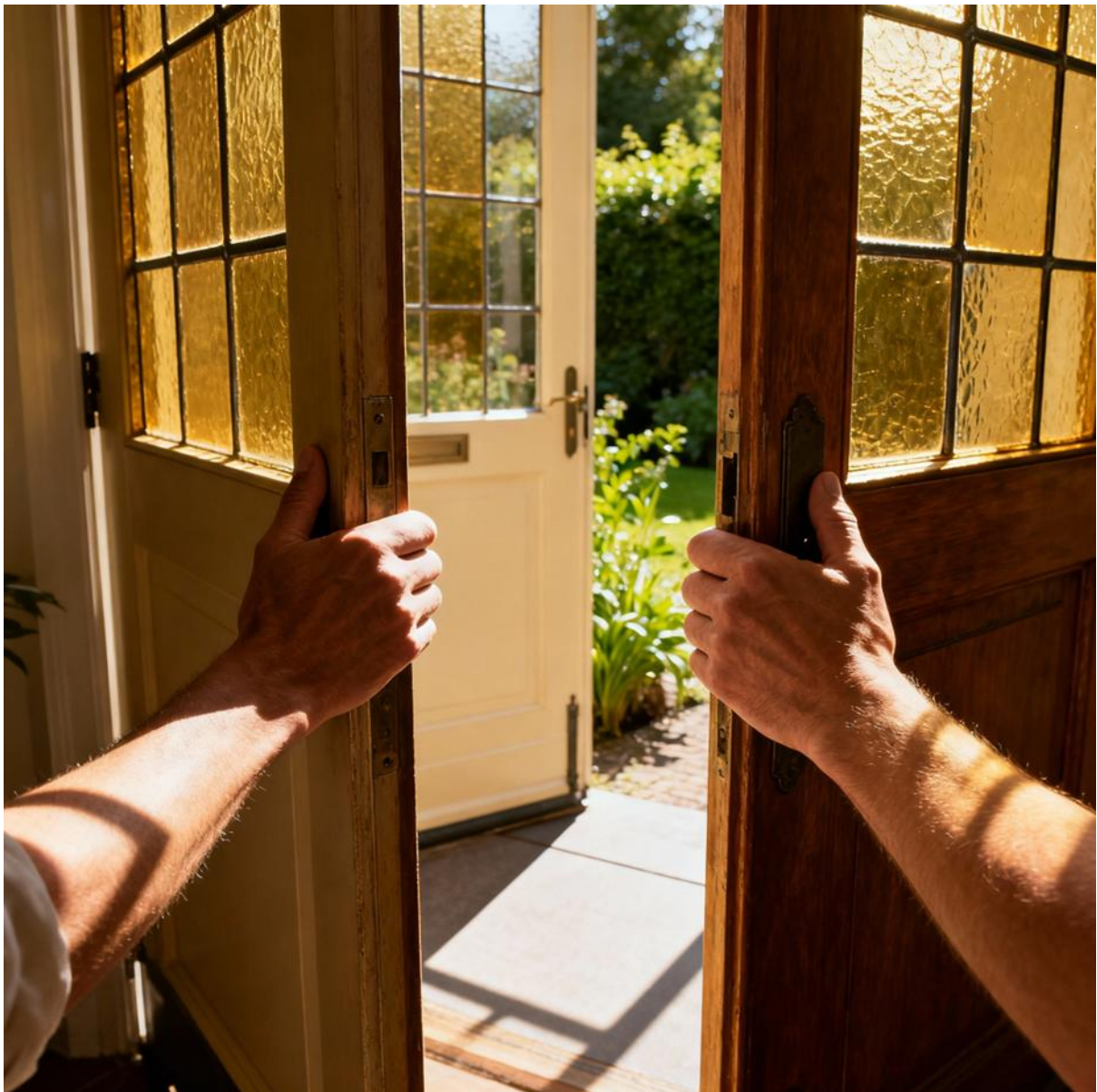
Een eerste kans ligt in de manier waarop we communiceren. Brieven en informatie kunnen herschreven worden in taal die past bij het leven thuis: kort, helder, zonder vakjargon en met één duidelijk contactpunt. Geen drie verschillende telefoonnummers en mailadressen, maar één naam: “Bel mij als u vragen heeft”. Een korte toelichting in gewone taal over wat er gaat gebeuren, hoeveel tijd het kost en wat er van het gezin wordt verwacht, kan veel stress schelen.

Een tweede kans is om bij complexe situaties te organiseren dat één persoon het vaste gezicht is. Die persoon kan “vertalen” naar binnen en naar buiten: naar het gezin uitleggen wat er speelt, wat er moet, wat er ook níet hoeft; naar de andere professionals uitleggen wat haalbaar is voor het gezin en welke volgorde logisch is. Zo voorkom je dat iedereen tegelijk aan dezelfde mensen trekt.

¹⁰ Normaliseren in de jeugdhulp gaat over problemen rond opgroeien en opvoeden zoveel mogelijk als onderdeel van het gewone leven benaderen, en niet sneller dan nodig tot jeugdhulp of diagnoses over te gaan. Niet elke zorg of worsteling van ouders of jeugdigen is een “jeugdhulpvraag”; een deel hoort bij normale ontwikkelings- en opvoeduitdagingen. Het doel is onnodige problematisering, medicalisering en labelen te voorkomen, terwijl wél passende hulp beschikbaar blijft als het echt nodig is. Eigen kracht, het gewone leven (gezin, school, buurt) en het sociale netwerk worden zo veel mogelijk benut vóórdat gespecialiseerde hulp wordt ingezet.

Een derde kans is om huisbezoeken echt te zien als uitnodiging tot een gelijkwaardig gesprek, in plaats van als controle-instrument. Dat betekent dat professionals zich te gast weten: schoenen uit als dat gebruikelijk is, vragen of het uitkomt, samen de tafel opruimen als dat nodig is. Geen toon van “we komen controleren”, maar een houding van “we komen samen zoeken hoe het leefbaarder kan worden”.

Nieuwe wetten en agenda's – of het nu gaat om de reikwijdte van jeugdhulp, de beschikbaarheid van specialistische jeugdzorg of de Hervormingsagenda Jeugd – krijgen pas echt betekenis als ze landen aan de keukentafel. ‘Nabijheid’ en ‘normaliseren’ worden pas concreet als gezinnen het merken in minder verschillende brieven, minder verschillende gezichten en meer tijd voor een gewoon leven.

WAT JE MORGEN AL KUNT DOEN

Voor professionals (wijkteams, jeugdhulp, jeugdbescherming, schuldhulp)

- Kijk bij je volgende huisbezoek bewust eerst rond, vóór je je lijstje erbij pakt. Wat vertelt de keuken over hoe er geleefd wordt? Staat de tafel vol post, ligt er schoolwerk, is er eten in huis? Laat dat meewegen in je gesprek.
- Begin elk gesprek met de vraag: “Als er de komende maand één ding makkelijker zou worden in jullie dagelijks leven, wat zou dat dan zijn?” Koppel je aanbod daaraan, ook als dat betekent dat een deel van jouw standaardlijst later komt.
- Spreek met collega’s af dat één persoon het vaste gezicht naar het gezin is. Zorg dat het gezin die naam en dat telefoonnummer duidelijk heeft – op een kaartje, op de koelkast, in de telefoon van ouders.

Voor lokale teams en organisaties

- Leg als uitgangspunt vast dat je zo min mogelijk verschillende professionals over de vloer wilt bij één gezin. Organiseer combinatierollen en gezamenlijke bezoeken: één bezoek waarin meerdere onderwerpen aan bod kunnen komen, in plaats van drie losse afspraken.
- Laat een aantal standaardbrieven herschrijven door een klein panel van ouders en jongeren. Vraag: wat begrijpen jullie meteen, wat schrikt af, wat kan korter? Pas de brieven vervolgens daadwerkelijk aan.
- Plan periodiek een ‘huiskamerspiegel’: nodig een paar gezinnen uit om te vertellen hoe zij huisbezoeken en brieven ervaren. Gebruik hun feedback om twee of drie concrete dingen direct te veranderen (bijvoorbeeld minder dubbele afspraken, andere tijdstippen, begrijpelijker taal).

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Vraag bij nieuwe regels, programma’s of afspraken altijd expliciet: wat betekent dit concreet aan de keukentafel? Hoeveel brieven extra levert dit op? Hoeveel afspraken? Hoeveel tijd en stress kost dit een gezin dat al onder druk staat?
- Maak ‘thuis’ een vast perspectief in beleid. Naast paragrafen over financiën, governance en resultaten komt standaard een paragraaf “wat verandert er in het dagelijks leven van kinderen en ouders?”.
- Stimuleer en bescherm initiatieven die werken met één vast gezicht per gezin, ook als dat schuurt met bestaande taakverdelingen. Geef deze initiatieven tijd en ruimte om te laten zien wat het doet met gezinnen én met de inzet van zware zorg.

TENSLOTTE

Beleid dat pas begint bij verordeningen, indicatoren en overlegtafels, loopt het risico over gezinnen heen te rollen. De uitdaging is om beleid te laten voelen als een zachte laag onder het bestaan van gezinnen: zichtbaar waar nodig, onzichtbaar waar het kan. Niet het huis als verlengstuk van de systeemtafel, maar het systeem als ondersteuning onder keuken, woonkamer en gang.

Daarmee slaan we de brug naar de volgende stap: hoe komen we van de systeemtafel naar straat- en huishuisniveau? Wat vraagt het van organisaties, professionals en bestuurders om het perspectief te kantelen – van dossiers naar huiskamers, van lijsten naar levens, van regels naar ritmes in huis?

VAN SYSTEEMTAFEL NAAR STRAATNIVEAU

VERGADEREN OVER NABIJHEID

In een zaaltje in het gemeentehuis schuiven mensen aan voor de stuurgroep jeugd en gezin. Op de agenda staan ketenregie, governance en de voortgang van de Hervormingsagenda Jeugd. Er wordt gesproken over nieuwe overlegstructuren, escalatieladders en wie in welk gremium zit. Iemand zegt dat het nu echt tijd is om dichterbij de leefwereld te komen.

Een paar kilometer verderop staat een jeugdprofessional in de regen bij een flatportiek. Hij heeft twintig minuten om bij een gezin langs te gaan, maar is al te laat door een uitgelopen casusoverleg. Op straat lopen jongeren die hij al weken niet rustig heeft kunnen spreken, omdat zijn agenda volloopt met afstemming, rapportages en regionale werkplaatsen. De energie die aan de systeemtafel ontstaat, verdamt voordat die het straatniveau bereikt.

In de blog “Van systeemtafel naar straatniveau” wordt beschreven hoe we graag praten over “domeinoverstijgend werken”, maar ondertussen de straat, de school en het gezin uit beeld dreigen te verliezen. De kernvraag is: hoeveel van wat wij organiseren, komt daadwerkelijk terecht in tijd, aandacht en ruimte voor het gewone leven van kinderen en ouders?

PROBLEEMSCHETS – ALS OVERLEG EEN DOEL OP ZICH WORDT

Maak in dit hoofdstuk de reis van de systeemtafel – waar afspraken, convenanten en protocollen ontstaan – naar straatniveau, waar jongeren en gezinnen daadwerkelijk leven. In veel regio’s is de overlegarchitectuur indrukwekkend: stuurgroepen, regieteam, klankbordgroepen, projectgroepen, thematafels. De Hervormingsagenda Jeugd en de nieuwe Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg vragen terecht om betere samenwerking, duidelijke afspraken en regionale afstemming. Maar het risico is dat overleg een doel op zich wordt.

Er ontstaan steeds nieuwe tafels om de samenwerking te verbeteren, de governance op orde te brengen, of de implementatie van de hervormingsagenda te bewaken. Aan die tafels zitten betrokken en deskundige mensen; er worden notulen gemaakt, actielijsten opgesteld, dashboards ontwikkeld. Op papier ziet het er goed uit: er is structuur, er zijn lijnen, er is regie.

Ondertussen ervaren jongeren, ouders en frontliniewerkers lang niet altijd dat er iets verandert. De jeugdprofessional in de wijk heeft nog steeds te weinig tijd voor huisbezoeken, de mentor in de klas zoekt nog steeds naar snelle hulp voor een leerling, ouders vinden de toegang nog steeds ingewikkeld.

De blog “Van systeemtafel naar straatniveau” beschrijft hoe tijd en aandacht wegstromen naar steeds nieuwe overleglagen, terwijl frontliniewerkers te weinig tijd en mandaat hebben om gewoon te doen wat nodig is.

Governance – het inrichten van sturing en samenwerking – is dan geen hulpmiddel meer, maar een extra laag tussen systeem en leefwereld. De Hervormingsagenda Jeugd, met zijn nadruk op sturing, monitoring en regionale afspraken, kan dit effect onbedoeld versterken als hij vooral in vergaderkamers blijft hangen en niet wordt ‘omgedraaid’ naar de vraag: wat merken kinderen en gezinnen hiervan in hun dagelijks leven?

CASUS – EEN GEMEENTE MET VEEL TAFELS EN WEINIG TOEGANG

Stel je een middelgrote gemeente voor die trots is op haar samenwerking in het sociaal domein. Het organogram laat een rijk landschap aan overleg zien: een jeugdtafel voor integrale casuïstiek, een zorg- en veiligheidshuis, een onderwijs–jeugdoverleg, een regiegroep complexe casuïstiek, een beleidsplatform jeugd en een regionale stuurgroep Hervormingsagenda Jeugd. In presentaties oogt dit als een voorbeeldregio: alle partners zijn aangehaakt, er zijn duidelijke lijnen, er is een gezamenlijke regiovisie zoals de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg voorschrijft.

In diezelfde gemeente belt een moeder met een eenvoudige maar dringende vraag: “Ik maak me zorgen om mijn dochter, ze gaat steeds minder naar school en sluit zich op in haar kamer. Waar kan ik terecht?” Ze krijgt van de telefonist een keuzemenu met verschillende nummers: het wijkteam, de jeugdafdeling van de gemeente, de schoolmaatschappelijk werker. De school verwijst naar het samenwerkingsverband passend onderwijs. De huisarts weet dat er jeugdhulp is, maar niet precies hoe aan te vragen.

In de casus volgen we dit gezin. De zorgvraag komt langs diverse tafels. Op de jeugdtafel wordt de casus besproken en geclusterd bij jongeren met schooluitval. In het onderwijs – jeugdoverleg komt de schoolverzuimproblematiek aan bod en wordt afgesproken dat er een plan van aanpak komt. In de regiegroep complexe casuïstiek wordt de situatie genoemd als voorbeeld van stapeling van problemen en wordt genoteerd dat de verbinding met de jeugdhulp beter moet.

Er zijn notulen, actielijsten en schema’s met ‘wie wat doet’. Maar het gezin zelf ziet vooral wisselende gezichten: eerst iemand van school, dan iemand van het wijkteam, dan een andere collega van het wijkteam omdat de eerste is doorgeschoven naar een projectgroep, dan een nieuwe contactpersoon bij de gemeente omdat de organisatie is heringericht. Tussendoor zijn er periodes waarin niemand belt, omdat men wacht op een volgende tafel waar de casus terugkomt op de agenda.

De gemeente scoort in regionale overleggen goed op structuur en governance: er is een regiovisie, er zijn afspraken, er zijn werkpakketten vanuit de Hervormingsagenda Jeugd gebruikt.

Maar als je de moeder vraagt hoe toegankelijk het systeem voelt, vertelt zij over het moeten vertellen van haar verhaal aan steeds nieuwe mensen, over telefoonnummers die niet opnemen en over een dochter die steeds verder wegzakt uit school en sociale contacten. De systeemtafel draait, de straat merkt er weinig van.

ANALYSE – WAAROM ENERGIE BLIJFT HANGEN

Waarom blijft zoveel energie hangen in overleg?

Een eerste patroon is de veiligheid van de tafel. Het is veiliger om met collega's te praten over risico's, casuïstiek en samenwerking dan om in de praktijk knopen door te hakken die voelbare consequenties hebben voor een gezin. Aan de tafel kun je zorgvuldig formuleren, afstemmen, risico's spreiden. Op straat moet je soms beslissen in onzekerheid: nu gaan we dit doen, en we zien onderweg wel wat we tegenkomen.

Een tweede patroon is een onheldere opdracht. Veel overlegtafels hebben een breed mandaat (verbeteren van de samenwerking, monitoren van de hervormingsagenda), maar weinig directe beslissingsmacht over tijd, geld en werkwijze. Er mag van alles worden besproken, er kunnen aanbevelingen worden gedaan, maar de sleutel tot echte verandering – extra uren in de wijk, andere inzet van middelen, het schrappen van een procedure – ligt vaak elders. Dat maakt tafels tot doorgeefluiken: er wordt geanalyseerd en geconstateerd, maar niet beslist.

Een derde patroon is de verantwoordingscultuur. Bestuurders, raden en toezichthouders willen laten zien dat er veel gebeurt: dat er werk wordt gemaakt van de Hervormingsagenda Jeugd, dat de nieuwe wetgeving netjes wordt geïmplementeerd, dat risico's worden beheerst. Overleg is zichtbaar: je kunt laten zien hoeveel bijeenkomsten er zijn geweest, welke afspraken zijn gemaakt, welke documenten zijn opgesteld. Stille, degelijke praktijkvoering in de wijk – een professional die al drie jaar rustig naast een gezin blijft staan – is minder goed in grafieken te vangen.

Overleg heeft bovendien de neiging zichzelf te voeden. Nieuwe problemen leiden tot nieuwe tafels (we missen nog een schakel), nieuwe tafels tot nieuwe coördinatie, nieuwe coördinatie tot nieuwe rapportages. Ondertussen blijft de ervaren ondersteuning voor gezinnen hetzelfde: dezelfde wachttijden, dezelfde ingewikkelde toegang, dezelfde druk op frontliniewerkers. De kloof uit hoofdstuk 1 en de omgekeerde wereld uit hoofdstuk 2 krijgen hier een organisatorisch gezicht: het systeem is druk met zichzelf, terwijl de leefwereld wacht.

ANDER PERSPECTIEF – STRAAT ALS NORM, TAFEL ALS STEUN

Wat gebeurt er als we het perspectief omdraaien? Hoe ziet een stelsel eruit waarin de straat de norm is en de systeemtafel ondersteunend?

In de eerdergenoemde blog “Van systeemtafel naar straatniveau” wordt de beweging beschreven als niet langer opstijgen voor meer overzicht, maar indalen in de praktijk. Niet eerst denken in zorg, werk, veiligheid, onderwijs of wonen, maar bij de concrete situatie waar alles samenkomt: de jongere die niet meer naar school gaat, het gezin dat de huur niet meer kan betalen, de wijk waar spanningen oplopen.

In zo'n stelsel zijn bespreektafels klein, tijdelijk en doelgericht. Ze ontstaan rondom een concreet probleem – bijvoorbeeld een cluster van thuiszitters op één school, of een groep jongeren die rondhangt zonder perspectief – en verdwijnen weer zodra het werk op straat loopt. De vraag is

dan niet “hoe richten we de structurele governance in?”, maar “wie moet hier nu met elkaar om tafel om morgen iets in gang te zetten?”.

Mandaat ligt zo laag mogelijk. Lokale teams en professionals hebben ruimte om beslissingen te nemen over inzet van tijd en middelen, binnen duidelijke kaders. Overleg dient dan niet om toestemming te vragen, maar om samen te leren: wat werkt in deze wijk, wat leren we van deze casus, hoe kunnen we dat delen met anderen? De Hervormingsagenda Jeugd benadrukt stevige lokale teams juist met dit doel: dat gezinnen laagdrempelig hulp vinden en professionals niet verstrikt raken in bovenliggende lagen.

Bestuurders en managers brengen in dit perspectief een deel van hun tijd door op straat, op school en in de wijk. Niet als inspecteurs, maar als lerende leiders: meelopen, meekijken, vragen stellen. Dat zicht gebruiken zij vervolgens om te bepalen welke tafels echt nodig zijn en welke afgeschaald kunnen worden. Een regionale jeugdzorgtafel die vooral druk is met zichzelf, maar weinig oplevert voor gezinnen, mag dan kleiner worden of verdwijnen. Een kleinschalig overleg tussen een wijkteam en een school, dat snel schakelt en problemen voorkomt, krijgt ruimte en waardering.

Voorbeelden van kleinere, lokale praktijken – bijvoorbeeld een wijkteam dat samen met een school een eenvoudige, vaste overlegvorm heeft – laten zien dat die vaak effectiever zijn dan regionale megaconstructies. Het gaat uiteindelijk om de vraag: hoeveel van onze energie komt terecht in contact met kinderen en gezinnen, en hoeveel blijft hangen in onze eigen organisatie?

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Er zijn concrete kansen om energiebewust te verschuiven van systeemtafel naar straatniveau.

Een eerste mogelijkheid is een vergadervakantie inrichten: een periode waarin bestaande overleggen kritisch worden doorgelicht en waar mogelijk worden geschrapt, verkort of samengevoegd. De tijd die vrijkomt, wordt bewust ingezet voor praktijk: extra huisbezoeken, meer aanwezig zijn op school, spreekuren in de wijk. Dit vraagt om lef van leidinggevendenden: durven kiezen, durven stoppen.

Een tweede mogelijkheid is om overleggen om te bouwen tot werkplaatsen. Minder zenden en rapporteren, meer gezamenlijk kijken naar echte casussen en direct besluiten nemen: wie gaat morgen wat doen bij welk gezin of op welke school? Een casusoverleg is pas geslaagd als er na afloop een concreet telefoontje of bezoek plaatsvindt, niet als het verslag netjes is. Zo wordt de tafel weer een middel in plaats van een doel.

Een derde mogelijkheid is om heldere criteria af te spreken voor nieuwe tafels. Geen nieuwe structuur zonder duidelijke vraag, concrete doelen, einddatum en mandaat om besluiten te nemen. De Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg verplicht gemeenten tot regionale samenwerking en een regiovisie. Het is verleidelijk om daar een zware structuur omheen te bouwen, maar het kan ook lichter: een beperkte, scherpe tafel rond specialistische zorg, en daarnaast vooral ruimte voor lokale teams om zelf te handelen.

De Hervormingsagenda Jeugd kan juist helpen om keuzes te maken. Het implementatieplan benadrukt leren in de praktijk, reflectie en bijstelling. Als we dat serieus nemen, gebruiken we de agenda niet als extra laag overleg, maar als aanleiding om bestaande lagen te reduceren en mandaat lager in de organisatie te leggen.

WAT KUN JE MORGEN AL DOEN

Voor professionals (wijkteams, jeugdhulp, onderwijs)

- Maak een lijstje van alle overlegvormen waar jij aan deelneemt en zet erachter: levert dit direct iets op voor kinderen of gezinnen die ik nu begeleid? Probeer waar mogelijk één overleg te schrappen of minder vaak bij te wonen en gebruik die tijd voor een extra huisbezoek, belronde of schoolafpraak.
- Sluit het volgende casusoverleg af met één concreet besluit: wie gaat morgen wat doen bij welk gezin? Bel dat gezin dezelfde dag nog om te vertellen wat er is afgesproken.
- Nodig eens een jongere of ouder uit – fysiek of via een korte geschreven of opgenomen boodschap – om te vertellen wat al dat overleg voor hen betekent, of juist niet. Laat hun stem meewegen in hoe je de volgende bijeenkomst inricht.

Voor lokale teams en organisaties

- Teken als team jullie eigen overleglandschap: welke tafels zijn er allemaal, wie zit waar, hoeveel tijd kost dat? Bepaal welke drie echt onmisbaar zijn voor goed werk in de wijk en gebruik de rest als kandidaten om te verminderen of samen te voegen.
- Richt een kort-cyclische straatcheck in: minstens één keer per jaar bekijken frontliniewerkers en, waar mogelijk, gezinnen zelf of een bepaald overleg nog bijdraagt aan hun praktijk. Zo niet, dan gaat de vraag naar boven: kan dit anders of minder?
- Experimenteer met kleine, wijkgerichte werkbijeenkomsten waarin beslissingen direct worden genomen en uitgevoerd, zonder dat er een nieuwe overleglaag ontstaat. Nodig alleen mensen uit die ook daadwerkelijk iets kunnen besluiten of doen.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Loop maandelijks een dienst mee met een professional op straat, op school of thuis. Kijk hoe een gemiddelde werkdag eruitziet en stel daarna de vraag: welke tafels heb jij écht nodig om je werk te doen, en welke niet? Gebruik die inzichten bij het herinrichten van de overlegstructuur.
- Stel een eenvoudig principe vast: minder structuren, meer mandaat. Koppel daar concrete acties aan, zoals het schrappen van ten minste één overleg bij iedere nieuw opgezette tafel. Maak zichtbaar welke tafels zijn gestopt en wat dat heeft opgeleverd aan tijd op straat.
- Vraag in rapportages niet alleen naar aantallen overleggen, convenanten en plannen, maar vooral naar voorbeelden waarin dankzij minder overleg eerder en beter is gehandeld voor een gezin. Maak van die verhalen een vast onderdeel van de verantwoording.

TENSLOTTE

Een jeugdstelsel laat zich niet beoordelen op het aantal stuurgroepen en werkpakketten, maar op wat er verandert in klassen, huiskamers en op straat. De belangrijkste gesprekken zouden niet aan de systeemtafel moeten plaatsvinden, maar in de klas, in de wijk en aan de keukentafel – met kinderen, ouders en de professionals die hen dagelijks zien.

Overleg heeft alleen zin als het daar voelbaar verschil maakt. De beweging van systeemtafel naar straatniveau vraagt daarom om een andere reflex: minder optuigen, meer afbouwen; minder controleren, meer vertrouwen; minder praten over samenwerking, meer samen werken aan concrete situaties. Pas dan komt de energie die nu in vergaderzalen blijft hangen, terecht waar die het meest nodig is: in het gewone leven van kinderen en gezinnen.

STEVIGE LOKALE TEAMS ALS SPELVERDELER

EEN ELFTAL MET EEN ECHTE SPELVERDELER

Stel je het jeugdstelsel opnieuw voor als een voetbalelftal. Voorin de aanval: school, jeugdwerk, buurtsport, kinderopvang, jongerenwerkers in de wijk. In het middenveld: lokale teams, generalisten en specialisten die kunnen aansluiten. Achter in de verdediging: hoogspecialistische jeugdhulp, crisisdiensten en gesloten voorzieningen voor als het echt niet anders kan.

In veel gemeenten speelt het elftal nog zonder echte spelverdeler. Niemand overziet het hele veld, de bal raakt kwijt tussen de linies. Ouders weten niet wie hun eerste aanspreekpunt is, professionals weten niet goed wie de regie heeft. In dit hoofdstuk staan Stevige Lokale Teams¹¹ centraal als die spelverdelers: dichtbij jongeren en gezinnen, met zicht op het hele spel en het vermogen om te beslissen wanneer te versnellen, wanneer te temporiseren en wanneer de bal terug moet naar de verdediging. Dat sluit aan bij de Hervormingsagenda Jeugd, waarin stevige lokale teams expliciet worden genoemd als sleutel om hulp laagdrempelig en dichtbij te organiseren.

PROBLEMSCHETS – ALS NIEMAND HET SPEL LEIDT

Hoe ziet het eruit als er geen stevig lokaal team is, of als het team wel bestaat maar weinig mandaat heeft?

¹¹Een stevig lokaal team is toegankelijk en stevig verankerd in de leefwereld van kinderen en volwassenen. Ze bieden zelf jeugdhulp en ondersteuning, maar halen ook andere hulp op maat erbij.

In zo'n gemeente is de toegang tot hulp versnipperd. Er zijn verschillende loketten: een algemene balie voor vragen over zorg, een apart nummer voor jeugdhulp, een website voor aanmeldingen, een apart loket voor schulden, een eigen route via school of huisarts. Elk loket heeft zijn eigen openingstijden, formulieren en criteria. Gezinnen moeten zelf het spel verdelen: ze rennen van school naar de huisarts, van het wijkteam naar specialistische hulp, van de gemeente naar uitvoerders. Ze krijgen overal het advies "u moet ook even daar bellen".

Lokale teams zijn er soms wel, maar worden in de praktijk gereduceerd tot doorverwijs-loketten of administratieve poortwachters. Medewerkers voelen zich verantwoordelijk voor het 'juist' invullen van formulieren en het controleren van criteria, maar hebben weinig ruimte om te doen wat zij zien dat nodig is. Voor bijna elke beslissing – iets extra's doen, een traject tijdelijk verlengen, een andere route kiezen – moet toestemming worden gevraagd "naar boven".

In zo'n stelsel is er geen speler die het hele veld overziet en de lijnen uitzet. Preventie, normaliseren en vroegsignalering blijven onderbenut. Er wordt vooral gereageerd op crisissituaties en meldingen, niet op de signalen die daaraan voorafgaan. De nieuwe Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg versterkt de regionale organisatie van specialistische zorg – de verdediging – maar zonder stevige lokale teams in de toegang wordt het moeilijk om de instroom daar ook echt te sturen. De Hervormingsagenda Jeugd spreekt nadrukkelijk over versterking van de basis en van de toegang, maar zonder teams die die rol kunnen waarmaken, blijft het bij papieren ambities.

CASUS – EEN GEMEENTE VÓÓR EN NA STEVIGE TEAMS

Neem een gemeente met ongeveer 70.000 inwoners, enkele wijken en een omliggend dorp. We volgen deze gemeente in twee momenten: vóór en na het neerzetten van Stevige Lokale Teams.

VÓÓR – VERSNIPPERDE TOEGANG, WEINIG REGIE

Vóór de verandering is de toegang verdeeld over meerdere loketten. Ouders met zorgen over hun zoon bellen soms eerst de gemeente en worden doorverwezen naar het wijkteam. Het wijkteam verwijst hen weer naar school, "want daar begint passende ondersteuning". De huisarts verwijst op zijn beurt naar een regionale jeugd-ggz-instelling, waar een wachttijd is en waar men terugverwijst naar de gemeente voor een beschikking.

Lokale professionals hebben weinig mandaat. Medewerkers van het wijkteam kunnen een intake doen en advies geven, maar voor concrete hulp moeten zij een aanvraag schrijven die elders wordt beoordeeld. Ze mogen niet zelf beslissen over inzet van uren of combinaties van hulp. Besluiten over ondersteuning lopen via een centrale toegang, die de gezinnen niet kennen en waarmee zij geen direct contact hebben.

Gezinnen ervaren daardoor veel verschillende hulpverleners en weinig regie. In een jaar tijd zien zij een medewerker van het wijkteam, een andere collega van hetzelfde team, iemand van de jeugd-ggz, een consulent van de gemeente, een vrijwilligerscoördinator en iemand van schoolmaatschappelijk werk. De één weet niet precies wat de ander doet; informatie wordt niet altijd goed gedeeld. Ouders hebben het gevoel dat zij zelf de enige zijn die het overzicht probeert te houden.

NA – ÉÉN HERKENBAAR TEAM ALS SPELVERDELER

Na een herinrichting besluit de gemeente in lijn met de Hervormingsagenda Jeugd en het landelijke thema “Stevige lokale teams” om de toegang anders te organiseren. Er komt in elke wijk één herkenbaar lokaal team, met een vaste plek in het wijkcentrum en gezichten die bekend zijn op scholen, bij huisartsen en in de buurt. Op de website en in brieven wordt niet langer gesproken over ‘loket X’ of ‘toegang sociaal domein’, maar gewoon over ‘het lokale team in uw wijk’.

Het team bestaat uit verschillende disciplines: jeugdhulp, maatschappelijke ondersteuning (Wmo), kennis van schulden en bestaanszekerheid, en een verbinding met geestelijke gezondheidszorg en verslavingszorg. Er is een vaste contactpersoon voor scholen, een vaste verbinding met huisartsen en een korte lijn naar de woningcorporatie. Het team heeft mandaat om te besluiten over lichte hulp en kan binnen heldere grenzen ook zwaardere hulp inzetten of aanvragen, zonder lange tussenlagen.

Gezinnen krijgen één vaste contactpersoon die de lijnen uitzet, samen met een klein kernteam eromheen. Voor een gezin dat eerder van loket naar loket werd gestuurd, betekent dit dat er nu één naam op de koelkast staat. Wanneer er iets verandert – een scheiding, een verergering van problemen, een dreigende uithuiszetting – kunnen zij direct met deze persoon schakelen. De contactpersoon kent het gezin, kent de wijk en kan snel collega's betrekken.

Concreet scheelt dit tijd, stress en herhaling. Ouders hoeven hun verhaal minder vaak opnieuw te doen. Formulieren worden samen ingevuld, in plaats van per instantie apart. Als er extra hulp nodig is, schakelt het team direct op met specialistische partners. De spelverdeler in het middenveld zorgt dat de bal niet blijft steken tussen aanvraag en beschikking, maar in beweging blijft richting passende ondersteuning.

ANALYSE – WAT EEN LOKAAL TEAM ECHT STEVIG MAAKT

Wat maakt een lokaal team nu écht stevig – inhoudelijk, organisatorisch en relationeel?

Inhoudelijk

Inhoudelijk gaat het om breed kunnen kijken. Een stevig lokaal team ziet niet alleen een ‘jeugdhulpvraag’, maar kijkt naar het hele leven van een gezin: geld, wonen, werk, school, gezondheid, netwerk, veiligheid. In de woorden van de Hervormingsagenda Jeugd: teams kijken integraal naar jeugdigen in hun gezinscontext en omgeving. Zij beginnen niet bij de vraag “welk product past hierbij?”, maar bij de vraag “wat speelt hier allemaal en wat is nu het meest urgent?”.

Vroegsignalering en normaliseren zijn daarbij basis in plaats van bijzaak. Een stevig team is zichtbaar in de wijk, komt op scholen, praat met jongerenwerkers en ziet signalen voordat ze crisissen worden. Normaliseren betekent hier: niet alles is een zorgtraject, maar als er meerdere dingen tegelijk spelen, is het normaal om hulp te vragen. Zo worden problemen eerder en lichter opgepakt.

Organisatorisch

Organisatorisch draait het om mandaat en verbinding. Een stevig lokaal team heeft een duidelijk mandaat om te besluiten over hulp en inzet, binnen een helder kader. Dat betekent dat teamleden weten wat ze zelf kunnen bepalen – bijvoorbeeld inzet van lichte jeugdhulp, opschalen naar kortdurende intensieve hulp, koppelen van ondersteuning bij schulden – en wanneer zij moeten opschalen naar de gemeente of regionale partners.

Daarnaast heeft het team goede verbinding met specialistische partners. De Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg verplicht gemeenten tot regionale samenwerking en een regiovisie voor specialistische zorg. Stevige lokale teams zijn de schakel naar die specialistische zorg: zij moeten niet vastlopen op bureaucratische drempels, maar snel kunnen opschalen waar nodig, met consultatie en meedenken op de achtergrond.

Een herkenbare plek in de wijk is essentieel. Teams zijn niet alleen telefonisch of digitaal bereikbaar, maar zijn ook fysiek aanwezig: in wijkcentra, op scholen, bij huisartsen. Door vaste contactpersonen en korte lijnen kunnen ze snel schakelen zonder extra overleglagen.

Relationeel

Relationeel gaat het om tijd, ruimte en teamcultuur. Professionals in stevige teams hebben tijd om relaties op te bouwen met gezinnen en partners; ze hebben niet alleen een intake-slot van drie kwartier, maar ruimte om mee te lopen, thuis te komen en contact te onderhouden. Een teamcultuur waarin samen leren en reflecteren normaal zijn, in plaats van harde individuele afrekenlogica, maakt dat casussen gezamenlijk worden gedragen.

Daarbij hoort ook een houding van ‘naast in plaats van boven’. Professionals werken niet alleen ‘aan’ gezinnen, maar mét gezinnen: doelen en plannen worden samen gemaakt, in eenvoudige taal. In blogs over Stevige Lokale Teams, zoals “De spelverdeler die elk jeugdstelsel nodig heeft” wordt dat beschreven als het verschil tussen een toegang die toetst en een team dat het spel verdeelt.

TERUG NAAR DE VOETBALMETAFOOR

Zonder spelverdeler raakt het spel gefragmenteerd, zelfs als je goede aanvallers en verdedigers hebt. Een topaanvaller kan weinig als de bal hem nooit bereikt, een solide verdediging helpt niet als het middenveld steeds wordt overgeslagen. Stevige Lokale Teams vormen het middenveld dat het stelsel wendbaar en menselijk maakt: ze verbinden aanval en verdediging, houden het overzicht en zorgen ervoor dat de bal blijft rollen.

ANDER PERSPECTIEF – TEAMS ALS MOTOR VAN EEN RELATIONEEL STELSEL

Hoe ziet een jeugdstelsel eruit waarin Stevige Lokale Teams echt de motor zijn?

In zo'n stelsel ervaren gezinnen lokale teams niet als 'loket', maar als mensen van vlees en bloed die in de wijk aanwezig zijn, zichtbaar en aanspreekbaar. Ze ontmoeten teamleden bij ouderavonden, op het schoolplein, in het wijkcentrum of bij een buurtactiviteit. De eerste stap is dan niet een formulier, maar een gesprek: "We kennen elkaar al, laten we samen kijken wat nodig is."

Teams werken samen met scholen, huisartsen en het informele netwerk rond gezinnen, niet na elkaar of alleen naast elkaar. Dat betekent dat een leerkracht niet alleen een formulier invult, maar samen met het lokale team in gesprek gaat. Dat een huisarts een vaste jeugdconsulent kent, zoals in het implementatieplan van de Hervormingsagenda Jeugd wordt genoemd. Dat vrijwilligers en buurtinitiatieven worden betrokken als onderdeel van het speelveld, niet als losse projectjes.

Specialistische partners zien het team niet alleen als verwijzer, maar als collega's in een gedeeld veld. Er zijn consultatiemogelijkheden: specialisten kunnen meedenken zonder dat er meteen een

zwaar traject moet worden opgestart. Er zijn meeloopdagen, gezamenlijke casusbesprekingen en vaste contactpersonen. Dat sluit aan bij de bedoeling van de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg: specialistische zorg beter beschikbaar, maar ook beter verbonden met de basis.

In zo'n stelsel wordt de Hervormingsagenda Jeugd concreet op straatniveau. De abstracte doelen over betere toegang, samenhang en nabijheid krijgen handen en voeten in het dagelijks werk van lokale teams. Werkpakketten en handreikingen rond Stevige Lokale Teams worden niet alleen gelezen, maar vertaald naar duidelijke afspraken in de wijk: wie doet wat, hoe beslissen we, waar kunnen gezinnen ons vinden?

KANSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Welke keuzes kunnen gemeenten en organisaties maken om lokale teams steviger te maken?

Organisatorische keuzes

- Leg mandaat vast in eenvoudige, duidelijke afspraken. Geen dikke handboeken, maar een helder A4 waarop staat: wat mag het team zelf besluiten, over welke budgetten en vormen van hulp, en waar is rugdekking voor nodig? Dat geeft professionals houvast én ruimte.
- Zorg voor multidisciplinaire teams met voldoende bandbreedte: kennis van jeugd, maatschappelijke ondersteuning, schulden en mentale gezondheid in één team. Dit voorkomt dat gezinnen alsnog van loket naar loket moeten.
- Positioneer teams duidelijk in relatie tot regionale structuren. Maak afspraken over hoe lokale teams gebruikmaken van regionale expertise en specialistische zorg, in lijn met de regiovisies die onder de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg worden opgesteld.

Ruimte voor teamreflectie en leren

- Richt vaste momenten in voor casusbespreking en reflectie, niet als extra belasting maar als kern van het werk. Bespreek waar het goed ging, waar het schuurt, wat dit betekent voor de manier van werken.
- Betrek ervaringsdeskundigen – jongeren, ouders – structureel bij deze reflectiemomenten. Hun verhalen helpen om te zien of het team echt als spelverdeler functioneert of toch te veel als loket.
- Maak verbinding met landelijke leernetwerken en ondersteuningsprogramma's rond Stevige Lokale Teams, zoals die vanuit de Hervormingsagenda Jeugd en het Ondersteuningsteam Zorg voor de Jeugd (OZJ)¹² worden geboden.

Positionering als vaste partner

- Leg vast dat elke school, huisartspraktijk en grote kinderopvanglocatie een vaste contactpersoon in het lokale team heeft. Zo weten professionals in de eerste lijn altijd wie zij kunnen bellen.

¹² Het Ondersteuningsteam Zorg voor Jeugd (OZJ) draagt bij aan een zich ontwikkelend en voortdurend verbeterend jeugdstelsel dat kinderen en jongeren in Nederland ondersteunt bij een gezonde en veilige ontwikkeling. Dit doen ze in samenwerking met alle belangrijke betrokkenen. Ze ondersteunen veranderkundige opgaven en vernieuwing in de praktijk waardoor ze veel inhoudelijke ervaring opdoen en zien wat goed gaat, want er zijn veel goede voorbeelden te vinden in het land. Op basis van vragen uit het land helpen ze bij de uitvoering van de Hervormingsagenda Jeugd. Dit kan met specialistische kennis zijn of met begeleiding bij de benodigde transformatie.

- Zorg dat teamleden zichtbaar zijn in de wijk: spreekuren op school, aanwezigheid bij buurtactiviteiten, korte lijnen via app of telefoon.
- Communiceer naar inwoners in gewone taal wat het lokale team doet: geen jargon over ‘toegang’ of ‘ketenregie’, maar uitleg over ‘mensen in uw wijk die met u meedenken als het thuis, op school of met geld even niet lukt’.

Teams moeten bovendien beschermd worden tegen overmatige administratieve druk en overvolle caseloads. Een spelverdeler die voortdurend achter de bal aanrent en geen ademruimte heeft, kan het spel niet leiden. Dit vraagt om keuzes: welke registraties zijn echt nodig, welke kunnen simpeler, welke overleggen kunnen worden afgeschaald zodat tijd vrijkomt voor contact met gezinnen.

WAT JE MORGEN AL KUNT DOEN

Voor professionals in lokale teams

- Maak in je team zichtbaar welke rollen jullie nu vervullen. Wie is vooral ‘verwijzer’, wie ‘regelaar’, wie ‘spelverdeler’? Bespreek samen wat er nodig is om als team meer het spel verdelend te werken, bijvoorbeeld door minder tijd te besteden aan doorschuiven en meer aan samen met gezinnen plannen maken.
- Kies één casus waarin het dreigt op te schalen en ga als team bewust ‘voor de bal lopen’: samen met het gezin en hun netwerk kijken wat er nú kan om escalatie te voorkomen, voordat de zware zorg nodig is.
- Plan elke week tijd in voor minimaal één ontmoeting buiten de spreekkamer: op school, in de wijk, bij een gezin thuis. Gebruik die ontmoetingen om signalen op te vangen die je in het dossier nooit ziet.

Voor organisaties en management

- Leg voor lokale teams een helder mandaat vast op maximaal één A4: wat mogen zij besluiten, welke budgetten kunnen zij inzetten, welke ruimte is er voor maatwerk? Toets dat op begrijpelijkheid met de teams zelf.
- Zorg voor een multidisciplinair team met voldoende formatie. Voorkom ‘solo-functies’ die naast elkaar werken zonder echt team te vormen. Investeer in teamontwikkeling, niet alleen in individuele scholing.
- Bescherm blokken tijd in agenda’s van teamleden voor reflectie, gezamenlijke casusbespreking en samenwerking met partners. Houd die tijd vast, ook als de druk toeneemt.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Benoem Stevige Lokale Teams expliciet als spelverdelers in je lokale jeugdagenda en link dat aan concrete randvoorwaarden: formatie, mandaat, opleidingsruimte, verbinding met huisartsen en scholen.
- Bezoek periodiek een lokaal teamoverleg en vraag niet alleen naar cijfers en indicatoren, maar vooral naar verhalen: in welke gezinnen hebben jullie echt verschil gemaakt, en wat had je daarvoor nodig? Gebruik die verhalen om keuzes te maken in beleid en financiering.
- Zorg dat in stukken over de Hervormingsagenda Jeugd lokale teams niet alleen als ‘toegang’ worden genoemd, maar als kern van een relationeel en ervaring gestuurd stelsel. Koppel de

regionale afspraken over specialistische zorg (Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg)
aan een duidelijke opdracht om lokale teams te versterken.

TENSLOTTE

Een jeugdstelsel zonder stevige lokale teams is als een elftal zonder middenveld: de bal vliegt van achter naar voren en weer terug, maar het spel blijft rommelig en onrustig. Stevige Lokale Teams als spelverdeler staan daadwerkelijk op het veld: midden tussen kinderen, gezinnen en partners, met de bal aan de voet.

Als we hen de ruimte geven om het spel te verdelen – met voldoende tijd, mandaat en verbinding – ontstaat een stelsel waarin gezinnen niet meer zelf tussen aanval en verdediging hoeven te rennen. Dan wordt de belofte van de Hervormingsagenda Jeugd zichtbaar in de wijk: minder verdwaalde loketten, meer herkenbare gezichten; minder formulieren, meer gesprekken; minder overleven, meer samen spelen.

TOEGANG ALS SPEELPLAN

VAN BARRIÈRERACE NAAR SPEELPLAN

Een ouder belt met de gemeente: zorgen over haar zoon, gedoe op school, slapeloze nachten. Ze krijgt te horen dat ze eerst een formulier moet invullen, dat daarna beoordeeld wordt of ze in aanmerking komt, en dat er eventueel een wachtlijst is. Toegang voelt als een barrièrerace: steeds een poortje verder, zonder zicht op waar het eindigt.

In dit hoofdstuk draaien we dat beeld om: toegang niet als poortwachter, maar als speelplan. Eén gezin, één plan, één contactpersoon. Licht waar het kan, zwaar waar het moet. Het richtinggevend kader toegang en het Verkenninginstrument Toegang (VIT) zijn dan geen nieuwe lagen papier, maar hulpmiddelen om dat speelplan simpel, voorspelbaar en menselijk te maken.

PROBLEEMSCHETS – TOEGANG ALS DOOLHOF

In veel gemeenten lijkt toegang tot jeugdhulp op een doolhof. Er zijn verschillende loketten: een algemeen sociaal loket, een nummer voor jeugd, een apart loket voor schulden, soms nog een aparte route via school of huisarts. Ouders weten niet goed waar ze moeten beginnen, en professionals zijn veel tijd kwijt met verwijzen en doorsturen.

Bij elke stap horen andere formulieren, andere criteria, andere woorden. Het ene formulier vraagt naar opvoedvragen, het andere naar psychosociale problematiek, het derde naar participatieproblemen. Voor gezinnen voelt het alsof zij proefwerk moeten doen in systeemtaal, voordat er iemand écht naar hun verhaal luistert. Toegang wordt ervaren als drempel om overheen te komen, niet als steun om verder te komen.

De Hervormingsagenda Jeugd zet in op meer ordening, sturing en duidelijke afspraken tussen gemeenten, regio's en aanbieders. Dat is nodig, maar in de praktijk dreigt het soms te resulteren

in nóg meer regels aan de voorkant: extra criteria, extra toetsmomenten, extra formulieren. Toegang wordt dan vooral een filter om kosten te beheersen, in plaats van een manier om kinderen en gezinnen snel op de juiste plek te krijgen. Het risico is dat gezinnen afhaken of dat problemen escaleren terwijl zij wachten op het juiste loket.

Het Richtinggevend kader toegang, lokale teams en integrale dienstverlening is juist ontwikkeld om dit te doorbreken: een eenvoudiger systeem, laagdrempelig, met de inwoner als uitgangspunt en stevige lokale teams als spil. Maar dat lukt alleen als het niet ‘erbij komt’, maar echt het speelplan wordt voor hoe toegang is georganiseerd.

CASUS – TWEE MANIEREN VAN ‘TOEGANG’

Stel je dezelfde gemeente voor in twee situaties: vóór en na het werken met een speelplan, richtinggevend kader en VIT.

Oud model – de barrière-race

Een gezin meldt zich met zorgen over hun dochter, Lotte, van dertien. Ze komt steeds vaker niet op school, slaapt slecht, eet weinig en lijkt somber. De mentor verwijst ouders naar de gemeente. Daar komt de vraag binnen bij een centraal intakebureau. Eerst moeten ouders een digitaal formulier invullen met veel vragen over problemen, diagnoses en eerdere hulp. Daarna volgt een telefonisch gesprek waarin wordt getoetst of het wel jeugdhulp is.

De aanvraag gaat door naar een indicatieafdeling. Daar wordt gekeken welke zorg ‘passend en doelmatig’ is binnen de contracten. Er wordt afgesloten met een beschikking – een formeel besluit – en daarmee moeten ouders zelf een aanbieder zoeken die plek heeft. Bij de aanbieder blijkt een wachtlijst. Intussen gaat het thuis slechter; Lotte komt haast niet meer buiten.

De criteria zijn complex, de communicatie is abstract (“uw hulpvraag valt binnen segment B van het arrangementenkader”), en nergens ligt de regie echt bij het gezin. Bij elke stap is er een ander contactpersoon. Toegang voelt als een route die je móet doorlopen, niet als iemand die met je meeloopt.

Nieuw model – toegang als speelplan

Dezelfde gemeente besluit, in lijn met het Richtinggevend kader en de opgave rond Stevige Lokale Teams uit de Hervormingsagenda Jeugd, om toegang anders te organiseren. Lotte’s mentor maakt zich opnieuw zorgen en belt nu de vaste contactpersoon van het lokale team dat bij de school is betrokken. Ouders kunnen ook zelf direct bellen of langskomen in het wijkcentrum.

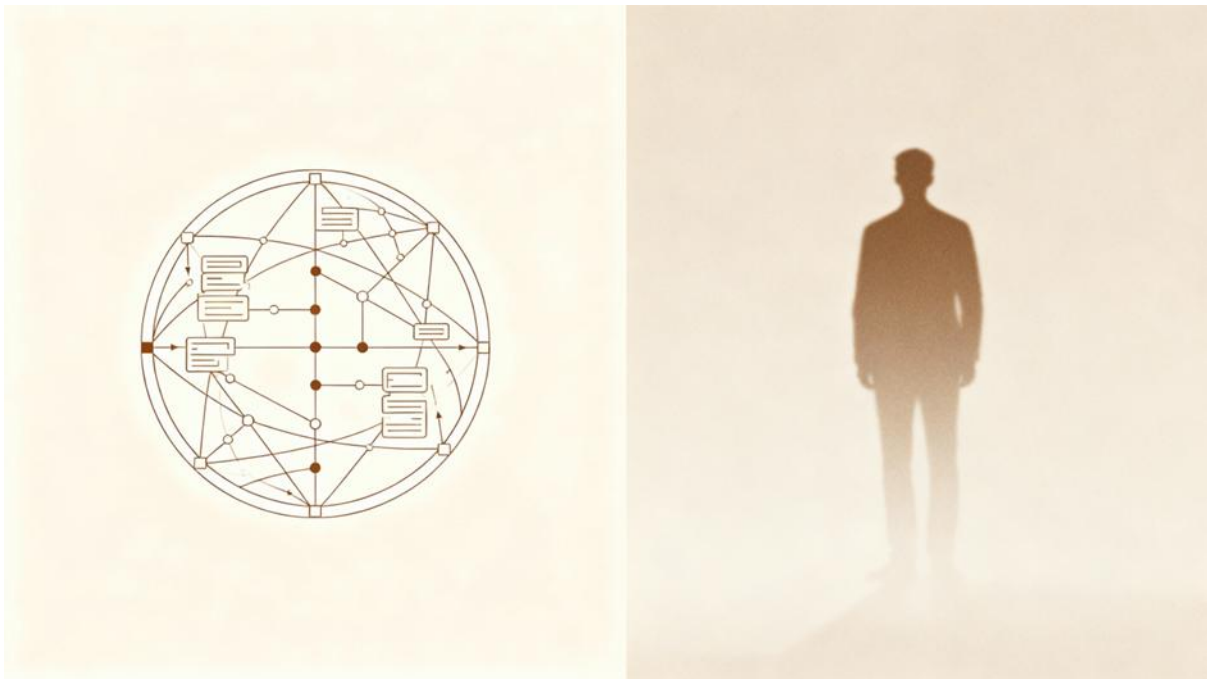
In het eerste gesprek schuift een professional van het lokale team aan bij ouders en, als het kan, Lotte zelf. Het gesprek begint niet met formulieren, maar met vragen als: “Hoe ziet een gewone dag er voor jullie uit? Wanneer merk je het meest dat het niet gaat? Waar maak je je het meeste zorgen over?” Het Richtinggevend kader hangt op de achtergrond: het geeft richting dat het teambreed kijkt (school, thuis, gezondheid, geld, netwerk) en zo licht mogelijk wil inzetten, zolang dat veilig en verantwoord is.

Het Verkenning-instrument Toegang (VIT) wordt gebruikt door het team – niet als vragenlijst voor ouders, maar als hulpmiddel voor de professionals. Zij kijken met behulp van het VIT naar sterke kanten en zorgen: wat kan het gezin zelf, wat kan het netwerk, wat vraagt ondersteuning,

wat is eventueel levenslang of levensbreed? Ze bespreken de uitkomsten in gewone taal met ouders: “Dit zien wij, klopt dat voor jullie?”

Op basis daarvan maken ze samen een speelplan. Eerst wordt ingezet op lichtere ondersteuning dichtbij: extra begeleiding op school, een vaste contactpersoon uit het lokale team, eventueel een kort traject bij een jeugdcoach voor Lotte. Tegelijk maken ze duidelijke afspraken: wat doen we als het slechter wordt, wanneer betrekken we specialistische hulp, wie belt wie?

Voor het gezin voelt dit anders. Er is één gezicht, één plan, één telefoonnummer. Ze weten wat de volgende stap is en in welke termijn. Als er toch specialistische hulp nodig is, regelt het lokale team de opschaling en blijft dezelfde contactpersoon betrokken. De route is geen doolhof meer, maar een begeleide route over het veld.

ANALYSE – RICHTINGGEVEND KADER EN VIT ALS GEZAMENLIJKE TAAL

Het richtinggevend kader toegang en het VIT kunnen in dit speelplan een belangrijke rol spelen – als gezamenlijke taal en als praktisch hulpmiddel.

Richtinggevend kader – het speelplan op hoofdlijnen

Het Richtinggevend kader beschrijft wat een goed werkende toegangsfunctie en lokale teams minimaal nodig hebben om inwoners in kwetsbare en complexe situaties goed te ondersteunen. Het gaat uit van drie kernwaarden:

- Een eenvoudiger systeem, met de inwoner als uitgangspunt. Geen woud aan loketten en regels, maar één herkenbare toegang met duidelijke afspraken.
- Laagdrempelig: dichtbij, vindbaar, zichtbaar, benaderbaar. Toegang is in de wijk, op school, bij de huisarts, niet alleen aan een balie in het gemeentehuis.
- Werken aan een sterke relatie met de sociale en pedagogische basis: verbinding met school, buurt, sport, familie, in plaats van meteen ‘de zorg in’.

Binnen die waarden zijn dertien basiskennmerken uitgewerkt waaraan toegang en lokale teams moeten voldoen om aan landelijke afspraken uit onder andere de Hervormingsagenda Jeugd en

het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming te voldoen. Denk aan brede blik, direct kunnen handelen, werken met mandaat, soepele overgangen in de levensloop.

In de voetbalmetafoor maakt het kader zichtbaar welke routes er zijn: wanneer hoort een vraag in de aanval (preventie, basisvoorzieningen), wanneer hoort het middenveld in actie te komen (lokale teams, generalistische hulp) en wanneer moet je echt de verdediging inschakelen (hoogspecialistische jeugdzorg, jeugdbescherming). Het helpt voorkomen dat te zwaar wordt ingezet als het lichter kan – maar ook dat er te licht of te laat wordt gehandeld als de situatie ernstig is.

Belangrijk: het kader borgt ook het principe ‘één gezin – één plan – één aanspreekpunt’. Niet elke organisatie zijn eigen traject, maar één speelplan waarin rollen en verantwoordelijkheden zijn afgestemd.

VIT – praktisch hulpmiddel, geen doel

Het Verkenningsinstrument Toegang (VIT) is ontwikkeld om gemeenten en lokale teams stap voor stap inzicht te geven in hoe hun toegang is ingericht en waar verbetering mogelijk is. Het bestaat uit een proces (voorbereiding, ophalen van perspectieven), een vragenlijst, een rapportage en een verwijzer naar ondersteuningsaanbod. Het helpt om:

- Te zien waar de toegangsfunctie en lokale teams al sterk zijn, en waar nog blinde vlekken zitten.
- Risico's en complexiteit te duiden zonder meteen in risicoreflexen te schieten.
- Met beleid, uitvoering, inwoners en bestuurders het gesprek te voeren over wat nodig is om dichtbij de uitgangspunten van het richtinggevend kader te komen.

Voor professionals kan het VIT ook dienen als denkkader bij concrete casussen. Het structureert het gesprek met gezin en netwerk: wat is er aan de hand, welke krachten zijn er, welke zorgen, welke ondersteuning hoort in de basis, welke vraagt om specialistische inzet? Zo ondersteunt het de spelverdelersrol van lokale teams: het helpt inschatten wanneer je in de aanval kunt blijven en wanneer je het middenveld of de verdediging nodig hebt.

Maar: zowel het richtinggevend kader als het VIT zijn hulpmiddelen, geen doelen op zich. Zodra het vooral gaat om het instrument invullen, de checklist afvinken of het vinkje halen voor de uitvoeringstoets, verandert het speelplan in een formulier. Dan zijn we terug bij toegang als barrière. De kunst is om de inhoud te gebruiken – de taal, de waarden, de basiskennmerken – en die te vertalen naar menselijk handelen.

ANDER PERSPECTIEF – TOEGANG ALS BEGELEIDE ROUTE

Hoe ziet toegang eruit als begeleide route in plaats van poort?

Stel je een ouder voor die één keer hoeft te bellen. Aan de andere kant van de lijn zit iemand uit het lokale team die zegt: “Ik ben uw vaste contactpersoon. Ik ga samen met u kijken wat er speelt en wat een logische volgende stap is.” Dat is de start. Geen keuzemenu van loketten, maar één naam.

Het eerste gesprek draait dan niet om het verzamelen van bewijs of het ‘afdwingen’ van recht op hulp, maar om het begrijpen van het verhaal: wat maakt dat u nu belt, hoe ziet uw gezin eruit, waar zitten de grootste zorgen, waar zitten ook de krachten? Het richtinggevend kader hangt op de achtergrond: het herinnert de professional eraan breed te kijken en dichtbij te blijven.

Samen wordt het speelplan gemaakt: misschien begint dat met een paar gesprekken op school, of met hulp bij geldzorgen, of met ondersteuning in de opvoeding. De ouder weet wat de volgende stap is, welke termijn daarbij hoort en wie gebeld kan worden als het anders loopt dan gedacht. Als er specialistische hulp nodig is, wordt die stap samen gezet – de ouder wordt niet ‘doorgestuurd’, maar begeleid.

In dit perspectief is toegang geen aparte laag meer, maar onderdeel van het werk van Stevige Lokale Teams en hun partners. De Hervormingsagenda Jeugd wordt zo concreet vertaald naar de voordeur: niet nóg een systeem ernaast, maar een duidelijk, gezamenlijk speelplan voor iedereen die met jeugd te maken heeft – van school tot huisarts, van wijkteam tot specialistische aanbieder.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Welke stappen kunnen gemeenten en organisaties zetten om toegang echt als speelplan te organiseren?

- Samen met professionals, ouders en jongeren het richtinggevend kader herschrijven in gewone taal. Maak een versie voor inwoners: geen beleidsjargon, maar uitleg over wat zij mogen verwachten van toegang en lokale teams, met herkenbare voorbeelden.
- Het VIT niet alleen als instrument invoeren, maar ook samen oefenen. Gebruik casussen uit de eigen praktijk, vraag gezinnen hoe het voor hen voelde en leg de uitkomsten naast hun ervaring: klopt dit, helpt dit, mist er iets?
- Toegang organisatorisch dicht bij wijk en scholen positioneren. Geen apart kantoor op afstand, maar ingebed in Stevige Lokale Teams, met vaste gezichten rond scholen, huisartsen en kinderopvang, in lijn met de afspraken in de Hervormingsagenda Jeugd.
- Afspreken dat een goed speelplan niet alleen over procedures gaat, maar vooral over houding en gedrag. Hoe ontvangen we gezinnen? Hoe praten we over risico's en veiligheid zonder hen weg te jagen? Hoe betrekken we het netwerk? Hoe voorkomen we onnodige opschaling én onnodig wachten?

WAT KUN JE MORGEN AL DOEN

Voor professionals (lokale teams, toegang, onderwijs, huisartsen)

- Pak een recente casus en kijk er met de bril van het speelplan naar: waar hadden we lichter kunnen inzetten, waar was het misschien juist te licht? Bespreek wat dat betekent voor een volgende casus.
- Oefen in je team met het VIT op één fictieve of oude casus. Bespreek: wat levert dit op aan inzicht, waar sluit het niet aan op onze taal, wat zouden we anders willen? Vertaal dat naar aanpassingen in hoe jullie het instrument gebruiken.
- Vraag in het eerste gesprek met een gezin expliciet: “Wat zou voor jullie nu een overzichtelijke volgende stap zijn?” Gebruik dat antwoord als uitgangspunt en leg uit hoe dat past binnen het kader dat jullie hanteren.

Voor lokale teams en organisaties

- Maak een eenvoudige visuele weergave van het richtinggevend kader voor gezinnen – bijvoorbeeld een schematisch stappenblad of poster – en test die met een ouder- of jongerenpanel: is dit helder, voelt het geruststellend of juist niet?

- Zorg dat er in elke wijk of schoolcluster één duidelijk toegangspunt is met vaste gezichten, in plaats van meerdere losse loketten. Communiceer daar actief over via scholen, huisartsen, buurthuizen.
- Leg intern vast dat er altijd één contactpersoon wordt benoemd die de route met het gezin meeloopt, ongeacht hoeveel partijen betrokken zijn. Check regelmatig of gezinnen ook echt weten wie dat is.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Laat het richtinggevend kader toegang niet alleen formeler vaststellen, maar ook toetsen door ouders, jongeren en frontliniewerkers. Organiseer een sessie waarin zij zeggen: wat betekent dit voor ons, wat ontbreekt, wat is te ingewikkeld?
- Gebruik het VIT als voorbeeld van hoe je instrumenten wilt inzetten: licht, ondersteunend, gericht op gesprek en duiding, niet op afvinken en beheersen. Vraag in rapportages niet hoeveel VIT's er zijn ingevuld, maar wat ermee is geleerd en veranderd.
- Vraag periodiek om cijfers én verhalen over toegang: hoe snel is er een eerste gesprek, hoeveel gezinnen hebben één contactpersoon, hoeveel trajecten zijn lichter of anders ingezet dankzij het speelplan, en hoe ervaren gezinnen die route?

TENSLOTTE

Toegang hoeft geen barrièrace te zijn. Als we het durven te zien als speelplan – met een duidelijk veld, zichtbare lijnen en een spelverdeler die meeloopt – verandert de ervaring voor gezinnen fundamenteel. Ze lopen niet langer alleen door een doolhof van poorten, maar betreden samen met een vaste begeleider het veld.

Het richtinggevend kader en het VIT zijn dan geen extra hindernissen, maar het tactiekbord in de kleedkamer: een hulpmiddel om af te spreken hoe we spelen, zodat kinderen en ouders op het veld merken dat er iemand is die het overzicht houdt en hen helpt de volgende stap te zetten.

HET PANEL AAN HET EINDE VAN DE DAG

ERVARINGSKENNIS WAS ER, MAAR BLEEF DECOR

Aan het eind van een drukke conferentiedag over jeugdzorg schuift een panel met ouders en jongeren het podium op. De beleidsstukken zijn al gepresenteerd, experts hebben hun slides laten zien, de dagvoorzitter loopt achter op schema. “We hebben nog een kwartiertje voor de ervaringsverhalen,” zegt hij. “Maar we lopen een beetje uit, dus graag kort.”

Ouders en jongeren delen in hoog tempo indrukwekkende verhalen: over gemiste signalen, over professionals die wél verschil maakten, over wat hen echt heeft geholpen. De zaal luistert, knikt, soms valt het even stil. Daarna bedankt de dagvoorzitter het panel en gaat iedereen naar huis. De volgende dag gaat het werk verder zoals altijd. Ervaringskennis was er, maar bleef decor.

PROBLEEMSCHEETS – RISICOREFLEX BOVEN RELATIE

In het huidige jeugdstelsel zie je hoe risicoreflexen veel ruimte innemen. Ernstige incidenten – calamiteiten, schrijnende casussen in de media – leiden begrijpelijkerwijs tot maatschappelijke verontwaardiging en politieke druk. De reflex is dan vaak: meer regels, meer toezicht, meer verantwoording. Elke misstand lijkt een nieuwe reden voor protocollen, richtlijnen en kwaliteitskaders.

Bestuurders en organisaties willen vooral voorkomen dat er nog eens iets misgaat. Vanuit die druk worden nieuwe lagen van controle ingebouwd: extra formulieren, dubbele checkmomenten, verplichte overlegtafels, uitgebreidere dossiervorming. Professionals besteden een groot deel van hun tijd aan het vastleggen van wat zij doen, zodat achteraf aantoonbaar is dat er volgens de regels is gewerkt.

In zo'n klimaat is er steeds minder ruimte voor relaties, professionele oordeelsvorming en ervaringskennis. Ouders en jongeren worden wel uitgenodigd voor panels, cliëntenraden en klankbordgroepen, maar zelden om de agenda te bepalen of mee te beslissen over de kern. Hun verhalen worden gebruikt om bestaande beleidslijnen te illustreren – een mooie quote in een rapport, een filmpje bij een startbijeenkomst – niet om de richting van beleid fundamenteel te kantelen.

De Hervormingsagenda Jeugd benadrukt veiligheid, bescherming en het beter regelen van complexe situaties. Dat is nodig, maar als ervaringskennis geen echte positie krijgt, kan diezelfde agenda ook de risicoreflex versterken: nog meer focus op toezicht, regels en structuren, in plaats van op wat kinderen en gezinnen zelf als veilig en steunend ervaren.

CASUS – EEN CLIËNTENRAAD ZONDER TANDEN

Stel je een jeugdzorgorganisatie voor die keurig voldoet aan de wettelijke eisen rond medezeggenschap. Er is een cliëntenraad waarin ouders en jongeren zitten. De raad vergadert vier keer per jaar met een liaison van de organisatie. Op papier is de positie van de raad stevig: er is een reglement, er zijn afspraken, er is zelfs een stukje budget.

In de praktijk krijgt de cliëntenraad beleidsplannen ter inzage. De stukken zijn dik, staan vol jargon over governance, risicomanagement en kwaliteitsindicatoren. De raad mag reageren via een vragenlijst of een korte schriftelijke reactie. Soms wordt één zin uit hun advies opgenomen in de toelichting. Eenmaal per jaar mag de raad een presentatie geven voor directie en eventueel de Raad van Toezicht; de agenda ligt dan grotendeels vooraf vast.

Ouders en jongeren beginnen vaak enthousiast. Ze hopen dat hun ervaringen helpen om het anders te doen: minder wisselingen van hulpverleners, meer duidelijkheid, meer ruimte voor maatwerk. Gaandeweg merken ze dat hun inbreng zelden leidend is. Beleidskeuzes zijn meestal al in grote lijnen gemaakt, financiële kaders liggen vast, juridische randvoorwaarden zijn bepaald. Hun opmerkingen worden samengevat als signalen uit de praktijk en krijgen soms een alinea in een bijlage.

Na een tijdje haken mensen af. De vergaderingen kosten tijd en energie, maar leveren weinig concrete verandering op. De meer kritische of drukbezette leden stoppen als eerste. Overblijven de usual suspects: een kleine groep die het volhoudt, soms juist omdat ze het spel van beleidstaal mee zijn gaan spelen. De cliëntenraad wordt vervolgens gebruikt om aan toezichthouders en de

Inspectie te laten zien dat ‘de stem van de cliënt is geborgd’. Ervaringskennis legitimeert het systeem, in plaats van dat het zo het systeem bevraagt.

ANALYSE – HOE ERVARINGSKENNIS DECOR WORDT

Welke mechanismen maken dat ervaringskennis decor blijft?

- Risicodenken en beheersdrang. Angst voor incidenten en media-aandacht maakt dat organisaties de neiging hebben om alles strak te reguleren. Dat leidt tot standaardoplossingen en minder ruimte voor het volgen van verhalen, intuïtie en maatwerk. Verhalen die afwijken van de norm voelen dan al snel als risicovol: wat als we hier een uitzondering maken en het toch misgaat?
- Symbolische participatie. Ervaringsdeskundigen worden vaak laat in processen betrokken: aan het eind van een traject, als beleidsnota’s al grotendeels af zijn. Ze mogen dan meedenken binnen een beperkt kader (“wat vindt u van deze plannen?”), maar niet over de vraag of de goede vraag wordt gesteld. Dat is participatie als decor: zichtbaar, maar niet sturend.
- Ongelijke kennispositie. Cijfers, juridische argumenten en wetenschappelijke rapporten wegen vaak zwaarder dan verhalen. Narratieve kennis wordt snel als subjectief of incidenteel weggezet. In discussies over jeugdhulp, wetgeving en hervorming kunnen ervaringsdeskundigen zich daardoor op een lagere trede voelen staan: hun woorden lijken minder zwaar dan de taal van professionals en bestuurders.

In de blog “Zolang risico regeert, blijft ervaringskennis decor” wordt dit benoemd als een machtsvraag: het vraagt iets van professionals en beleidsmakers om echt naast ervaringsdeskundigen te gaan staan, ruimte te maken, anders te luisteren en eigen routine en taal los te laten. Macht, status en taal werken vaak tegen: dossiers, indicatoren en formats zijn vertrouwd; rauwe ervaringen zijn confronterend en vragen om reflectie op eigen handelen.

Dit alles staat haaks op een ervaring gestuurd stelsel. In zo’n stelsel is wat kinderen, jongeren en ouders meemaken niet alleen illustratie, maar kompas: beleidskeuzes, kwaliteitskaders en toezicht worden getoetst aan hun ervaringen. Zolang risico regeert – in de betekenis van: beheersing boven alles – blijft dat kompas aan de muur hangen, in plaats van in de hand van degene die stuurt.

ANDER PERSPECTIEF – ERVARINGSKENNIS ALS KOMPAS

Hoe ziet een jeugdstelsel eruit waarin ervaringskennis leidend is in plaats van decoratief?

In zo’n stelsel hebben ervaringsdeskundigen structurele posities in de governance van jeugdhulp en beleid. Dat betekent: ouders, jongeren en andere naasten zitten niet alleen in cliëntenraden aan de zijlijn, maar ook in stuurgroepen, adviesraden en werkgroepen met echt mandaat. Zij zijn mede-eigenaar van de agenda, niet alleen gesprekspartner aan het eind.

Ontwerp en evaluatie van beleid en voorzieningen beginnen met ervaringsverhalen. Voordat er een nieuw traject of een nieuwe verordening wordt geschreven, worden verhalen opgehaald: wat werkt en wat werkt niet, gezien vanuit kinderen, jongeren en ouders? Organisaties als MIND¹³ laten in het kader van de Hervormingsagenda Jeugd zien hoe dit kan: ervaringsdeskundigen zijn

¹³ MIND wil de psychische gezondheid verbeteren en iedereen die te maken heeft met psychische klachten ondersteunen. Zij strijden voor een samenleving die investeert in mentale gezondheid en er alles aan doet om onnodig psychisch leed te voorkomen. MIND geeft een stem aan alle mensen met (beginnende) psychische klachten en hun naasten en biedt informatie, advies en ondersteuning.

betrokken in werkgroepen Toegang, Reikwijdte, Leefwereldtoets en Regionalisering. Hun input beïnvloedt de richting van thema's, niet alleen de toon.

Narratieve en kwantitatieve kennis staan dan gelijkwaardig naast elkaar. Cijfers vertellen wat er gebeurt – hoeveel jongeren zitten thuis, hoeveel uithuisplaatsingen zijn er, wat zijn wachttijden – terwijl verhalen vertellen hoe dat wordt ervaren en waarom het ertoe doet. Beide zijn nodig: cijfers zonder verhalen zijn bloedeloos, verhalen zonder cijfers missen vaak schaal en context.

Blogs als “Zolang risico regeert, blijft ervaringskennis decor” benadrukken dat dit niet vanzelf gaat. Het vraagt actieve keuzes om ruimte te maken voor stemmen die niet passen in spreadsheets of protocollen. Maar juist die stemmen zijn nodig om een ander stelsel te bouwen – een stelsel dat niet alleen veilig lijkt op papier, maar ook veilig voelt voor kinderen en ouders.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Wat is er nodig om ervaringskennis centraal te zetten?

- Structurele functies voor ervaringsdeskundigen. Niet alleen vrijwilligerswerk voor erbij, maar betaalde, erkende rollen met duidelijke taken en ondersteuning. Bijvoorbeeld ervaringsdeskundige beleidsadviseurs, ervaringsdeskundigen in lokale teams of ervaringsdeskundige leden van de stuurgroep Hervormingsagenda Jeugd.
- Coproductie in plaats van consultatie. Ouders en jongeren vanaf het begin betrekken bij ontwerp en evaluatie van beleid, projecten en voorzieningen. Dus niet alleen vragen “wat vindt u hiervan?”, maar samen formuleren wat het probleem is, welke oplossingen kansrijk zijn en hoe succes eruit ziet. Movisie¹⁴ en cliëntenorganisaties hebben hiervoor bouwstenen uitgewerkt om de positie van jongeren en ouders in de jeugdhulp te versterken.
- Besluitvormingsprocessen waarin narratieve kennis expliciet wordt gewogen. Bij elk besluit komt een paragraaf “wat zeggen ervaringsverhalen hierover?” – niet als mooie quote, maar als samenvatting van patronen die uit gesprekken naar voren komen. Indicatoren en verantwoording kunnen worden uitgebreid met ‘ervaringsindicatoren’: wat merken kinderen, ouders en naasten daadwerkelijk van beleid en hulp?

Dit vraagt ook om een andere benadering van risico. Een stelsel dat alles wil dichtregelen, kan niet tegelijk ruimte geven aan ervaringskennis; dan wint de reflex van ‘zeker weten’ het van luisteren en leren. Het alternatief is: minder fixatie op nul-risico, meer focus op gedeelde verantwoordelijkheid, transparantie en leren van wat misgaat. Dat betekent dat fouten niet meteen leiden tot nieuwe lagen controle, maar tot gezamenlijk onderzoek: wat zegt dit over hoe wij werken, en wat vertellen ervaringsverhalen ons dat we anders moeten doen?

WAT KUN JE MORGEN ZELF AL DOEN

Voor professionals (jeugdhulp, onderwijs, wijkteams)

- Vraag in je volgende overleg over een kind of gezin: “Wat zouden zij zelf zeggen over wat er nu gebeurt?” Zorg dat hun stem letterlijk in het verslag komt – bijvoorbeeld via een korte quote of een fragment uit een gesprek.
- Nodig een ouder of jongere uit om een teamoverleg te openen met hun verhaal over contact met het systeem. Bespreek daarna als team welke twee dingen jullie morgen anders kunnen doen in jullie eigen werkwijze.
- Verzamel in je team korte verhalen over situaties waarin ervaringskennis echt het verschil maakte – bijvoorbeeld doordat een moeder “nee” zei tegen een voorstel dat niet paste, of een jongere zelf een alternatief aandroeg. Gebruik die verhalen als leerstof in plaats van alleen protocollen.

Voor organisaties en management

- Geef ervaringsdeskundigen een vaste plek in belangrijke overleggen, zoals beleidsadvies, kwaliteitscommissies en implementatieteams voor de Hervormingsagenda Jeugd. Zorg dat zij toegang hebben tot dezelfde informatie als andere leden en dat hun tijd wordt vergoed.
- Stel bij elk groot project de eis dat vanaf de start ouders en jongeren als medeontwerpers betrokken zijn. Bijvoorbeeld door hen mee te laten schrijven aan de probleemanalyse en doelstellingen, niet alleen aan de evaluatie.
- Bouw in je kwaliteitscyclus vaste momenten in waarin ervaringsverhalen worden verzameld, besproken en vertaald naar verbeteracties – naast dashboards en cijfers. Leg vast welke besluiten naar aanleiding daarvan zijn genomen.

¹⁴ Movisie is een Nederlands landelijk kennisinstituut dat onderzoek doet naar sociale vraagstukken. Daarin werken ze samen met de overheid en maatschappelijke organisaties. De organisatie is een stichting en is gevestigd in Utrecht.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Organiseer minimaal één keer per jaar een besluitvormend overleg waarin ervaringsdeskundigen – ouders, jongeren, naasten – de agenda bepalen en voorzitten. Laat hen kiezen welke thema's centraal staan en welke besluiten nodig zijn.
- Vraag bij elk beleidsvoorstel expliciet: welke ervaringskennis is hier gebruikt, hoe is die verzameld en wat heeft dat concreet veranderd aan dit voorstel? Weiger voorstellen die geen enkel spoor van ervaringsinput bevatten, zeker als het gaat om ingrijpende maatregelen.
- Durf in publieke verantwoording niet alleen succesverhalen, maar ook fouten en leermomenten te delen – samen met ervaringsdeskundigen. Laat zien wat niet goed ging, wat dat heeft betekend voor gezinnen en wat er vervolgens is aangepast.

TENSLOTTE

Een jeugdstelsel waarin risico regeert, voelt voor kinderen en gezinnen zelden echt veilig.

Veiligheid wordt dan vooral gemeten in protocollen, toezicht en aantoonbare naleving. Een stelsel waarin ervaringskennis kompas is, oogt misschien minder perfect – met rafelranden, met fouten waarover eerlijk gesproken wordt – maar is in de dagelijkse werkelijkheid betrouwbaarder.

Zolang ervaringskennis alleen aan het eind van de dag op het podium mag, blijft zij decor. Pas als verhalen het beginpunt worden van beleid, organisatie en hulp, kan de beweging die met de Hervormingsagenda Jeugd is beoogd echt landen in de leefwereld van kinderen, jongeren en ouders.

ADMINISTRATIEVE PUTTEN EN PAPIEREN WERKELIJKHEID

DE WERKDAG IN HET SYSTEEM

Een jeugdprofessional opent 's ochtends haar laptop met goede bedoelingen: vandaag wil ze langs bij twee gezinnen waar het echt spannend is. Maar eerst moet ze de registraties van gisteren afronden, een nieuw format invullen voor de gemeente, een extra vinkje zetten voor de toezichthouder en een vragenlijst bijwerken voor de aanbieder. Voor ze het weet, is het eind van de ochtend.

In de blog “Tijd om de administratieve put te dichtten” wordt beschreven hoe professionals dagelijks in deze put vallen. Registratiesystemen, productcodes, verantwoordingsformulieren en controlemechanismen vormen samen een papieren werkelijkheid waarin cliënten vooral als casusnummers bestaan. Tijd voor echte ontmoeting en relationeel werken schiet erbij in, terwijl juist dat de kern van het vak zou moeten zijn.

PROBLEEMSCHETS – HOE PAPIEREN WERKELIJKHEID DE ECHTE VERDRINGT

De administratieve druk in jeugd en maatschappelijke ondersteuning (Wmo) slurpt tijd, aandacht en energie op. Iedere financier, toezichthouder en organisatie hanteert eigen formats en eisen: gemeenten vragen andere gegevens dan zorgverzekeraars, regio's gebruiken eigen productcodes, interne managers willen weer andere rapportages. Professionals voeren vaak dezelfde informatie

in meerdere systemen in: het gemeentelijke portaal, het eigen dossier, een registratietool voor tijdschrijven en soms nog een apart systeem voor outcome-metingen.

Onderzoeken van de Jeugdautoriteit en enquêtes onder jeugdzorgprofessionals laten zien dat 75 tot 98 procent van de professionals aangeeft te veel tijd kwijt te zijn aan administratie. In sommige onderzoeken zegt ruim driekwart ‘wel eens’ te overwegen te stoppen vanwege administratieve lasten, en wordt tijdschrijven genoemd als grootste frustratie, gevolgd door beschikkingen en interne verantwoordingsprocessen. Recente cijfers laten zien dat in de jeugdzorg gemiddeld 38 procent van de werktijd opgaat aan administratie – het hoogste percentage van alle cliëntgebonden beroepen in zorg en welzijn.

In rapportages ziet het stelsel er ordelijk uit: alles is geregistreerd, alles is verantwoord, er zijn dashboards, tabellen en grafieken. Tegelijk ervaren gezinnen nog steeds versnippering, wachttijden en wisselende hulpverleners. De papieren werkelijkheid gaat zo zijn eigen leven leiden. De kloof tussen beleid en leefwereld krijgt een digitale vorm: de systemen lijken op orde, terwijl het dagelijks leven van kinderen en ouders nog steeds wankel is.

De Hervormingsagenda Jeugd erkent inmiddels dat regeldruk en versnippering direct ten koste gaan van effectiviteit en werkplezier. In de agenda en het implementatieplan staat expliciet dat administratieve lasten maximaal moeten worden verminderd en dat eenvoudiger uitvoering en inkoop nodig zijn. Maar zolang elke partij nog eigen bewijs vraagt, blijft de druk in de praktijk hoog.

CASUS – EEN ORGANISATIE IN DE ADMINISTRATIEVE PUT

Stel je een jeugdhulporganisatie voor die samenwerkt met meerdere gemeenten in een regio. De regio besluit een nieuwe registratietool in te voeren om te ontzorgen en de verantwoording te harmoniseren. De bedoeling: één systeem, minder dubbel werk. De praktijk pakt anders uit.

In de nieuwe tool zitten extra velden om in te vullen, omdat verschillende gemeenten binnen dezelfde regio net andere informatie willen: de één wil exacte tijdsblokken, de ander vooral zorgzwaarte, een derde wil specifieke codes voor bepaalde trajecten. De tool is gekoppeld aan contractafspraken die uitgaan van een fijnmazige productstructuur, waardoor professionals bij elk contact moeten kiezen uit een groeiende lijst productcodes.

Daarnaast worden nieuwe verplichte rapportages per kwartaal ingevoerd, boven op de bestaande jaarverantwoording. De rapportages moeten per gemeente worden uitgesplitst, met aparte tabellen voor type hulp, duur, intensiteit en uitval. Om dit goed te doen, volgen medewerkers trainingen en lezen zij handleidingen. De caseload gaat intussen niet omlaag; de verwachting is dat het in de lijn wordt opgepakt.

Professionals voelen zich steeds meer boekhouder dan hulpverlener. Ze werken avonden bij om dossiers op orde te krijgen, zijn minder beschikbaar voor overleg met gezinnen en partners, en ervaren dat het contact met kinderen onder druk komt te staan. In de blog wordt de vermoeidheid en frustratie beschreven die dit veroorzaakt – en het risico dat goede mensen afhaken. De papieren werkelijkheid vreet aan de menselijke kant van het werk.

De handreiking “Vernieuwend werken en verantwoorden – De handen vrij voor zorg”, waar in de blog naar wordt verwezen, laat zien dat deze situatie geen uitzondering is, maar een patroon: veel vernieuwing wordt geprobeerd op inhoud, terwijl de verantwoording nog is ingericht als een woud van codes, tabellen en vinklijstjes.

ANALYSE – WAAROM ADMINISTRATIE DOEL IN PLAATS VAN MIDDEL

WORDT

Hoe heeft administratie de stap gemaakt van middel naar doel?

- Wantrouwen. Angst voor fraude, fouten of negatieve media leidt tot steeds meer controlelagen. Gemeenten willen precies weten wat er met geld gebeurt, organisaties willen zich indekken tegen aansprakelijkheid, managers willen kunnen aantonen dat alles is gedaan wat redelijkerwijs verwacht mocht worden. Dossiers worden daardoor vooral gezien als verdedigingsmiddel als er iets misgaat, in plaats van als hulpmiddel om kinderen beter te helpen.
- Fragmentatie. Door de decentralisatie hebben gemeenten veel eigen regels en afspraken ontwikkeld. Er zijn grote verschillen tussen regio's in producten, bekostigingsvormen en verantwoordingsverplichtingen. Dat leidt tot een enorme variatie aan codes, formats en eisen – en dus tot veel dubbel werk voor aanbieders die met meerdere gemeenten te maken hebben.
- Juridisering. Steeds meer wordt vastgelegd in contracten, protocollen en juridische bepalingen. Verantwoording wordt grotendeels in cijfers en vinkjes gegoten, omdat die als objectief en toetsbaar gelden. De vraag of een gezin zich veiliger voelt, een jongere weer naar school gaat of een ouder rust in het hoofd ervaart, past minder makkelijk in Excel, en raakt daardoor onderbelicht.

In de kern gaat verantwoording over rekenschap geven: laten zien wat je doet, waarom je dat doet en wat het oplevert. Maar als dit vooral wordt vertaald naar het afvinken van input (uren, aantallen, productcodes), gaat de essentie verloren. Een stelsel dat zegt op uitkomsten, leefwereld en veerkracht te willen sturen, kan niet blijven leunen op een administratieve logica die daar ver vanaf staat.

Het gevolg is een paradox: we investeren veel in het controleren van het systeem, maar relatief weinig in het leren van de praktijk. Professionals die willen reflecteren op hun handelen, krijgen daar weinig tijd voor; professionals die codes invullen, kunnen dat niet laten liggen. De administratieve put slokt precies de ruimte op die nodig is om het werk beter te doen.

ANDER PERSPECTIEF – VERANTWOORDEN OM TE LEREN

Hoe kan het anders? De handreiking “Vernieuwend werken en verantwoorden – De handen vrij voor zorg” schetst een alternatief: verantwoorden als manier om te leren en te verbeteren, in plaats van als puur controle-instrument.

Bij deze benadering werk je met minder, maar betekenisvollere indicatoren. Niet tien soorten productcodes, maar een paar kernvragen: komt hulp op tijd, sluit die aan bij wat kinderen en ouders nodig hebben, neemt de druk in gezinnen voelbaar af? De Hervormingsagenda Jeugd benoemt expliciet dat administratieve lasten moeten worden verminderd en dat eenvoudiger uitvoering en inkoop nodig zijn, juist om meer te kunnen sturen op kwaliteit en resultaten voor inwoners.

Er komt meer ruimte voor narratieve verantwoording: verhalen uit de praktijk, feedback van gezinnen, reflecties van professionals. Dat kan in de vorm van casusbeschrijvingen, ervaringsinterviews of korte reflectieverslagen, die naast cijfers worden gelegd. Cijfers laten trends zien, verhalen maken zichtbaar waarom die trends ontstaan en hoe ze worden ervaren.

Vertrouwen wordt uitgangspunt, met steekproefsgewijze controles in plaats van volledige microsturing. Dat betekent dat niet elke handeling vooraf hoeft te worden vastgelegd, maar dat achteraf op een representatieve set wordt gekeken: klopt dit beeld, leren we hier genoeg van, zijn er signalen voor misbruik of tekortschietende kwaliteit? De Stand van de Jeugdzorg 2025¹⁵ laat zien dat er brede behoefte is aan standaardisatie en vereenvoudiging om administratieve lasten terug te dringen.

Zo wordt administratie weer middel: genoeg om te weten wat er gebeurt en waar moet worden bijgestuurd, maar niet zoveel dat het het werk zelf verstikt. De administratieve put wordt gedempt door bewust te kiezen welke informatie echt nodig is en welke ballast alleen systemen voedt.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Wat is er concreet nodig om administratieve druk te verlichten?

- Samen met professionals een top-10 van overbodige registraties opstellen. Laat teams een week lang bijhouden welke administratieve handelingen zij doen die niet direct helpen in het contact met gezinnen. Bundel die lijsten en identificeer doublures, overbodige velden en rapportages die niemand leest. Schrap of versimpel deze één voor één.
- Met gemeenten, aanbieders en toezichthouders gezamenlijke informatieafspraken maken. Gebruik bestaande standaarden, zoals die van het Ketenbureau i-Sociaal Domein¹⁶, in plaats van eigen varianten, en spreek af dat één set indicatoren en formats wordt gebruikt in plaats van drie. Dit sluit aan bij de oproep in de Hervormingsagenda om uniforme taal en een centralere aanpak in te zetten om bureaucratie terug te dringen.
- Pilots draaien met narratieve verantwoording. Kies bijvoorbeeld één team of één contract waarin een deel van de verplichte cijfers tijdelijk wordt vervangen door casusverhalen, ervaringsfeedback en teamreflecties. Evalueer samen met de opdrachtgever: geeft dit voldoende zicht op kwaliteit, en levert het meer leermomenten op dan de oude rapportage?
- Begin bij de bedrijfsvoering in plaats van bij de inhoud als er bezuinigd moet worden. De blog wijst erop dat bezuinigingen op het sociaal domein vaak snel in inhoudelijke zorg snijden, terwijl administratieve lagen relatief intact blijven. Door kritisch te kijken naar bedrijfsvoering, registraties en inkoopprocedures, kan ruimte worden gemaakt zonder direct in hulp te snijden.

De Hervormingsagenda Jeugd biedt hiervoor haakjes: administratieve lasten verminderen is expliciet genoemd als middel om professionals meer ruimte te geven en het stelsel doelmatiger te maken. Regionale implementatieplannen laten zien dat sommige regio's al afspraken maken over uniformering en reductie van administratieve druk.

WAT KUN JE MORGEN ZELF AL DOEN

Voor professionals (jeugdhulp, wijkteams, jeugd-ggz, Wmo)

- Noteer gedurende één week alle administratieve handelingen die je doet die je niet direct helpen in het contact met gezinnen. Bespreek deze lijst in je team: wat kan weg, wat kan korter, wat kan anders georganiseerd worden?

¹⁵ De Stand van de Jeugdzorg 2025 (van de Jeugdautoriteit) toont een stijgend gebruik van (met name lichte) jeugdhulp en langere trajecten, wat de kosten sinds 2015 meer dan verdubbelde tot €8,1 miljard in 2024. Ondanks decentralisatie blijft integrale samenwerking achter en is de arbeidsmarkt onder hoge druk, met aanhoudend verzuim.

¹⁶ Het Ketenbureau i-Sociaal Domein werkt samen met alle partners aan een sterkere keten in het sociaal domein: met minder administratieve lasten, betere informatievoorziening en meer eenvoud in de uitvoering.

- Kijk of er formulieren zijn die je samen met collega's slimmer of korter kunt invullen, bijvoorbeeld door teksten te hergebruiken, vaste sjablonen te maken of standaardzinnen op te stellen waar dat kan zonder aan zorgvuldigheid in te boeten.
- Deel één concreet verhaal met je leidinggevende waarin duidelijk wordt hoe administratie ten koste ging van tijd voor een gezin: wat had je willen doen, wat moest je in plaats daarvan doen, en wat was het effect?

Voor organisaties en management

- Organiseer een administratieve schouw: nodig een paar professionals uit om live te laten zien hoeveel tijd administratie kost en waar doublures zitten. Laat bestuurders en beleidsmakers meekijken en vragen stellen.
- Schrap of combineer waar mogelijk formulieren, verslagen en interne rapportages. Communiceer expliciet wat níet meer hoeft, zodat professionals merken dat er echt iets verandert.
- Start een pilot met narratieve verantwoording in één team of project: minder codes, meer verhalen en reflecties. Ga in gesprek met de gemeente of andere opdrachtgevers over wat dat oplevert en hoe je dat kunt verankeren in contracten.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Spreek met aanbieders af dat jullie samen het aantal verplichte indicatoren en rapportages terugbrengen tot wat echt nodig is voor sturing en toezicht, en leg dat vast in contracten of regionale afspraken. Verwijs daarbij naar de doelen uit de Hervormingsagenda Jeugd rond administratieve lasten.
- Vraag bij nieuwe beleidsinitiatieven altijd expliciet: welke extra administratie levert dit op, en wat nemen we dan weg om ruimte te houden? Maak het toevoegen van registraties afhankelijk van een helder omschreven maatschappelijk doel.
- Stimuleer toezichthouders en rekenkamers om niet alleen op volledigheid van dossiers te kijken, maar ook op ervaren kwaliteit en leervermogen van organisaties: hoe wordt met fouten omgegaan, hoe worden ervaringen van gezinnen en professionals gebruikt om te verbeteren?

TENSLOTTE

Een jeugdstelsel waarin verantwoording is verworden tot een papieren muur tussen kinderen en professionals, verliest zijn menselijkheid. De uitdaging is om verantwoording weer te zien als een open raam: je kijkt naar binnen om te leren, niet om te wantrouwen. Pas als we durven schrappen in de administratieve put en kiezen voor eenvoud, verhalen en vertrouwen, komen de handen van professionals weer vrij voor waar het echt om gaat: tijd en aandacht voor kinderen en gezinnen.

VERSCHILMAKERS IN HET SOCIAAL DOMEIN

TEGEN DE STROOM IN

In een vergaderruimte vol schema's en indicatoren zit aan het eind van het overleg één jeugdprofessional die zegt: "Ik ga morgen gewoon weer naar dat gezin toe en kijken wat we nú kunnen doen." Terwijl anderen praten over procedures, bevoegdheden en productcodes, denkt zij in gezichten en verhalen. Ze loopt soms tegen regels aan, maar krijgt dingen voor elkaar die op papier niet konden.

De blog "[Verschilmakers](#)" beschrijft dit type mensen in het jeugddomein: professionals, ouders, jongeren en bestuurders die tegen de stroom in toch het verschil maken. Ze rekken regels op waar dat nodig is, gaan naast gezinnen staan en verschuilen zich niet achter het systeem. In dit hoofdstuk geven we hen een gezicht en zoeken we naar wat hen typeert – en wat er nodig is om hun manier van werken niet de uitzondering, maar de norm te maken.

PROBLEEMSCHETS – WAAROM VERSCHILMAKERS NODIG ÉN KWETSBAAR ZIJN

In een zwaar gereguleerd stelsel zijn echte verschilmakers tegelijk onmisbaar en kwetsbaar. Onmisbaar, omdat zij de kloof tussen beleid en leefwereld elke dag een stukje kleiner maken. Zij weten de weg in het systeem, durven knopen door te hakken en geven gezinnen het gevoel gezien te worden. Ze zijn vaak degene die zeggen: “We kunnen nu wel wachten op het volgende overleg, maar ik ga eerst even langs.”

Kwetsbaar zijn ze omdat hun manier van werken vaak schuurt met protocollen, productietargets en risicoreflexen. Wie buiten kantoortijd belt of buiten het standaardproduct meedenkt, loopt het risico aangesproken te worden op grenzen, afbakening of uurtje-factuurtje. Onderzoek naar morele dilemma's in de jeugdzorg laat zien dat professionals regelmatig botsen met regels en richtlijnen die niet passen bij wat zij in een situatie moreel juist vinden. Dat kan leiden tot morele stress en uitputting.

Zonder verschilmakers wordt het systeem kil en onpersoonlijk: iedereen doet precies wat in de protocollen staat, maar niemand voelt zich echt verantwoordelijk voor het hele verhaal van een kind. Met alleen verschilmakers en geen goede condities raken zij opgebrand of vertrekken ze. De vraag van dit hoofdstuk is daarom: wie zijn deze mensen, hoe werken zij, en wat is er nodig om hun manier van werken breder mogelijk te maken?

CASUSSEN – VIER PORTRETTEN

De jeugdprofessional die nabij blijft

Fatima is jeugdprofessional in een lokaal team. In de wijk staat ze bekend als iemand die je kunt bellen als het misloopt. Ze kent de scholen, spreekt jongeren op straat en weet welke buurvrouw een stille steunpilaar is in de portiek. Officieel werkt ze tot vijf uur, maar als er 's avonds een crisis dreigt bij een gezin dat ze goed kent, belt ze soms toch nog even: “Hoe is het nu? Zal ik morgenvroeg langskomen?”

Toen bij één gezin een uithuisplaatsing dreigde vanwege escalerende ruzies, koos Fatima ervoor om, naast alle formele stappen, drie weken lang elke ochtend even langs te gaan voor de schoolrun. Niet omdat dat in een productomschrijving stond, maar omdat ze zag dat die ochtenden het breekpunt waren. Door mee te kijken en kleine routines te bouwen, lukte het om de spanning te verlagen en tijd te winnen voor andere hulp. In de rapportage is dit een kort zinnetje; voor het gezin was het verschil tussen uit elkaar vallen en bij elkaar blijven.

De wethouder die eigenaarschap neemt

In een andere gemeente is wethouder Jan verantwoordelijk voor jeugd. Na een kritisch rapport over falende jeugdbescherming staat hij onder druk. De reflex zou kunnen zijn: wijzen naar de regio, naar aanbieders, naar landelijke tekorten. Jan kiest een andere route. In de gemeenteraad zegt hij: “We hebben het als gemeente niet goed genoeg gedaan. Dit zijn de fouten, dit zijn de verhalen van ouders, en dit is wat we gaan veranderen – samen met hen.”

Hij nodigt ervaringsdeskundigen uit aan tafel bij de uitwerking van de hervormingsagenda in zijn gemeente en geeft hun mede-eigenaarschap over de agenda. Hij is zichtbaar bij lokale teams, vraagt niet alleen naar cijfers, maar naar ‘verschilverhalen’ van professionals. Als er kritiek komt

op een professional die in het belang van een gezin buiten de lijntjes kleurde, kiest hij ervoor om die professional te steunen, zolang deze transparant is geweest en bereid is te leren.

De ouder als ervaringsdeskundige

Na een jarenlang, zwaar traject met jeugdhulp besluit moeder Sandra zich in te zetten als ervaringsdeskundige. Ze kent de schaamte aan de keukentafel, de vermoeidheid van steeds weer je verhaal vertellen en de opluchting als er eindelijk iemand komt die luistert. Ze sluit zich aan bij een ouderplatform en later bij een cliëntenraad.

Sandra maakt het verschil wanneer ze in een projectgroep voor het nieuwe toegangsbeleid niet alleen vertelt over haar ervaringen, maar ook vraagt: “Wat betekent dit voor een moeder die drie banen probeert te combineren en slecht Nederlands spreekt?” Op haar initiatief wordt de standaardbrief herschreven in gewone taal en komt er een ouderspreekuur in het wijkcentrum. Kleine stappen, groot effect voor ouders die anders afhaken.

De jongere die meebeslist

Jamal is 19 en heeft een lange geschiedenis in de jeugdzorg: pleeggezinnen, woongroepen, even op straat. Hij wordt via een jongerenorganisatie gevraagd om mee te praten over nieuwe woonvormen voor jongeren uit de jeugdzorg. In eerste instantie is hij de ervaringsdeskundige in het panel.

Tijdens een sessie over voorwaarden voor woonbegeleiding zegt Jamal: “Jullie hebben het steeds over regels in huis, maar ik wil eerst weten: wie is er voor mij als ik midden in de nacht paniek heb?” Zijn verhaal verschuift het gesprek. De projectgroep besluit niet alleen standaard begeleiding in uren op te nemen, maar ook een duidelijke afspraak over bereikbaarheid en een vast gezicht. Jamal wordt daarna gevraagd om volwaardig lid te worden van de projectgroep, niet alleen als gast bij het slotdebat.

Analyse – wat verschilmakers typeert

Wat hebben deze verschilmakers gemeen?

- Moreel kompas. Ze weten voor wie ze het doen en welke waarden leidend zijn: nabijheid, eerlijkheid, rechtvaardigheid. In de blog “Verschilmakers” worden drie bewegingen genoemd: loslaten (niet alles willen fixen), spiegelen (laten zien wat gedrag doet) en samen zoeken (naast iemand staan en opties verkennen). Dat vraagt om een sterk innerlijk kompas: niet alleen ‘mag dit?’, maar vooral ‘is dit het goede om te doen voor dit kind, dit gezin?’.
- Relationele oriëntatie. Zij denken in relaties, niet in regels; in netwerken, niet in loketten. Fatima denkt aan de buurvrouw, de mentor, de huisarts; Sandra aan andere ouders in de wijk; Jamal aan de begeleider die ’s nachts bereikbaar is. Ze zien mensen, geen casussen.
- Professionele moed. Ze durven ruimte te nemen binnen of net buiten de regels en kunnen dat achteraf uitleggen. Onderzoek naar moreel beraad laat zien dat professionals behoefte hebben aan steun bij dit soort moed: in gesprekken over morele dilemma’s leren zij hun afwegingen expliciet te maken en samen te dragen. Verschilmakers handelen niet roekeloos, maar bewust en reflectief.
- Verbinding zoeken. Ze werken niet als ‘cowboys’ die los van alles hun eigen gang gaan. Fatima zoekt rugdekking bij haar teamleider; Jan betreft de raad en ouders; Sandra en Jamal zoeken medestanders in organisaties en netwerken. Ze weten dat duurzaam verschil alleen ontstaat als meer mensen meedoen.

In eerdere hoofdstukken zagen we hoe administratieve putten, overlegtafels en risicoreflexen het werken vanuit de leefwereld kunnen verstikken. Verschilmakers zijn degenen die, ondanks die druk, toch telkens de beweging naar kinderen en gezinnen blijven maken. Dat is een kracht, maar mag geen voorwaarde zijn om überhaupt menselijk te kunnen werken. Hun werk laat zien wat er mogelijk is, maar ook wat er structureel moet veranderen.

ANDER PERSPECTIEF – VAN TOEVALLIG HELDENDOM NAAR GEDRAGEN PRAKTIJK

Hoe zou een jeugdstelsel eruitzien waarin verschilmakers geen uitzondering meer zijn, maar waarin hun manier van werken gedeeld en gedragen wordt?

In zo’n stelsel maken organisaties expliciet ruimte voor professioneel oordeel en experiment. Er is niet alleen ruimte om ‘binnen de lijntjes’ te werken, maar ook om samen nieuwe dingen te proberen als de standaard niet past. Fouten worden gezien als leerkansen, niet alleen als risico’s. Dit sluit aan bij de Hervormingsagenda Jeugd, die inzet op kwaliteit en blijvend leren en het

inrichten van werkstructuren waarin professionals, jongeren, ouders en gemeenten samen blijven leren en ontwikkelen.

Gemeenten leggen in hun inkoop en verantwoording nadruk op de kwaliteit van de relatie en op uitkomsten in de leefwereld, niet alleen op productie en aantallen. Dat betekent dat contracten ruimte bieden voor maatwerk, dat niet elk uur in steen hoeft te worden vastgelegd en dat organisaties worden uitgedaagd om te laten zien hoe zij daadwerkelijk verschil maken voor kinderen en gezinnen. Dashboards worden aangevuld met ervaringsverhalen en morele reflecties uit teams. Leiderschap, op alle niveaus, laat voorbeeldgedrag zien. Een manager die zelf meegaat op huisbezoek, een bestuurder die in een raadsvergadering open vertelt over een misser en wat daarvan geleerd is, een teamleider die achter professionals gaat staan als hun morele keuzes onder vuur liggen. In zulke omgevingen worden verschilmakers niet langer de enigen die durven, maar cultuurdragers: mensen die laten zien hoe het ook kan, en die daarvoor erkenning en navolging krijgen.

De Hervormingsagenda Jeugd en de discussies rond professionele ruimte in de jeugdzorg laten zien dat hier steeds meer aandacht voor komt: meer tijd voor reflectie, minder administratieve druk, ruimte voor moreel beraad. De uitdaging is om dat niet alleen in beleidstaal te regelen, maar in de dagelijkse praktijk voelbaar te maken.

KANSSEN EN HANDELINGSRUIMTE

Welke condities zijn nodig om meer verschilmakers ruimte te geven?

- Professionele ruimte. Duidelijke kaders – bijvoorbeeld rond veiligheid, wettelijke plichten en beschikbare middelen – maar binnen die kaders veel beslissingsruimte op straat- en teamniveau. Richtlijnen en wetten, zoals de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg en de verduidelijking van de jeugdhulpplicht, hoeven professionele ruimte niet in de weg te staan als ze worden gezien als kompas, niet als keurslijf.

- Steunende organisatiecultuur. Leidinggevendenden die naast hun mensen staan als er kritiek komt, in plaats van hen voor de bus te gooien. Teams waar morele dilemma's besproken mogen worden – via intervisie of moreel beraad – en waar successen worden gevierd.
- Interprofessionele samenwerking. Verschilmakers in onderwijs, jeugd, zorg en de buurt die elkaar kennen en samen optrekken. Door korte lijnen tussen lokale teams, scholen, huisartsen en wijkinitiatieven kunnen kleine moedige stappen snel grote impact hebben. De implementatiestructuur van de Hervormingsagenda Jeugd is er juist op gericht zulke netwerken te versterken.

Dit is niet alleen een vraag voor personeelszaken – “we moeten de juiste mensen aannemen” – maar vooral een systeemvraag. Structuren, regels en verantwoording moeten zó worden ingericht dat moed en nabijheid niet bij toeval ontstaan, maar logisch worden. Dat betekent: minder nadruk op strikt volgen van processen, meer nadruk op uitlegbaar handelen; minder afrekenen op aantallen, meer op betekenisvolle resultaten en verhalen.

WAT KUN JE MORGEN ZELF AL DOEN

Voor professionals

- Denk aan één situatie waarin jij het afgelopen jaar echt verschil hebt gemaakt voor een kind of gezin. Schrijf kort op wat je deed, waarom je dat deed, wat hielp en welke ruimte je daarvoor nodig had.
- Deel dat verhaal in je team en bespreek wat er nodig is om deze manier van werken vaker mogelijk te maken: minder formuleren, meer tijd, andere afspraken met partners?
- Zoek één collega van een andere organisatie – bijvoorbeeld van een school, gemeente of jeugdhulpaanbieder – met wie je graag samen verschil wilt maken. Spreek concreet af wat jullie bij één gezin anders gaan doen.

Voor organisaties en leidinggevendenden

- Vraag je team niet alleen naar cijfers en productie, maar ook naar hun ‘verschilverhalen’: waar zijn jullie trots op, en wat was daarvoor nodig? Gebruik deze verhalen als uitgangspunt voor verbeteringen in plaats van alleen dashboards.
- Bescherm medewerkers die in het belang van gezinnen ruimte nemen, zolang ze daar transparant over zijn en bereid zijn samen te reflecteren. Laat in gesprekken met bestuur en politiek zien dat je achter hen staat.
- Maak tijd en plek voor intervisie of moreel beraad waarin morele dilemma's besproken worden. Onderzoek laat zien dat moreel beraad professionals helpt hun handelen beter uit te leggen, te rechtvaardigen en daar samen van te leren.

Voor bestuurders en beleidsmakers

- Nodig bij belangrijke besluitvorming bewust een paar verschilmakers uit – een professional, een ouder, een jongere – en geef hun ruimte om te vertellen wat zij nodig hebben van beleid en bestuur. Laat hun inbreng niet alleen inspireren, maar ook concrete wijzigingen in voorstellen opleveren.
- Richt erkenning en waardering niet alleen op goed scorende projecten of organisaties, maar op mensen en teams die aantoonbaar het leven van jongeren en gezinnen verbeteren. Maak ruimte in je jeugdagenda om zulke praktijken te beschrijven en te versterken.
- Veranker in je jeugdagenda en in de uitwerking van de Hervormingsagenda Jeugd dat professionele ruimte, steunende cultuur en interprofessionele samenwerking expliciete doelen zijn, niet bijproducten. Leg vast welke stappen je daar de komende jaren voor zet.

TENSLOTTE

Geen enkel stelsel hervormt zichzelf. Het zijn altijd mensen die het doen: professionals, ouders, jongeren, bestuurders die ondanks alle druk blijven zoeken naar wat goed is voor kinderen en gezinnen. Een jeugdstelsel dat durft te scoren – in plaats van alleen tegendoelpunten te voorkomen – begint bij verschilmakers die durven te spelen. En bij een omgeving die daarvoor ruimte maakt, rugdekking geeft en hun manier van werken stap voor stap tot de nieuwe norm maakt.

EEN JEUGDSTELSEL DAT DURFT TE SCOREN

TERUG OP HET VELD

We staan weer langs de lijn van het denkbeeldige voetbalveld dat door dit boek heen terugkomt. Aan het begin zagen we een elftal vol verdedigers, veel overleg aan de zijlijn en een scorebord dat vooral keek naar tegendoelpunten. Het doel was vooral: voorkomen dat het misgaat. Nu schetsen we een ander beeld: een team dat durft te spelen om te scoren. Een sterke aanval in de leefwereld, een wendbaar middenveld van lokale teams en partners, en een solidaire verdediging die beschermt als het echt nodig is.

In dit hoofdstuk komen de lijnen samen: van thuiszitters tot administratieve putten, van verschilmakers tot ervaringsdeskundigen, van stevige lokale teams tot het richtinggevend kader en het verkenningsinstrument toegang. De vraag is niet langer alleen wat er misgaat, maar vooral:

hoe ziet een jeugdstelsel eruit dat daadwerkelijk uitgaat van kinderen, gezinnen en hun gewone leven?

PROBLEEMSCHETS – WAAROM HET HUIDIGE STELSEL VASTLOOPT

Terugkijkend op de eerdere hoofdstukken zie je een aantal rode draden waarom het huidige stelsel vastloopt.

- De kloof tussen beleid en leefwereld is groot en wordt vaak groter bij elke nieuwe hervormingsronde. Nieuwe agenda's, wetten en programma's voegen lagen toe bovenop bestaande structuren, terwijl aan de keukentafel weinig verandert.
- De omgekeerde wereld maakt dat we vooral investeren in de verdediging – hoogspecialistische en dure zorg – en veel minder in de aanval: basisvoorzieningen, preventie, jeugdwerk, ondersteuning in school en wijk. De zware zorg is het beste georganiseerd, terwijl de nabijheid het kwetsbaarst is.
- Stilte rondom thuiszitters, jongeren die niet in de mal passen en gezinnen onder druk laat zien dat het systeem mensen verliest. Juist kinderen op de rafelranden – langdurig thuiszittend, tussen onderwijs en zorg in, zonder stabiele woonplek – zijn een harde test voor het stelsel.
- Overlegtafels, administratieve putten en risicoreflexen zuigen energie weg bij waar die nodig is: op straat, op school en thuis. Er is veel activiteit in coördinatie en verantwoording, maar beperkte merkbare verbetering in het dagelijks leven van kinderen en ouders.
- Ervaringskennis staat vaak aan het einde van de dag op het podium, niet aan het begin van beleid en besluiten. Ouders en jongeren worden gehoord, maar niet altijd gevolgd. Professionals die echt verschil maken, doen dat vaak ondanks het systeem, niet dankzij.

De landelijke Hervormingsagenda Jeugd probeert hier antwoord op te geven met thema's als stevige lokale teams, verduidelijking van de jeugdhulpplicht, betere beschikbaarheid van specialistische jeugdzorg, minder administratieve lasten en meer verbinding tussen domeinen. Maar zolang de logica vooral systeemgericht blijft – governance, structuren, indicatoren – komt de leefwereld te weinig in beeld. Dit hoofdstuk draait die blik om.

SYNTHESE – BOUWSTENEN VAN EEN SCOREND JEUGDSTELSEL

Een jeugdstelsel dat durft te scoren, heeft op zijn minst de volgende bouwstenen.

Een sterke aanval in de leefwereld

De aanval staat voor alles wat dicht bij het gewone leven van kinderen en gezinnen gebeurt.

- Investeren in basis en preventie. Gemeenten beschermen en versterken basisondersteuning, jeugdwerk, schoolondersteuning, oudergroepen, sport en cultuur. Geen versnipperde pilots die bij tegenwind verdwijnen, maar een stevige basis waarvan je niet zomaar afsnoept.
- Ondersteuning 'thuis, tussen de regels door'. Hulp sluit aan op ritmes in huis: ochtenden, etenstijd, huiswerk, bedtijd. Professionele aanwezigheid is zo licht mogelijk georganiseerd, met zo min mogelijk verschillende gezichten over de vloer en zo veel mogelijk vaste relaties. Brieven zijn leesbaar, afspraken zijn begrijpelijk en doenbaar.
- Ruimte voor normaliseren zonder wegstijven. Niet elk probleem is een 'dossier', maar stapeling van kleine dingen kan een gezin wel onderuithalen. Een scorend stelsel ziet gewone zorgen vroeg, neemt ze serieus en biedt laagdrempelig steun.

Een wendbaar middenveld van Stevige Lokale Teams en partners

Het middenveld verbindt aanval en verdediging.

Stevige Lokale Teams als spelverdelers. In elke wijk is er een herkenbaar team met vaste gezichten, multidisciplinair samengesteld (jeugd, Wmo, schulden, geestelijke gezondheid, waar nodig verslaving). Zij hebben mandaat om te besluiten, breed te kijken en snel te schakelen.

Toegang als speelplan. De toegang is geen barrièrerace, maar een begeleide route. Een richtinggevend kader toegang geeft iedereen dezelfde taal: licht waar het kan, zwaar waar het moet, één gezin – één plan – één contactpersoon. Een verkenninginstrument zoals het VIT helpt professionals zorgvuldig te duiden wat nodig is, zonder meteen in risicoreflexen te schieten.

Nauwe samenwerking met onderwijs, huisarts en wijk. Stevige teams zijn geen los loket, maar ingebed in de dagelijkse netwerken van kinderen: school, sport, buurt, huisarts. Signalen komen daardoor eerder en integraler binnen.

Een solidaire verdediging

De verdediging blijft essentieel, maar neemt niet het hele veld over.

- Beschikbare en samenhangende specialistische zorg. Hoogspecialistische jeugdhulp – inclusief crisisvoorzieningen en intensieve trajecten – is regionaal goed georganiseerd en op tijd beschikbaar wanneer het echt nodig is. Wetgeving rond beschikbaarheid en regionale samenwerking helpt om weglekken of schaarste tegen te gaan.
- Verantwoord gebruik van zware zorg. Een scorend stelsel gebruikt zware zorg bewust en tijdelijk waar mogelijk, in verbinding met de basis. Opschalen betekent niet dat de leefwereld verdwijnt, maar dat er extra bescherming bijkomt om daarna weer af te bouwen.
- Niet alleen gestuurd door angst. De verdediging wordt niet primair bepaald door incidentreflex en media-aandacht, maar door gedeelde waarden: veiligheid, proportionaliteit, respect voor het gezin en toekomstperspectief voor de jongere.

Een cultuur van nabijheid en leren

De speelstijl is minstens zo belangrijk als de opstelling.

- Ervaringskennis als kompas. Ouders, jongeren en andere naasten zijn niet decor aan het eind van de dag, maar medeontwerper en mede-beslisser. Hun verhalen bepalen mee welke vragen we stellen, welke oplossingen we proberen en wanneer we tevreden zijn.
- Minder administratieve ballast, meer betekenisvolle verantwoording. Registratie wordt teruggebracht tot wat nodig is voor leren, sturing en basisverantwoording. Meer ruimte voor narratieve elementen: wat merken gezinnen, wat leren professionals, welke stappen werken wel en niet?
- Ruimte voor verschilmakers. Professionele moed, nabijheid en creativiteit worden niet afgestraft, maar erkend en ondersteund. Organisaties en gemeenten bouwen voorwaarden waarin verschilmakers niet alleen hoeven te zwemmen, maar anderen meetrokken.

ALTERNATIEVE AGENDA VOOR GEMEENTEN

Op basis van deze bouwstenen volgt een compacte agenda voor gemeenten, als aanvulling en uitwerking van de landelijke hervormingsagenda. Vijf hoofdlijnen:

Investeer in Stevige Lokale Teams én basisvoorzieningen

- Zorg dat elk kind en gezin een herkenbaar lokaal team en een vaste contactpersoon heeft. Maak dit zichtbaar: op scholen, bij huisartsen, in buurthuizen, in brieven.
- Bescherm preventie en basisondersteuning in de begroting met een minimale ondergrens. Spreek politiek uit dat je niet bezuinigt op de aanval zonder tegelijk te kijken naar het volume in de verdediging.
- Koppel investeringen in specialistische zorg aan afspraken over het versterken van de basis: een deel van groeikosten in de top verschuift bewust naar het fundament.

Organiseer toegang als speelplan

- Stel een richtinggevend kader toegang vast dat door professionals én inwoners te begrijpen is. Geen beleidsjargon, maar een helder beeld van routes: wat hoort in de basis, wat hoort bij het lokale team, wanneer komt specialistische zorg in beeld?
- Gebruik een verkenninginstrument zoals het VIT om eigen toegang en teams te spiegelen: doen we wat we zeggen, sluiten we aan, komt hulp op tijd, zien we de juiste dingen?
- Positioneer toegang dicht bij wijk en scholen. Niet als apart 'kasteel' in het gemeentehuis, maar als onderdeel van de lokale teams die ook zichtbaar zijn in de leefwereld.

Zet ervaringskennis centraal in governance

- Geef ouders en jongeren echte posities in besluitvorming: als lid van stuurgroepen, adviesraden en projectgroepen mét mandaat, ondersteuning en vergoeding. Niet alleen 'meepraten', maar meebeslissen.
- Zorg dat elk belangrijk beleidsvoorstel vergezeld gaat van ervaringsverhalen én een duidelijke paragraaf: wat hebben we daarvan geleerd en wat is daardoor aangepast in dit voorstel?
- Organiseer vaste momenten waarop ervaringsdeskundigen de agenda bepalen – bijvoorbeeld een jaarlijks "ervaringsdebat" waarin zij zelf thema's en vragen inbrengen en bestuurders reageren.

Ontvet administratie en verschuif energie naar straatniveau

- Breng indicatoren en registraties terug tot wat echt nodig is. Herzie bestaande afspraken met aanbieders en regionale partners: welke cijfers gebruiken we echt, welke kunnen weg of simpeler?
- Schrap overlegtafels die weinig bijdragen aan het werk op straat of voeg ze samen. Maak van overgebleven tafels werkplaatsen: korte bijeenkomsten waarin direct knopen worden doorgehakt in plaats van alleen te vergaderen.
- Spreek af dat elk nieuw beleidsinitiatief alleen nieuwe administratieve verplichtingen mag toevoegen als er tegelijk iets anders wordt geschrapt. Zo blijft de totale last beheersbaar.

Bouw aan condities voor verschillmakers

- Leg professionele ruimte vast als expliciet doel: wees helder over kaders en benoem ook waarbinnen professionals en teams zelf mogen beslissen, schuiven en experimenteren.
- Investeer in leiderschap en cultuur die moed, nabijheid en samenwerking belonen. Dat vraagt om teamleiders en bestuurders die zichtbaar achter hun mensen staan als zij in het belang van gezinnen afwijken van de standaardroute.
- Stimuleer interprofessionele netwerken rond kinderen: verschillmakers in onderwijs, jeugdhulp, wijkteams en buurtinitiatieven die elkaar kennen, elkaar weten te vinden en samen optreden als het spannend wordt.

Deze agenda hoeft niet te concurreren met de Hervormingsagenda Jeugd, maar draait haar als het ware om: dezelfde thema's, maar gezien vanuit keuken, klas, straat en spreekkamer. Niet: hoe laten we onze structuur passen in landelijke afspraken, maar: hoe gebruiken we deze afspraken om ons lokaal speelplan beter te maken.

WAT KUN JE MORGEN ZELF AL DOEN

Tot slot een aantal morgen-acties op verschillende niveaus – klein, maar concreet.

Voor professionals en lokale teams:

- Kies één kind of gezin als kompasgezin. Vraag je in een teamoverleg af: als dit gezin onze maatstaf is voor goed beleid en goede samenwerking, welke dingen zouden we dan anders willen doen? Wat kunnen we daar morgen al een klein stukje van waarmaken?
- Breng je eigen werkweek in kaart: hoeveel tijd gaat naar systeem (overleg, registratie, interne afstemming) en hoeveel naar leefwereld (contact met kinderen en gezinnen, samenwerking in

de wijk)? Bedenk één concrete verschuiving – bijvoorbeeld één overleg minder bijwonen en die tijd gebruiken voor een huisbezoek of schoolafsprake.

- Leg één klein verschilverhaal vast van de afgelopen maand en deel het met collega's: wat werkte, wat had je nodig, wat zegt dit over hoe jullie willen werken?

Voor organisaties en regio's

- Organiseer een gezamenlijke score-sessie met gemeente, aanbieders, onderwijs en ervaringsdeskundigen. Stel de vraag: wat betekent scoren voor ons – in levens van jongeren en gezinnen – en waar laten we nu kansen liggen? Kies daaruit één of twee prioriteiten.
- Neem één thema – bijvoorbeeld thuiszitters of administratieve druk – en spreek met partners af om daar het komende jaar samen zichtbaar op te bewegen. Leg een paar kleine, duidelijke stappen vast (bijvoorbeeld: één vaste regisseur bij elke thuiszitter, of het schrappen van drie overbodige registraties) en volg samen de effecten.
- Maak zichtbaar welke overlegvormen, formulieren of procedures jullie hebben afgeschaald, niet alleen welke er zijn bijgekomen. Dat geeft professionals en inwoners het signaal: we bouwen niet alleen bij, we durven ook af te breken.

Voor bestuurders en raadsleden

- Formuleer in de gemeenteraad een korte, concrete jeugdagenda met maximaal zeven punten, gebaseerd op de bouwstenen uit dit boek. Koppel aan elk punt één stap voor morgen (klein, haalbaar) en één stap voor de langere termijn (meerjarig).
- Leg bij elk debat over jeugd standaard drie vragen op tafel:
 - Wat merken kinderen en gezinnen hier morgen van?
 - Wat betekent dit voor lokale teams en professionals op straatniveau?
 - Welke ervaringskennis hebben we hierbij betrokken – en wat heeft die concreet veranderd?
- Vraag jaarlijks om een veldverslag naast de reguliere rapportages: een bundel verhalen en voorbeelden uit wijk, school en gezin die laten zien waar het jeugdstelsel echt scoort en waar het nog hapert.

SLOT – SPEELPLAN IN PLAATS VAN BLAUWDRUK

Gebruik dit hoofdstuk – en dit boek – niet als blauwdruk die gevolgd moet worden, maar als speelplan. Elk team, elke gemeente, elke regio heeft andere spelers, andere wijken, andere geschiedenis. De combinatie van aanval, middenveld en verdediging zal overal net anders zijn. Maar de richting is hetzelfde: dichter bij de leefwereld, minder beheersdrift, meer vertrouwen.

Een jeugdstelsel dat durft te scoren, is een stelsel dat niet alleen voorkomt dat het misgaat, maar actief kansen creëert: voor kinderen om op te groeien in veiligheid én vrijheid, voor ouders om niet alleen cliënt maar ook ouder te mogen zijn, voor professionals om hun vak met hart en hoofd uit te oefenen. Dat is geen kwestie van één hervorming, maar van een lange reeks gezamenlijke keuzes. Dit boek is een uitnodiging om die keuzes bewust te maken – langs de lijn, op het veld en, vooral, in het gewone leven van kinderen en jongeren.

REIKWIJDEWET: SPELREGELS DIE HET SPEL MAKEN OF BREKEN

NIEUWE REGELS, ZELFDE VELD

Stel je voor: halverwege de wedstrijd komt de scheidsrechter met een nieuw boekje het veld op.

De lijnen blijven liggen waar ze lagen, de doelen staan nog op hun plek, maar de spelregels worden aangescherpt. Sommige dingen die je altijd deed blijken ineens buitenspel, andere krijgen een voorkeursroute. Dat is ongeveer wat de Wet reikwijdte Jeugdwet probeert te doen: niet een heel nieuw stelsel bouwen, maar de grenzen en routes scherper trekken.

In dit hoofdstuk leg ik de nieuwe spelregels langs de lat van dit boek. Waar helpt de wet om dichter bij de leefwereld te komen? Waar dreigt ze juist meer systeemlogica toe te voegen? En vooral: wat vraagt dit van gemeenten, lokale teams, professionals, ouders en jongeren als we een jeugdstelsel willen dat durft te scoren?

WAAR DE WET DE GOEDE KANT OP BEWEEGT

Lokale teams als verplicht eerste aanspeelpunt

Een belangrijke lijn in het wetsvoorstel is dat elk kind en elk gezin laagdrempelig terecht moet kunnen bij een lokaal team: een plek in de wijk, op of rond school, waar je met je vragen naartoe kunt zonder eerst door tien loketten te gaan. Dat lokale team wordt het vaste aanspreekpunt: het kijkt breed, biedt zelf ondersteuning en schakelt zo nodig door.

Dat sluit goed aan bij de kern van dit boek:

- Stevige Lokale Teams als het middenveld van het jeugdstelsel: niet alleen doorverwijzers, maar spelverdelers.
- Eén gezicht, één plan, één contactpersoon, in plaats van een slinger langs allerlei organisaties.
- Ondersteuning die begint in de leefwereld – thuis, op school, in de wijk – en pas later, als het echt nodig is, naar de verdediging opschaalt.

Met andere woorden: op papier helpt de wet om de positie van lokale teams te bevestigen waar dit boek al de nadruk op legt.

Licht waar het kan, zwaar waar het moet

De wet zet expliciet in op het principe ‘licht waar het kan, zwaar waar het moet’. Lichtere, algemene en collectieve ondersteuning (bijvoorbeeld groepsaanbod, ondersteuning op school, wijkvoorzieningen) moet vóórgaan op zware, specialistische jeugdhulp.

Dat sluit naadloos aan op:

- De oproep in dit boek om de aanval te versterken: de basis, de pedagogische omgeving, preventie, school en buurt.
- De kritiek op een stelsel dat te snel in de zwaarste stand schiet en vervolgens vastloopt op dure, schaarse zorg.
- De gedachte dat je veel ellende kunt voorkomen als je eerder en lichter aanwezig bent in het gewone leven van kinderen en gezinnen.

In taal en bedoeling ligt de wet hier dicht bij het speelplan dat in eerdere hoofdstukken is geschetst.

Samen het veld delen: onderwijs, Wmo, schulden en zorg

De wet scherpt ook de plicht aan om samen te werken met andere domeinen: scholen, schuldhulpverlening, huisarts/jeugdarts, maatschappelijke ondersteuning, participatie. Jeugdhulp moet niet langer de reflex zijn voor alles wat lastig is rond kinderen; andere systemen moeten meebewegen.

Ook dat sluit aan bij de rode draad in het boek:

- De leefwereld van kinderen houdt niet op bij de grens van een regeling; hun dag gaat van slaapkamer naar ontbijttafel, van straat naar schoolplein, van voetbalveld naar scherm op de bank.
- Een scorend jeugdstelsel vraagt dat onderwijs, jeugdhulp, bestaanszekerheid en gezondheid samen in één elftal spelen, niet elk in hun eigen competitie.

Op deze punten kun je zeggen: de wet ondersteunt de beweging van “Tussen beleid en leefwereld” in plaats van haar tegen te spreken.

WAAR DE WET SCHUURT MET DE LEEFWERELDLOGICA

Maar er zijn ook scherpe randen. De wet kan de goede kant op vallen – maar net zo goed de verkeerde.

Strakkere reikwijdte: minder alles, maar wie valt er dan buiten?

De wet probeert duidelijker te omschrijven wat nog wel en niet onder jeugdhulp valt. Jeugdhulp is bedoeld voor problemen in opgroeien, opvoeden en psychische ontwikkeling, niet voor elk probleem waar een kind in voorkomt.

In theorie is dat logisch: niet alles moet ‘zorg’ worden genoemd. In de praktijk raakt dit de rafelranden die in dit boek centraal staan:

- Thuiszitters die tussen onderwijs en zorg in vallen.
- Jongeren ‘die niet in de mal passen’: een mix van leerproblemen, armoede, psychische kwetsbaarheid en instabiele thuissituatie.
- Gezinnen die tegelijk te maken hebben met geldzorgen, wonen, gezondheid en opvoedvragen.

Als de reikwijdte van de Jeugdwet strakker wordt, maar onderwijs, Wmo, schuldenaangepak en zorgverzekeraars niet tegelijk meebewegen, ontstaat er precies wat we proberen te voorkomen: gaten in het net. Dan is de vraag niet alleen ‘wat hoort waar?’, maar vooral: ‘wie valt nergens echt onder?’

De leefwereldlogica die dit boek bepleit, zegt:

- Begin bij het verhaal van het kind en gezin.
- Laat vervolgens de systemen bewegen, in plaats van andersom.

De stelsellogica van een reikwijdte wet dreigt precies andersom te werken: eerst de systeemgrens, dan pas het verhaal.

Lokale teams: spelverdeler of poortwachter?

De wet geeft lokale teams een sterkere, verplichte rol in de toegang. Dat kan helpen om versnippering te verminderen, maar het kan ook nieuwe schotten maken.

In dit boek zijn lokale teams de spelverdeler: aanwezig in de wijk, in verbinding met school en huisartsen, met tijd om relaties op te bouwen en vroeg te signaleren.

In een strakke uitvoering van de wet kunnen lokale teams verworden tot extra poortwachter: een laag bovenop bestaande verwijzingsrechten van huisarts, medisch specialist en jeugdrechter.

Dat risico benoemt het wetsvoorstel zelf:

- Extra bureaucratie als het team vooral filter wordt.
- Onzekerheid over hoeveel ruimte huisartsen en specialisten houden om zelf te verwijzen.
- De vraag of teams genoeg expertise en capaciteit hebben om écht goed te wegen, in plaats van vooral ‘nee’ of ‘lichter’ te zeggen.

De kernvraag vanuit dit boek:

Richt je lokale teams zo in dat ze mee het spel spelen met gezinnen, of vooral aan de poort staan met een vinklijst?

Alle mooie woorden over ‘licht waar het kan’ vallen om als het team geen tijd, mandaat en vaardigheden krijgt om naast gezinnen te gaan staan.

Licht voorliggend als verkapt bezuinigingsinstrument

‘Licht voorliggend’ is een sterke inhoudelijke gedachte: probeer eerst wat minder ingrijpend is, dichterbij, in groep of in de wijk. Maar het wetsvoorstel benoemt zelf het risico dat dit verandert in ‘licht verplicht’, zeker als geld of capaciteit schaars is.

Dan gebeurt het volgende:

- Lichte trajecten worden de norm, ook als de situatie complex is.
- Zware zorg komt pas in beeld als alle lichte opties ‘bewezen’ zijn, terwijl sommige situaties vanaf het begin om zwaardere bescherming vragen.
- Lokale teams komen onder druk te staan om vooral ‘licht’ te organiseren, in plaats van te doen wat ze professioneel nodig vinden.

Precies daar schuurt de wet met wat in dit boek steeds terugkomt:

- ‘Licht waar het kan, zwaar waar het moet’ is geen financieel principe maar een relationele afweging: wat weten we van dit kind, dit gezin, dit netwerk? Wat is nu wijs?
- Dat vraagt vertrouwen, professionele ruimte en een stevig middenveld. Niet een selectie aan de poort die vooral de begroting moet beschermen.

Stapeling van hervormingen: meer regie of meer mist?

Het wetsvoorstel is onderdeel van een hele stapel bewegingen: de Hervormingsagenda Jeugd, de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg, aanpassingen in lagere regelgeving, regionale afspraken.

De bedoeling is: meer samenhang, meer regie, betere beschikbaarheid. De praktijk weet: elke nieuwe laag aan afspraken vraagt tijd, uitleg, overleg, nieuwe formats, nieuwe dubbelingen.

Dit boek heeft laten zien hoe:

- Overlegtafels, administratieve putten en risicoreflexen de energie wegzuigen van straatniveau.
- Professionals vaak meer aan de vergadertafel zitten dan aan de keukentafel.

De vraag bij dit wetsvoorstel is dan ook: Draagt dit echt bij aan eenvoud en voorspelbaarheid voor kinderen en gezinnen, of maken we het speelveld nog complexer voor de spelers?

Als de nieuwe regels niet worden gecombineerd met schrappen van bestaande ballast (registraties, tafels, parallelle toegangsstructuren), wordt de kloof tussen beleid en leefwereld juist groter.

RECHTSPOSITIE: WAT ALS HET GEEN ‘JEUGDHULP’ MEER HEET?

Tot slot raakt de wet aan een lastig punt: de rechtspositie van jeugdigen en ouders. Als meer ondersteuning in ‘algemene of voorliggende voorzieningen’ wordt georganiseerd, hangt er vaak geen individueel besluit meer aan vast.

Dat betekent:

- Minder duidelijkheid voor ouders en jongeren waar zij recht op hebben.
- Moeilijker bezwaar maken als de gemeente zegt: “Dit is geen jeugdhulp maar algemene ondersteuning of onderwijsvoorziening.”

- Grotere verschillen tussen gemeenten in hoe ruim of krap men de reikwijdte uitlegt.

Voor gezinnen die mondig zijn, met tijd, taal en netwerk, is dat vaak nog te overzien. Maar de gezinnen die in dit boek centraal staan – overbelast, in armoede, met wisselende hulpverleners – zijn juist het kwetsbaarst als hun rechtspositie diffuser wordt.

Een jeugdstelsel dat durft te scoren voor de leefwereld, kan het zich niet veroorloven dat de spelregels rond rechten en bescherming alleen nog voor fijnproevers te begrijpen zijn.

WAT VRAAGT DEZE WET VAN GEMEENTEN EN TEAMS?

Gezien de inhoud van dit boek kun je het wetsvoorstel zien als een kans én test. De wet dwingt gemeenten om keuzes te maken; de vraag is of ze die maken vanuit stelsellogica of vanuit de leefwereld.

Enkele lijnen:

- Maak van lokale teams geen extra slot op de deur, maar een herkenbare spelverdeler in de wijk. Dat vraagt om structurele formatie, mandaat, tijd voor relatie en goede verbinding met onderwijs en huisartsen.
- Vertaal 'licht voorliggend' naar een praktijk van zorgvuldig wegen. Leg vast dat de keuze voor licht of zwaar altijd wordt onderbouwd vanuit het verhaal van gezin en netwerk, niet alleen vanuit kosten of protocollen.
- Gebruik de reikwijdte-discussie om gaten te dichten, niet om ze te verplaatsen. Maak lokaal en regionaal afspraken met onderwijs, Wmo, participatie en zorgverzekeraars: geen kind valt tussen wal en schip. Leg dat ook publiekelijk vast.
- Bewaar en versterk rechtsbescherming. Ook als je met algemene voorzieningen werkt, kun je duidelijke afspraken maken over wat gezinnen mogen verwachten, hoe ze 'nee' kunnen zeggen, en hoe ze bezwaar kunnen maken als ze zich niet gehoord voelen.

In die zin is de Wet reikwijdte Jeugdwet een spiegel voor je lokale jeugdstelsel:

- Ga je vooral de randen van je eigen domein bewaken,
- Of ga je, samen met andere domeinen, vanuit kinderen en gezinnen terugredeneren?

DE REIKWIJDTEWET ALS TEST

In de voetbalmetafoor zet deze wet het middenveld nog eens extra in het licht:

- Worden lokale teams de spelverdelers die jij in dit boek neerzet – zichtbaar, nabij, relationeel, met mandaat?
- Of worden ze een tweede scheidsrechter, die vooral bepaalt wie wel en niet de aanval in mag?

De uitkomst hangt minder af van de letter van de wet dan van de manier waarop gemeenten, regio's en organisaties deze vullen:

- Met vertrouwen of met wantrouwen.
- Met ruimte of met extra formuleren.
- Met ervaringskennis aan tafel of alleen met juristen en controllers.

Dit boek pleit doorlopend voor een jeugdstelsel dat durft te scoren in het gewone leven van kinderen en jongeren. De Wet reikwijdte Jeugdwet kan daarbij helpen – maar alleen als we haar niet zien als een technisch grensdocument, maar als aanleiding om opnieuw de vraag te stellen:

Als dit kind, dit gezin, onze maatstaf is – wat betekent deze wet dan voor hen, en wat gaan wij hier lokaal anders voor organiseren?

Pas als dat gesprek wordt gevoerd met ouders, jongeren, professionals en lokale teams aan tafel, wordt een reikwijdte wet meer dan stelseltaal. Dan wordt het een onderdeel van een speelplan dat écht begint en eindigt in de leefwereld.

HET CONVENANT ALS SPELPLAN VOOR HET MIDDENVELD

HET TACTIEKBORD IN DE KLEEDKAMER

Stel je een tactiekbord in de kleedkamer voor. De lijnen van het veld staan erop, de doelen, de posities. Tot nu toe waren de middenvelders in ons denkbeeldige jeugdstelsel vaak wat vaag ingetekend: ‘ergens tussen de aanval en de verdediging in’. Met het convenant Stevige Lokale Teams wordt dat anders. Hier wordt voor het eerst op landelijk niveau vrij precies getekend wat we van dat middenveld verwachten.

In dit hoofdstuk leg ik het convenant langs de lat van dit boek. Waar geeft het handen en voeten aan de beweging van beleid naar leefwereld? Waar bouwt het toch weer meer systeem dan spel? En wat betekent dat concreet voor gemeenten, teams en gezinnen die met dit convenant te maken krijgen?

DE KERN: LOKALE TEAMS ALS SPELVERDELER, NIET ALS LOKET

Het convenant begint met een beweging die naadloos aansluit op de rode draad van dit boek.

- Niet het losse individu centraal, maar het individu in de context van gezin, netwerk en wijk.
- Van individuele ketens naar sociale netwerken.
- Van een nauwe, medische blik naar betekenisvol meedoen.
- Van doorverwijzen naar samen zoeken.
- Van losse hulpvragen beantwoorden naar achterliggende oorzaken aanpakken.

Lokale teams worden niet beschreven als loket, maar als krachtige veranderpartner:

- Ze ondersteunen inwoners bij hun eigen regie.
- Ze bieden zelf hulp waar dat kan.
- Ze schakelen extra hulp in waar dat nodig is.

- Ze doen dat niet alleen voor jeugd, maar uiteindelijk voor alle inwoners – al begint dit convenant bij jeugd en gezin.

Als het gaat om kinderen, staat er dat teams altijd oog hebben voor de situatie van andere gezinsleden: ouders, broers, zussen, bestaanszekerheid, wonen, schulden. Dat is precies het brede kijken dat in dit boek steeds terugkomt. Met andere woorden: op het tactiekbord is het middenveld eindelijk stevig ingetekend.

AANSLUITING OP DE SPEELSTIJL VAN DIT BOEK

Van systeemtafel naar straatniveau

Het convenant herkent veel van de maatschappelijke patronen die in eerdere hoofdstukken zijn beschreven:

- Prestatie- en prestatiedruk bij jongeren.
- De reflex om psychosociale tegenwind vooral met professionele hulp te beantwoorden.
- Bestaansonzekerheid, eenzaamheid, woningnood, echtscheiding, psychische klachten.

Daarmee bevestigt het wat dit boek laat zien: veel van wat in de jeugdhulp terecht komt, ontstaat niet primair in de zorg, maar in het gewone leven. Het convenant zegt dan ook dat hulp mede gericht moet zijn op het wegnemen van die oorzaken.

Lokale teams worden daarom gekoppeld aan:

- Schuldenaankpak.
- Werk en inkomen.
- Wonen en wijkontwikkeling.
- Vrijtijdsverenigingen en bewonersinitiatieven.

Dat is exact de beweging die dit boek bepleit: het middenveld moet niet alleen de bal doorgeven naar zorg, maar ook meespelen in de leefwereld.

Stevige teams volgens het Richtinggevend Kader

Het convenant sluit expliciet aan bij het Richtinggevend Kader toegang, lokale teams en integrale dienstverlening. Alle teams zouden volgens de dertien basiskennmerken moeten gaan werken, met ruimte voor lokale variatie, maar binnen dezelfde inhoudelijke lijn. Daar zitten veel elementen in die in dit boek terugkomen:

- Laagdrempelige aanwezigheid.
- Breed kijken naar gezin, netwerk en context.
- Eén gezin – één plan – één aanspreekpunt.
- Combinatie van preventie, ondersteuning, hulp en regie.
- Nauwe samenwerking met onderwijs, huisartsen en andere partners.

Waar hoofdstukken 7 en 8 vooral de metafoer en praktijk van Stevige Lokale Teams en toegang als speelplan uitwerken, geeft het convenant daar nu een landelijke onderbouwing bij.

WAAR HET CONVENANT SPANNING OPROEPT

Toch is het niet genoeg om te zeggen: dit past mooi bij het boek, dus klaar. Het convenant legt namelijk een grote ambitie neer op een relatief smal stuk veld.

Veel op het bord, beperkte ruimte aan de voeten

Lokale teams krijgen in het convenant een brede opdracht:

- Jeugd, Wmo, werk en inkomen, veiligheid, bestaanszekerheid, sociale basis.
- Regie ondersteunen, zelf hulp bieden, extra hulp inschakelen.
- Werken in lijn met Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming, met leidraden voor veiligheid en toekomstgericht werken (Big 5, 16–27 jaar).
- Verbindende schakel zijn richting specialistische hulp, Veilig Thuis, gecertificeerde instellingen, regio, expertteams.

Dat kan – zoals het boek beschrijft – leiden tot teams die inhoudelijk alles moeten kunnen, maar praktisch:

- Kampen met hoge caseloads.
- Veel tijd kwijt zijn aan administratie, overleg en coördinatie
- Onvoldoende bemenst zijn om de relationele kant van hun opdracht waar te maken.

De belofte van het convenant is groot. De vraag is: volgen de tijd, ruimte en formatie in dezelfde mate?

Nieuwe lagen: leren en sturen, of nieuwe druk?

Het convenant bouwt mee aan een landelijk en regionaal ecosysteem rond de teams:

- Werkorganisatie Kwaliteit en Blijvend Leren (KBL)¹⁷.
- Regionale leerlijnen en leernetwerken.
- Monitors, stuurgroepen, stuurgroep-plus, borgingsdocumenten, leidraden.

Dat kan helpen om teams te ondersteunen, maar past ook in het patroon dat je in de hoofdstukken over administratieve putten en overlegtafels beschrijft: meer structuur aan de bovenkant, terwijl het aan de onderkant nog niet ontvet is.

De vraag is dus: gebruiken we KBL en regiostructuren als echte leerruimte – waar verhalen van gezinnen en teams het vertrekpunt zijn – of worden het vooral plekken waar meetbaarheid en verantwoording centraal staan?

Ervaringskennis: aanwezig, maar nog niet leidend

Het convenant noemt ervaringsdeskundigheid en cliëntvertegenwoordigers als partners en als onderdeel van teams. Dat is een stap vooruit. Tegelijk:

- Is nog niet heel concreet beschreven hoe ervaringskennis de agenda's van KBL, monitors en regionale afspraken structureel stuurt.
- Blijft de taal in het convenant grotendeels die van bestuur, stelsel en professional – minder die van ouders en jongeren zelf.

¹⁷ Kwaliteit en Blijvend Leren (KBL) is een netwerk. Betrokkenen uit de jeugdhulp werken samen aan het duurzaam verhogen van de kwaliteit van de jeugdhulp. De missie van KBL is om een cultuur van voortdurend leren en verbeteren tot stand brengen op alle niveaus in de jeugdhulp, zodat de kwaliteit van de hulp wordt vergroot. Het vertrekpunt van kwaliteit is altijd de doelstelling die het kind, de jongere en ouders met de professional vaststellen.

Dit is een belangrijk punt: het convenant zet de deur open, maar garandeert nog niet dat ervaringskennis het kompas wordt.

Hoe het convenant kan helpen om echt te scoren

Als je dit alles samenneemt, kun je het convenant zien als een stevig tactiekbord voor de middenvelders. De vraag is of coaches en spelers het bord gebruiken om meer te gaan voetballen – of om nog een keer extra lijnen te trekken.

Wat heb je nodig om de lijn van dit boek te verbinden met de afspraken in het convenant?

- Gebruik het convenant om spelverdelers te verstevigen, niet om nieuwe loketten te creëren.
- Leg lokaal vast dat teams tijd en mandaat krijgen voor huisbezoeken, netwerkcontacten en aanwezigheid in school en wijk – niet alleen voor triage en indicaties.
- Bescherm teams tegen het wegzuigen van hun tijd naar regionale overleggen en extra rapportage.
- Koppel KBL en monitoring aan verhalen uit de leefwereld.
- Laat kwaliteit en blijvend leren starten met casuïstiek en ervaringsverhalen uit lokale teams en gezinnen, en leg pas daarna cijfers eraan.
- Gebruik monitors om patronen te zien én om samen te leren, niet alleen om af te rekenen.
- Pak het convenant aan om oude ballast op te ruimen.
- Maak regionaal en lokaal een lijst van bestaande tafels, formulieren en structuren en beslis welke plaatsmaken voor de nieuwe lijn rond stevige teams.
- Gebruik de nationale afspraak over stevige teams als argument om juist te schrappen in alles wat niet bijdraagt aan de rol van spelverdelers.
- Veranker ervaringskennis expliciet in governance.
- Zorg dat in de uitwerking van het convenant ook wordt vastgelegd: bij elk besluit rond lokale teams komt een paragraaf ‘wat zeggen ouders en jongeren?’ en welke ervaringsdeskundigen zaten mee aan tafel.
- Organiseer dat cliëntenvertegenwoordigers niet alleen ondertekenen, maar ook mede-agenda bepalen in KBL, regio-afspraken en lokale taakstellingen.

Slot – convenant als uitnodiging, niet als eindplaatje

Het convenant Stevige Lokale Teams is geen blauwdruk van een nieuw stelsel. Het is eerder een gezamenlijke uitspraak: we willen het middenveld centraal zetten en zijn bereid daar afspraken en randvoorwaarden voor te maken. In de taal van dit boek zou je kunnen zeggen:

- De positie van de spelverdelers is nu ook in de kleedkamer erkend.
- De coaches hebben uitgesproken dat ze meer willen spelen in de leefwereld en minder in de achterhoede.
- Er ligt een globaal speelplan; de precieze looplijnen moeten lokaal worden ingekleurd.

Of dit convenant het verschil gaat maken, hangt niet alleen af van de zinnen die erin staan, maar van wat gemeenten, teams, ouders, jongeren en aanbieders er lokaal mee doen. Als het wordt gebruikt om ruimte te maken – tijd, mandaat, eenvoud, samenwerking – dan kan het een krachtige steun zijn voor de beweging van Tussen beleid en leefwereld.

Als het vooral leidt tot nieuwe lagen van monitoring, overleg en juridisering, dan wordt het nog een document aan het einde van de dag – mooi om te citeren, maar weinig voelbaar aan de keukentafel.

De uitnodiging is dus dezelfde als in de rest van dit boek: gebruik het covenant niet alleen om het stelsel op papier te verbeteren, maar vooral om de ruimte op het veld te vergroten. Zodat Stevige Lokale Teams niet alleen stevig heten, maar het in het leven van kinderen en gezinnen ook echt zijn.

NAWOORD

Leg het boek maar even weg. Kijk om je heen. Denk aan het kind dat jij gisteren nog in je verslag ‘casus’ noemde, aan die ouder die voor de derde keer hetzelfde verhaal vertelde, aan de jongere die in jouw mailbox is blijven hangen omdat er eerst nog drie overleggen moesten worden gepland. Zij hebben niets aan nóg een analyse, nóg een nota, nóg een schuif in de governance-plaat. Zij merken het pas als jij morgen iets anders doet.

Dit nawoord is geen slotakkoord, maar een spiegel. Zolang we blijven wachten op de volgende wet, de volgende hervormingsagenda, de volgende landelijke maatregel, houden we precies in stand wat we zeggen te willen doorbreken. Zolang we vooral praten over ‘de regio’, ‘de politiek’, ‘de organisatie’ en ‘het systeem’, verplaatsen we verantwoordelijkheid naar plekken waar kinderen en ouders nooit komen. Het ongemakkelijke, maar bevrijdende inzicht is: de cultuuromslag waar we op hopen, begint niet bij een wetsvoorstel, maar bij wat jij vandaag wél en niet doet, zegt en accepteert.

Dus: stop met wachten. Stop met wijzen. Kijk nog eens naar jouw eigen cirkel van invloed. Welke brief kun jij begrijpelijker maken? Welk overleg kun je vervangen door één gesprek aan de keukentafel of in de klas? Welk formulier kun je samen invullen in plaats van het te laten rondzwerven in de mailbox van een ouder? Welke jongere kun jij vandaag terugbellen in plaats van volgende week? Waar kun jij in een vergadering de vraag stellen: “Wat merkt een kind hier komende maand concreet van?” – en niet tevreden zijn voordat daar een helder, voelbaar antwoord op komt?

Dit boek heeft je voorbeelden gegeven van verschilmakers, van stevige lokale teams, van scholen en wijken waar de leefwereld uitgangspunt is en beleid daaraan dienstbaar wordt gemaakt. Niet om je te imponeren, maar om je uit te nodigen. Jij kunt die collega zijn die zegt: “We doen het gewoon, en we leggen het uit als iemand er later vragen over heeft.” Jij kunt die bestuurder zijn die een overleg schrapt om een middag mee te lopen. Jij kunt die beleidsmaker zijn die eerst een ouder of jongere belt, en pas daarna het document opent. Jij kunt die professional zijn die zegt: “Ik blijf jullie contactpersoon, ook als er anderen bijkomen.”

Spreek anderen daar vervolgens ook op aan. Vraag in de teamkamer, in het MT, in de raadzaal: “Wat ga jij morgen anders doen voor één kind, één gezin?” Niet als beschuldiging, maar als uitnodiging. Als iedereen alleen maar wacht tot iemand hogerop of ergens anders begint, gebeurt er niets. Als iedereen één concrete stap zet in zijn eigen stukje – een simpeler route, een eerlijker gesprek, een duidelijker opdracht, een moedige keuze om het verhaal van de jongere zwaarder te laten wegen dan het protocol – dan begint er iets te schuiven dat geen wetswijziging meer nodig heeft.

Je doet dat niet alleen voor de kinderen en ouders waar je voor werkt, maar óók voor jezelf en je collega's. Werken in het sociaal domein wordt lichter en betekenisvoller als de papieren werkelijkheid niet langer de boventoon voert. Werkplezier groeit als je weer mag doen waar je ooit voor koos: echt helpen, echt naast mensen staan, samen puzzelen in plaats van alleen afvinken. De ervaring dat jij samen met anderen zichtbaar verschil maakt in het leven van een kind, tilt een hele werkdag op. En die energie werkt door: in je team, in je organisatie, in je gemeente.

Dus eindigt dit boek niet met een samenvatting, maar met een opdracht. Kies één kind, één gezin, één dossier, één overleg waar jij morgen iets in verandert. Zeg hardop wat je al langer

dacht maar nog niet uitsprak. Doe één ding dat dichterbij de leefwereld ligt dan bij de vergadertafel. En nodig minstens één ander uit om hetzelfde te doen. Als we dat blijven herhalen, dag na dag, ontstaat de cultuuromslag die geen Kamerdebat en geen beleidsparagraaf ooit alleen voor elkaar krijgen. Hier, bij jou, begint het.

BIJLAGEN

ALS ZORG EEN BRIEF NODIG HEEFT, GAAT ER IETS MIS

Beschikken tot je erbij neervalt: hoog tijd voor volwassen rechtsbescherming

In het sociaal domein is de beschikking uitgegroeid tot anker voor de rechtspositie, maar in de praktijk is het vaak meer een juridisch schrikhek dan een echte bescherming. In de curatieve zorg vertrouwen we op professionele standaarden, contracten en toezicht, zonder dat een patiënt ooit een minutieuze beschikking onder ogen krijgt – en toch voelt niemand zich daar rechteloos.

Waar komt dat beschikkingsdogma vandaan?

- Binnen Jeugdwet en Wmo is het denken verankerd in het bestuursrecht: de gemeente neemt een besluit, de inwoner is “belanghebbende”, en dus hoort daar een formele beschikking met bezwaar- en beroepsmogelijkheid bij.
- De financiering loopt via gemeentebudgetten, onder een vergrootglas van rechtmatigheidstoetsing, rekenkameronderzoek, accountantscontrole en ministeriële verantwoording; de beschikking is daar het primaire bewijsstuk van.
- Rechtspraak en modelverordeningen hebben het belang van een concreet omschreven voorziening (aard, omvang, duur) keer op keer benadrukt, waardoor organisaties het zijn gaan zien als onmisbaar schild tegen claims en kritiek.
- Kortom: de beschikking is minder een uitdrukking van vertrouwen in inwoners, dan een systeemantwoord op controle- en verantwoordingsdruk.

Waarom accepteren we in de zorg wél vertrouwen?

- In de Zorgverzekeringswet wordt de rechtspositie primair geborgd via andere lijnen: contracten tussen zorgverzekeraars en aanbieders, het polisrecht, professionele standaarden en tuchtrecht.
- Een verwijzing van de huisarts naar de specialist functioneert als “lichte beschikking”: geen uitvoerige tekst aan de patiënt, maar een helder signaal in het systeem: deze zorg is medisch geïndiceerd en mag geleverd en gedeclareerd worden.
- De toets op doelmatigheid en rechtmatigheid vindt grotendeels achteraf plaats, via declaratiecontroles, materiële controles en toezicht, in plaats van via gedetailleerde individuele besluiten vooraf.

De huisarts redt het zonder beschikking – waarom wij niet

De patiënt krijgt dus geen brief met “aantal consulten, duur per sessie, trajectdatum tot en met...”, en toch is de juridische en feitelijke positie stevig: via de polis, klachtenregeling, geschillencommissie en rechter.

De valse geruststelling van het beschikkingscircuit

De blog “[Het beschikkingscircuit](#)” legt een pijnlijk punt bloot: de formele zekerheid van een beschikking maskeert vaak een inhoudelijke onzekerheid over kwaliteit en resultaat.

Beschikkingen beschrijven keurige aantallen uren begeleiding, keren, hulp bij het huishouden, maar zeggen vrijwel niets over de vraag of het leven van de inwoner er daadwerkelijk beter van wordt. Het traject ernaartoe - melding, onderzoek, verslag, besluit - slurpt tijd en energie bij zowel professionals als inwoners, terwijl het echte gesprek over wat nodig is en werkt onder druk komt te staan.

De rechtszekerheid is vaak vooral papieren zekerheid: wie de weg kent, procedeert; wie dat niet kan, haakt af in formulieren en vaktaal. Zo ontstaat precies wat in de blog wordt getypeerd als valse zekerheid: het systeem voelt veilig, maar de inwoner niet per se.

Waar zit nu echt het verschil?

Het verschil tussen huisarts/specialist en Wmo/Jeugdwet zit minder in de morele waarde van rechtsbescherming, en meer in de gekozen systematiek van sturing en verantwoording.

In de curatieve zorg is de professional de primaire poortwachter en is het financiële risico grotendeels neergelegd bij de verzekeraar; het juridische verkeer speelt zich vooral af tussen verzekeraar en aanbieder.

In het sociaal domein is de gemeente tegelijk financier, poortwachter, normsteller én uitvoerder; de inwoner spreekt direct met “de overheid”, en dus is alles gejuridificeerd via besluiten, beschikkingen en bezwaar.

Waar de Zorgverzekeringswet vertrouwt op professionele normen en contractrecht, leunt de Jeugdwet/Wmo zwaar op bestuursrechtelijke zekerheid vooraf.

De illusie van zekerheid: wat een beschikking je niet vertelt.

Rechtspositie wordt zo op twee totaal verschillende manieren georganiseerd: in de curatieve zorg via systemen en checks achter de schermen, in het sociaal domein via papieren besluiten aan de voorkant.

Naar een volwassen rechtsbescherming zónder fetisj

Dat werpt de vraag op: als het in de curatieve zorg kan zónder beschikkingscircuit, waarom houden we er in het sociaal domein dan zo hardnekkig aan vast?

Een steviger, maar tegelijk respectvolle lijn zou kunnen zijn:

- De rechtspositie van inwoners is wezenlijk en niet-onderhandelbaar, maar die hoeft niet samen te vallen met een over gedetailleerde beschikking.
- Het zwaartepunt kan verschuiven van “wat staat er in de beschikking?” naar “hoe zorgvuldig was het proces, hoe begrijpelijk is de informatie, en welke ruimte is er voor herstel als het misgaat?”
- De beschikking kan teruggebracht worden tot wat zij in de blog feitelijk óók is: een begrijpelijke bevestiging van een goed gesprek en een gedragen afspraak, met duidelijke routes als iemand het er niet mee eens is.

Daarmee blijft de rechtspositie overeind, maar raakt het beschikkingscircuit zijn hoofdrol kwijt. En ontstaat ruimte voor wat in alle stelsels uiteindelijk bepalend is: goede op het juiste moment, voor een mens van vlees en bloed - niet voor een dossier.

DE OMGEKEERDE WERELD VAN HET SOCIAAL DOMEIN

We zeggen ‘van onderop’, maar denken nog steeds ‘van bovenaf’

Van zorg naar leven

We praten er vaak over. Over ‘de sociale basis’, over ‘van onderop werken’ over ‘nabijheid’ en ‘vertrouwen’. We spreken de taal van de beweging. Maar als je goed luistert naar hoe we praten, hoor je iets gekks.

We zeggen: wonen, zorg en welzijn. We zeggen: zorg- en welzijnsinstellingen. Alsof de volgorde vanzelf spreekt. Alsof zorg de norm is en welzijn een aardige toevoeging. Alsof we pas over goed leven mogen nadenken nadat we de zorg georganiseerd hebben.

Dat verrast. Want de beweging waar we het over hebben - die van de sociale basis - begint juist andersom. Die vraagt: wat is voor mensen van waarde in hun dagelijks leven? Wat hebben bewoners, gezinnen, buurtgenoten nodig om zelf richting te kunnen geven, samen met anderen, in hun eigen omgeving? Pas daarna komt de vraag welke ondersteuning daarbij hoort. En soms, heel soms, komt zorg dan om de hoek. Maar vaak zijn nabijheid, een huis, betekenisvolle relaties en meedoen genoeg.

Toch sluip het systeemdenken telkens binnen. In onze structuren, beleidstermen, vergaderingen. Het systeem begint bij de zorg. Het redeneert vanuit schotten, indicatoren en financieringsstromen. De leefwereld verdwijnt onder lagen van professionalisering en verantwoording. En ongemerkt gaan we mee in die volgorde. Wij spreken taal die het systeem herkent, niet per se de taal van de bewoner.

De omgekeerde vraag

Hoe groter de afstand tot de leefwereld, hoe belangrijker het wordt om de blik terug te richten. Iedere schakel verder van het dagelijks leven – beleid, organisatie, specialistische zorg – zou zich de vraag moeten stellen: wat heeft de voorafgaande schakel nodig om het zelf te kunnen doen?

Als ouders worstelen met opvoedproblemen en we overwegen een uithuisplaatsing, zou de eerste vraag moeten zijn: wat heeft dit gezin nodig om die situatie te voorkomen? Als een wijkteam iemand doorverwijst naar zorg, zou een zorginstelling moeten vragen: hoe kunnen wij het team of het netwerk versterken, zodat beroep op zorg in de toekomst minder nodig zal zijn?

Dat vraagt om een ander reflex: niet opschalen, maar terugkijken. Niet alleen hulp aan de burger, maar ook steun aan degenen die het dichtst bij die burger staan.

Taal als kompas

De beweging terug naar de leefwereld begint dus niet met een nieuw beleidsplan, maar met bewust taalgebruik – en met de volgorde waarin we denken. De volgorde bepaalt de richting. En zolang onze taal het systeem laat spreken, blijven we van bovenaf redeneren.

Laten we daarom beginnen met woorden die de juiste richting wijzen: van zorgen voor naar samen leven met. Van doorschakelen naar versterken. Van zorgstructuren naar leefgemeenschappen.

De vraag is niet welke zorg nodig is. De vraag is: wat is er nú nodig om die zorg straks minder vaak nodig te hebben?

Als we durven om die volgorde om te keren, verruimen we niet alleen onze horizon – we veranderen het hele landschap.

ZOLANG RISICO REGEERT, BLIJFT ERVARINGSKENNIS DECOR

Waarom ervaringskennis nog steeds geen mandaat krijgt

Samenvatting

Ervaringskennis wordt in de jeugdzorg nog te vaak mooi beleden in visiedocumenten, maar zelden echt leidend gemaakt in keuzes, geldstromen en macht. Zolang systemen worden beloofd op beheersbaarheid, risico's en verantwoording, wint de Excel-logica het van de leefwereld van kinderen, ouders en naasten.

Ervaringskennis wordt in de jeugdzorg veel beleden, maar nog weinig écht belegd, omdat systeemlogica en risicomijdend gedrag structureel zwaarder wegen dan de leefwereld. Zonder toegang tot actuele bronnen is geen exacte stand-van-zaken te geven, maar er zijn wel duidelijke patronen te benoemen.

Systeemdruk belangrijker dan ervaringskennis

Organisaties in de jeugdzorg worden vooral afgerekend op cijfers: wachtlijsten, productie, risico-incidenten, rechtmatigheid, niet op kwaliteit van relatie, herstel of ervaren veiligheid. In zo'n context wordt ervaringskennis al snel "zacht" of "niet objectief" gezien, en wint het meetbare Excel-comfort van het verhaal van kind en ouder.

Juridisering en angst voor fouten

Jeugdzorg opereert in een sterk gejuridiseerd en mediagevoelig veld: als het misgaat, ligt de nadruk op "waarom is er niet ingegrepen?" in plaats van "hoe hebben we geleerd van ervaringen?". Dit stimuleert protocollen, checklists en defensief handelen, waardoor het spannend voelt om ervaringsverhalen écht leidend te laten zijn in keuzes.

Ervaringsdeskundigheid nog te vaak "erbij"

Veel organisaties zetten ervaringsdeskundigen nog in als spreker op een bijeenkomst, panellid of slotstuk van een traject, in plaats van als volwaardige co-ontwerper vanaf de start. Er is vaak geen structurele rol, geen helder mandaat en geen passende beloning; daarmee blijft het kwetsbaar en vrijblijvend, en voelt het voor betrokkenen soms als decorstuk of “afvinkparticipatie”.

Professioneel ongemak en machtsverschil

Het vraagt iets van professionals en beleidsmakers om echt naast ervaringsdeskundigen te gaan staan: ruimte maken, anders luisteren, eigen routine en taal loslaten. Macht, status en taal werken tegen: dossiers, indicatoren en formats zijn vertrouwd; rauwe ervaringen kunnen confronterend zijn en vragen om reflectie op eigen handelen en beleid.

Structuren en financiering sluiten niet aan

Subsidies, aanbestedingen en verantwoordingssystemen zijn zelden ingericht op coproductie met inwoners; ze vragen om plannen, productspecificaties en indicatoren die vooraf dichtgetimmerd zijn. Ervaringskennis vraagt juist om iteratief werken: ophalen, uitproberen, bijstellen. Dat botst met lineaire projectlogica en harde outputafspraken.

Wat er nodig is om dit te doorbreken

Ervaringskennis expliciet positioneren als derde kennisbron in beleid: volwaardig naast onderzoek en vakkennis, met eigen methodiek en kwaliteitskaders.

Vanaf de start van elk beleidstraject minimaal één ervaringsdeskundige (liefst collectief georganiseerd) als vaste partner aan tafel, met rol, tijd en vergoeding goed geregeld.

Indicatoren en verantwoording uitbreiden met ervaringsindicatoren: wat merken kinderen, ouders en naasten daadwerkelijk van beleid en hulp?

Scholing voor professionals en beleidsmakers in samenwerken met ervaringsdeskundigen, inclusief het omgaan met macht, taal en grenzen.

In essentie gebeurt het nog te weinig omdat de jeugdzorg is gebouwd rondom beheersbaarheid, risico en verantwoording, terwijl ervaringskennis vraagt om vertrouwen, gelijkwaardigheid en het durven aanpassen van beleid als verhalen daarom vragen. Zolang die cultuur- en systeemomslag niet expliciet wordt gemaakt, blijft ervaringskennis bijlage – terwijl het juist het beginpunt van beleid zou moeten zijn.

VIJF DECENNIA JEUGDZORG

Mijn reis van nabijheid naar systeemdruk

Inleiding

In mei 1975 begon ik als ongediplomeerd groepsopvoeder in een kleinschalige residentiële voorziening voor jongeren met forse problematiek. Ik woonde zeven dagen per week, vierentwintig uur per dag, samen met zes jongeren in een normaal woonhuis, midden in de wijk. Jongeren die we vandaag de dag onder JeugdzorgPlus zouden rangschikken. We deden boodschappen in dezelfde supermarkt als de burens, sportten bij dezelfde clubs en namen deel aan het gewone leven. Onze focus lag niet primair op wat er mis was of waarom dingen misgingen, maar juist op waar hun kracht lag, wat hen energie gaf – en ik heb gezien wat dát met jongeren doet: het laat ze groeien.

Die ervaring staat symbool voor een tijdgeest én voor de visie waarmee ik de afgelopen halve eeuw mijn werk binnen de jeugdzorg en het sociaal domein heb vormgegeven. Ik heb in talloze rollen mogen werken: als groepsopvoeder, directeur, pleegvader, wethouder, beleidsadviseur, coördinator, en bestuurder. Steeds opnieuw leerde ik kijken door het perspectief van een ander: van het kind, de professional, de ouder – maar ook van de gemeente, ambtenaar of zelfs minister.

In dit essay reflecteer ik – in de ik-vorm – op vijftig jaar jeugdzorg. Welke ontwikkeling heb ik gezien? Is mijn ervaring dat de zorg de mens is kwijtgeraakt in haar drang naar beheersing correct? En zo ja: wat vraagt het dan van ons om weer terug te keren naar zorg die wérkelijk nabij is?

Ik neem u mee langs vier periodes die voor mij bepalend zijn geweest:

1. 1970–1990: Tussen paternalisme en pedagogisch optimisme
2. 1990–2005: De opmars van organisatie en regeldruk
3. 2005–2015: De hoopvolle transitie richting de gemeente
4. 2015–2025: De transformatie die stokte

1970–1990 - De menselijke maat als vanzelfsprekend vertrekpunt

Toen ik begon op die eerste werkplek, was er geen protocol of handboek dat ons voorschreef hoe we de relatie met jongeren moesten aangaan. We leefden met hen samen. De tafels werden gedeeld, de conflicten ook. Ik geloofde dat nabijheid en vertrouwen essentieel waren, en ik werk nog altijd vanuit die overtuiging.

Destijds was de jeugdzorg sterk in beweging. We kwamen uit een tijd van grote instituten, veelal met een streng regime, en maakten de overstap naar kleinschaligheid, integratie in de wijk en het erkennen van de eigen kracht van jongeren. Pedagogiek was nog geen product, maar een verhouding – een ontmoeting van mens tot mens.

We deden soms dingen die nu niet meer ‘mogen’, maar zelden deed ik iets dat niet in het belang van het kind voelde. We keken met vertrouwen naar hun groeipotentieel, vanuit het besef: wat jongeren nodig hebben, zijn betrouwbare volwassenen die niet opgeven als het spannend wordt. Dat vertrouwen was wederzijds, ook tussen collega’s, en zelfs in het beleid was er ruimte om te doen wat werkte.

1990–2005 - De opkomst van beheersmodellen en controlemechanismen

In de jaren negentig begon ik te merken dat er iets kantelde. De overheid wilde meer grip krijgen op de uitgaven en prestaties in de zorg. Daarmee kwam een tijd op gang die ik nu typeer als ‘de opmars van het systeem’. De introductie van Bureau Jeugdzorg, met zijn centrale indicatiestelling, moest zorgen voor eenduidigheid en efficiency. In theorie begrijp ik die wens – in de praktijk zag ik wat het deed: zorg werd gelaagd, traag en geknipt in stukjes.

De professional werd van bevlogen vakmens langzaam een instrument in een systeem van criteria, wachtlijsten en productcodes. Waar ik vroeger als directeur of hulpverlener de ruimte voelde om te doen wat nodig was – mits ik het kon uitleggen – begon juist dat toe- of uitleggen steeds meer tijd te kosten dan het werk zelf.

In diezelfde jaren werd ik ook pleegvader. Van binnenuit voelde ik wat systeemdruk doet met gezinnen: je merkt dat het vertrouwen in jou als mens wordt ingeruild voor wantrouwen dat zich aan je opdringt via formulieren, gesprekken met telkens andere mensen, en beoordelingskaders die weinig zeggen over wie het kind werkelijk is.

2005–2015 - De grote decentralisatie – mooie bedoelingen, weinig toetsstenen

Toen ik betrokken raakte bij de voorbereidingen van de transitie – als wethouder, regionaal portefeuillehouder en adviseur – voelde ik opnieuw hoop. De Jeugdwet van 2015 bracht alle zorg voor jeugd over naar gemeenten. Dat was spannend én veelbelovend. Rechtstreeks nabij organiseren, zonder verkokering, met nadruk op preventie, eigen netwerk en maatwerk. Alles in mij zei: dit zou kunnen werken.

En tóch ging het anders. Ik zag gemeenten worstelen met hun nieuwe taken. Niet zelden waren de beleidsambtenaren onervaren met het sociaal domein. Tegelijk bleven systeemoplossingen zoals aanbestedingen de boventoon voeren. Hulpverlening werd een markt, geen relatie meer. De oorspronkelijke jeugdhulpverleners dreigden te veranderen in aanbieders van ingekochte dienstverlening binnen strakke contractafspraken.

Wat mij het meeste raakte, was de verwarring rondom regie. We hadden het idee van integrale teams, maar vaak kwamen er juist meer ‘schijven’ tussen vraag en antwoord. Als ik sprak met gezinnen, hoorde ik hun frustratie: “Ik heb vijftien mensen gesproken, maar nog steeds geen echte hulp.”

2015–2025 - De transformatie die stakte – een systeem boven de mens

In deze laatste periode heb ik van dichtbij meegemaakt wat ik het meest pijnlijk vind: dat het oorspronkelijke, menselijke fundament van de jeugdzorg steeds moeilijker overeind te houden is. De transformatie die beloofd werd, is geen mislukking – maar wel ernstig vastgelopen.

Ik zie professionals die willen luisteren, verbinden en nabij zijn. Maar wat krijgen ze? Overleguren, verantwoordingsplicht, registratiedruk en risicosturing. We wieden inmiddels méér in Excel dan in levensverhalen. Dat is geen tekort aan motivatie – dat is een gevolg van hoe we hebben ingericht wat ooit op vertrouwen gebaseerd was.

De zorgkosten zijn inderdaad gestegen. Maar wie goed kijkt, ziet dat dit niet alleen komt door meer hulpvragen. Het komt ook – misschien wel vooral – door hoe we het georganiseerd hebben: aanbestedingscircussen, versnippering van zorgtrajecten, en controle opgebouwd uit complexiteit.

Als ik in deze jaren sprak met jongeren, bleef het me raken: zij zagen geen hulpverleners, zij zagen poppetjes die inwisselbaar leken. Waar je vroeger aan een hulpverlener kon vragen: “Mag ik vannacht bij jou blijven slapen?”, hoor je nu: “Dat valt buiten mijn pakket.”

Reflectie: Van nabijheid naar systeemdruk – en terug?

Als ik over deze vijf decennia terugdenk, zie ik een duidelijke lijn. De intrinsieke motivatie van mensen in de jeugdzorg is nauwelijks veranderd – die is nog steeds enorm. Maar het systeem waarin ze moeten werken, is verworpen tot een log, wantrouwend apparaat dat sturen verkiest boven verstaan van wat er speelt.

Om een kind – of ouder – werkelijk te helpen, is iets anders nodig. Geen protocol. Maar aanwezigheid, betrouwbaarheid en verbeeldingskracht. Dat weten we al sinds Korczak en Langeveld. En ik weet dat nog elke dag, in hart en hoofd.

Ik zie gelukkig ook tegenbewegingen:

- Jongeren die meepraten en -beslissen over hun hulp;
- Ouders die samen zorginitiatieven opzetten;
- Professionals die zich verenigen in ‘ontregel de zorg’-bewegingen;
- Gemeenten die opnieuw durven loslaten – en vertrouwen.

Het stemt me hoopvol, want alles begint met het besef dat jeugdzorg in de kern geen managementvraagstuk is, maar een menselijke opdracht.

Wat mij altijd heeft gedreven

Wat mij vijftig jaar geleden dreef, en nu nog steeds: kinderen die gezien worden. Ouders die zich gesteund weten. Professionals die kunnen doen waarvoor ze ooit gekozen hebben. En een samenleving die begrijpt dat onze jeugd geen kostenpost is, maar een collectieve belofte.

We staan voor een keuze: houden we vast aan controle en structuren die ooit bedoeld waren om te helpen, maar die nu vaak hinderen? Of durven we het kind, de ouder én de professional weer centraal te zetten?

Ik kies voor het laatste. En als ik terugkijk, dan weet ik – met alle nuance – dat de menselijkheid waarmee ik begon, niet verdwenen is. Ze wacht. Op erkenning, op ruimte. Op een toekomst waarin we opnieuw durven zeggen:

“Een kind is geen casus. Een jongere geen traject. Maar gewoon: een mens.”

Wie denkt dat dit mijn afscheid is, zit ernaast. Ik blijf mij met volle overtuiging inzetten voor de jeugdzorg en het welzijn van mensen, zolang dat mogelijk is. Gewoon, omdat samen optrekken met anderen – en zeker met mensen in moeilijke omstandigheden – mij altijd diep heeft geraakt en gestimuleerd. Zolang er een nieuwe dag is, is er een toekomst om je voor in te zetten. En wat mij betreft verdient juist de jeugd die tomeloze inzet – vandaag, morgen én ver daarna.

HET STILLE SCHANDAAL WAAR IEDEREEN OMHEEN VERGADERT

Thuiszitters zijn geen pechgevallen, maar een systeemfout

Thuiszitters zijn geen incident, maar een terugkerende aanklacht tegen een systeem dat weigert echt te veranderen. Hoeveel signalen hebben we nog nodig voordat we erkennen dat niet deze kinderen te ingewikkeld zijn, maar ons onderwijs te smal is?

Het probleem komt steeds terug

Al jaren beloven we dat het aantal thuiszitters omlaaggaat, maar de grafieken vertellen iets anders: de aantallen schommelen en lopen de laatste jaren eerder op dan af. Oudervereniging Balans spreekt inmiddels over minimaal 70.000 thuiszitters en nóg meer kinderen zonder volwaardig onderwijs. Daarbovenop zijn er verborgen thuiszitters: kinderen die wel staan ingeschreven, maar niet of nauwelijks naar school gaan.

In de statistieken lijken het aantallen en categorieën, maar achter elk dossier zit een kind dat wil leren en een omgeving die het niet voor elkaar krijgt. In [“Wie niet in de mal past”](#) wordt het scherp gezegd: thuiszitters zijn het menselijke restproduct van een onderwijssysteem dat niet mee wil bewegen met de diversiteit van kinderen.

Niet het kind hapert, het systeem

We blijven doen alsof het kind gerepareerd moet worden: meer diagnoses, meer handelingsplannen, nog een extra overlegtafel. Ondertussen houden we vast aan één mal: vijf dagen per week naar een volle klas, in één tempo, langs één rechte leerlijn. Wie afwijkt, wordt gemeten in achterstand in plaats van gezien in potentie.

De blog [“Wie niet in de mal past”](#) legt de vinger pijnlijk op de zere plek: het systeem faalt, niet het kind. Thuiszitten is een alarmsignaal dat tempo, prikkelniveau, groepsgrootte of didactiek niet aansluiten op wat dit kind aankan. Toch richten we de blik hardnekkig op het individu,

terwijl veerkracht juist ontstaat in een omgeving die ruimte maakt: voorspelbaar, veilig, met pauzes en omwegen die niet als falen voelen.

Utrecht staat niet op zichzelf

Ook in Utrecht groeit de zorg over het aantal thuiszittende leerlingen. Lokale media berichten over stijgende aantallen en zorgen van ouders en professionals; het is geen Randstedelijk of plattelandsprobleem, maar een landelijke trend die door cijfers van onder meer het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Balans¹⁸ en Onderwijs Consumenten Organisatie¹⁹ (OCO) wordt bevestigd. Gemeenten en scholen herkennen de toename, maar zitten vast in dezelfde reflex: registreren, duiden, spreken over complexe casuïstiek – en ondertussen loopt de teller door.

Utrecht laat zien wat in veel gemeenten speelt: hier en daar ontstaan mooie initiatieven, projecten en pilots, maar er is geen samenhangende beweging die zegt: geen enkel kind langdurig thuis, punt.

Eén voor dit kind: nu

Op Verruim de horizon klinkt al langer dezelfde boodschap: tijd voor een flexibele onderwijsroute, met onderwijs als netwerk van school, zorg, buurt en werkgevers. Niet nog een project, maar een nieuw normaal waarin pauzes, omwegen en praktijkleren net zo volwaardig zijn als het klassikale rooster.

Dat vraagt om een andere reflex:

- Begin bij het kind, niet bij het rooster.
- Zie een minimaatschappij rond elk kind: ouders, één docent, één hulpverlener, één werkgever of praktijkplek.
- Organiseer daaromheen een route, in plaats van het kind door alle bestaande hokjes te trekken.

Eén voor dit kind betekent:

- Eén team dat echt verantwoordelijk is, niet tien loketten die een stukje doen.
- Eén plan dat over school, zorg en thuis heen gaat, met leerrecht als uitgangspunt.
- Eén beslisser die knopen durft door te hakken als het systeem blijft schuiven.

Oproep: stop de ronde langs tafels

We weten genoeg. De cijfers zijn helder, de verhalen zijn hartverscheurend, de analyses liggen klaar. Het enige wat nu nog ontbreekt is: doen.

Daarom een stevige oproep aan bestuurders, directeuren, leerplicht, jeugdhulp en politiek:

- Spreek in jouw gemeente of regio een harde norm af: geen kind langer dan drie maanden thuis zonder concreet, passend onderwijs- en ontwikkelplan.
- Richt per thuiszitter een klein, besluitvaardig kernteam in (ouders, jeugdige, school, leerplicht, zorg) dat binnen zes weken een route regelt, desnoods buiten de gebaande paden.
- Maak leerrecht echt leidend: als het systeem vastloopt, beweegt het systeem – niet het kind.
- Reserveer structureel budget voor flexibele routes: deeltijd, hybride leren, praktijkplekken, onderwijs op maat. Geen incidentele potjes, maar vast onderdeel van de onderwijsbegroting.

¹⁸ Balans ondersteunt ouders van kinderen met leer- en gedragsproblemen met informatie, advies en belangenbehartiging in onderwijs en zorg.

¹⁹ OCO informeert, adviseert en verbindt ouders van Amsterdamse leerlingen.

En aan iedereen die in dit veld werkt: vraag jezelf bij elke thuiszitter af wat jij vandaag kunt doen om het voor *dít* kind anders te maken. Niet straks, na het volgende overleg, maar nu. Eén voor deze kinderen en jongeren. Want elke dag dat zij thuiszitten, is een dag waarop wij als samenleving onze afspraak breken: dat elk kind mag leren en erbij hoort.

Kinderen die thuiszitten zijn geen uitzondering meer, maar een blijvende barst in ons onderwijs. Het wordt tijd dat we stoppen met praten *ó*ver cijfers en systemen, en beginnen met handelen voor *díe* ene leerling die morgen weer wakker wordt zonder school om naartoe te gaan. Deze blog prikt door de mooie woorden heen en vraagt: wanneer durven we echt te kiezen voor één voor dit kind?

WIE NIET IN DE MAL PAST

Thuiszitters laten zien dat niet het kind, maar het onderwijssysteem aan revisie toe is

Thuiszitters zijn geen incident meer, maar het menselijke restproduct van een onderwijssysteem dat weigert mee te bewegen met de diversiteit van kinderen. Het zijn geen kapotte leerlingen, het is een rigide systeem.

Een leven lang ‘niet passend’

Bijna zeventig ben ik en een mooie loopbaan in mijn rugzak, en toch ben ik begonnen als voortijdig schoolverlater: het laat zien hoe smal de toegestane route lang is geweest. De schoolbanken knepen, niet omdat leren niet lukte, maar omdat leren daar maar op één manier mocht: stilzitten, luisteren, toetsen.

Wat de school niet zag, zagen werkgevers wel. In de praktijk, bij Van der Valk, in de bakkerij (Kouwenberg, Nijmegen) en later in de jeugdzorg, ontstond ruimte: verantwoordelijkheid, vertrouwen, leren door te doen – en precies dát werd de voedingsbodem voor groei.

Het systeem faalt, niet het kind

In de statistieken heten ze ‘thuiszitters’ en ‘zorgleerlingen’, in de krant zijn het ‘gevallen’ waar geen passend onderwijs meer voor te vinden is. Maar onder elk dossier schuilt een verhaal van een kind dat wilde leren en een systeem dat niet kon buigen.

Scholen spreken over draagkracht, formaties en protocollen; ouders over slapeloze nachten en rondes langs loketten die elkaar naar andere loketten verwijzen. En het kind? Dat leert vooral één les: blijkbaar ben ik het probleem.

De mythe van de rechte leerlijn

Onderwijs houdt hardnekkig vast aan de fictie van de rechte leerlijn: groep 1 tot en met 8, daarna vier, vijf of zes jaar Voortgezet Onderwijs (VO), diploma, vervolgstudie. Wie afwijkt, wordt gemeten in achterstanden, niet in potentie.

Maar ontwikkeling loopt zelden in één strakke lijn. Sommige kinderen bloeien vroeg, anderen laat; sommigen leren via boeken, anderen via praktijk, omwegen en omkeren. Een voortijdig schoolverlater die later een stevige carrière opbouwt, of een onderpresteerder die via omwegen promoveert, laat zien hoe beperkt onze meetlat is.

Thuiszitten als alarmsignaal

Thuiszitten is geen individuele storing, maar een alarmsignaal van het systeem. Elke leerling die langdurig thuiszit, vertelt ons dat tempo, prikkelniveau, groepsgrootte of didactiek niet aansluiten op zijn of haar belastbaarheid.

Toch zoeken we de oorzaak hardnekkig in diagnoses, stoornissen en ‘onvoldoende veerkracht’ van het kind. Terwijl veerkracht juist ontstaat in relatie tot de omgeving: in steun, voorspelbaarheid, tempoverlaging en het gevoel dat je niet defect bent, maar anders afgestemd.

Tijd voor een flexibele onderwijsroute

Wat nodig is, is geen cosmetische bijstelling maar een flexibele onderwijsroute als nieuw normaal. Een route waarin pauzes, omwegen en praktijkleren volwaardige onderdelen zijn, geen noodverbanden.

Onderwijs als netwerk: school, zorg, buurt en werkgevers organiseren samen leerplekken binnen en buiten het klaslokaal.

Tijd als variabele: langer over een fase doen, tijdelijk stap terug, of juist versnellen wordt geregeld, niet getolereerd.

Leren door te doen: stages, meester-gezelconstructies en hybride leeromgevingen zijn standaard, niet alleen voor ‘praktijkgerichte’ leerlingen.

Zo’n flexibele route erkent dat niet ieder kind past in vijf dagen school van half negen tot drie, in lokalen vol prikkels en toetsen. Het vraagt minder haast en meer menselijkheid.

De kracht van de minimaatschappij

Wie terugkijkt op een grillige leercurve ziet zelden een beleidsstuk als kantelpunt, maar mensen. De baas die verantwoordelijkheid gaf, de collega die het geduld had, de groepsleider die ruimte maakte om te leren op de vloer in plaats van uit het boek.

Die minimaatschappij – het kleine netwerk rond een kind – is vaak sneller in staat om onderwijs vloeibaar te maken dan het systeem als geheel. Eén docent die tempo durft te verlagen, één leerplichtambtenaar die denkt in routes in plaats van in regels, kan het verschil betekenen tussen thuiszitten en weer in beweging komen.

Minder haast, meer mens

Thuiszitters houden ons een ongemakkelijke spiegel voor. Niet zij zijn ‘onvoldoende passend’, maar ons idee van normaal is te smal geworden.

Als samenleving hebben we te kiezen: blijven we kinderen kneden tot een mal van één tempo, één route en één norm? Of durven we onderwijs te ontwerpen rond de breedte van menselijke ontwikkeling, waarin het niet gaat om repareren, maar om ruimte maken?

Want het verhaal van de voortijdig schoolverlater die later een rijke loopbaan opbouwt, en dat van het kind dat via omwegen naar masters en een doctoraat groeit, vertellen in wezen hetzelfde. Niet het systeem bepaalde hun waarde, maar de plekken waar zij wél mochten leren op een manier die bij hen paste.

JEUGDZORG EN WMO: VAN DUPLO NAAR LEGO

Een pleidooi voor flexibeler en transparanter standaardisatie

Vooraf

Als regioadviseur zie ik het als mijn taak om constructief bij te dragen aan gesprekken over de jeugdzorg. Ik ben me ervan bewust dat ik niet degene ben die beslissingen neemt, en het is zeker niet mijn intentie om dwars te liggen. Toch voel ik de verantwoordelijkheid om mijn observaties en ervaringen te delen, juist om samen tot een sterker fundament te komen.

Tijdens gesprekken met gemeenten, regio's en jeugdhulpaanbieders merk ik een duidelijke behoefte aan meer tempo in het proces ten aanzien van standaardisatie op producten.

Tegelijkertijd valt op dat er aanzienlijke herkenning en draagvlak is voor een bouwstenen-aanpak, vaak meer dan voor de momenteel vastgestelde standaardisatieplannen binnen de jeugdzorg. Onderstaande bijdrage is dan ook vooral een uitnodiging tot verdieping. Hoe kunnen we samen de aanpak kiezen die niet alleen snelheid biedt, maar ook duurzaam draagvlak creëert en recht doet aan de behoeften van cliënten, aanbieders en beleidsmakers?

Inleiding

De jeugdzorg in Nederland staat, net als de houdbaarheid van de Wmo, onder druk. Steeds meer inwoners hebben toegang tot passende zorg nodig, terwijl gemeenten worstelen met oplopende kosten en complexiteit in de uitvoering. Het wetsvoorstel 'Verbetering Beschikbaarheid Jeugdzorg' zet in op standaardisatie en uniformiteit, maar de vraag is of dat voldoende is. Hoe kan standaardisatie een oplossing bieden zonder flexibiliteit en maatwerk te verliezen?

Een aanpak op basis van bouwstenen kan de sleutel zijn.

Achtergrond

Gemeenten en zorgaanbieders kampen met uitdagingen bij het vaststellen van zorgtarieven. Problemen ontstaan door verschillen in loonstructuren, productiviteitseisen, overheadkosten en innovatiebehoeften. Om tot realistische kostprijzen te komen, is samenwerking essentieel. Tegelijkertijd hebben gemeenten de verantwoordelijkheid om zorg in te kopen, waarbij reële tarieven vereist zijn. Dit betekent dat de prijs de kwaliteit van de zorg niet mag aantasten. Sinds 2017 biedt de (Algemene Maatregel van Bestuur (AmvB) Reële Prijs Wmo²⁰ een kader voor kostprijsselementen, wat heeft geleid tot meer transparantie. Sinds 1 juli 2024 is voor de Jeugdwet²¹ gelijklopende wetgeving van kracht.

Wetgeving en rechtspraak

De rechtspraak stelt dat gemeenten zorgvuldig moeten onderbouwen dat tarieven reëel en kostendekkend zijn. Dit houdt in dat gemeenten rekening moeten houden met:

- Kosten van zorgverlenend personeel, overhead, en indexatie.
- Regionale en organisatie specifieke omstandigheden.
- De uitvoeringswerkelijkheid van zorgaanbieders.

Complexiteit en administratieve lasten

De huidige systemen in de jeugdzorg en Wmo zijn gefragmenteerd en moeilijk te doorgronden. Gemeenten gebruiken uiteenlopende definities en tarieven, wat leidt tot tijdrovende administratieve processen en een gebrek aan transparantie. Initiatieven zoals het Model Prestatiecodes Jeugd²² en WUIVER²³ proberen dit probleem aan te pakken door te standaardiseren, maar schieten tekort in het bieden van een structurele oplossing.

Veel gemeenten ervaren dat het gebrek aan uniformiteit niet alleen de samenwerking met zorgaanbieders bemoeilijkt, maar ook zorgt voor inconsistenties in prijsstelling en zorgkwaliteit.

²⁰ De AmvB reële prijs Wmo 2015 is de landelijke nadere uitwerking van de plicht voor gemeenten om bij Wmo-diensten een “reële” kostprijs/tarief vast te stellen, zodat prijs en kwaliteit in evenwicht zijn en continuïteit van ondersteuning gewaarborgd blijft. Wat regelt de AmvB precies?

De AmvB hoort bij de Wmo 2015 en vult de wettelijke opdracht in om een goede verhouding tussen prijs en kwaliteit van voorzieningen te borgen. Ze geldt voor alle Wmo-voorzieningen in natura, behalve hulpmiddelen en woonvoorzieningen (denk vooral aan HH, begeleiding, dagbesteding, opvang). Het college moet vóór aanbesteding of contractering een reële prijs vaststellen en die zichtbaar een plek geven in aanbestedingsdocumenten en contracten.

²¹ De amvb reële prijzen Jeugdwet is een algemene maatregel van bestuur die sinds 1 juli 2024 geldt en gemeenten verplicht om jeugdhulptarieven te baseren op een vastgestelde set kostprijsselementen, zodat de prijs “reëel” is in verhouding tot de gevraagde kwaliteit en verplichtingen. Van kracht per 1 juli 2024; het gaat om nadere regels bij artikel 2.11 Jeugdwet over de plicht van gemeenten om een reële prijs vast te stellen voor jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering. Doel: een stevige basis voor prijsafspraken tussen gemeenten en aanbieders, minder discussie over wat “reëel” is en betere aansluiting bij kostprijzen en kwaliteitseisen. De amvb bepaalt niet het tariefniveau zelf; hoogte en eventuele tariefdifferentiatie blijven een beleidskeuze van de gemeente, zolang de prijs ten minste op de voorgeschreven kostprijsselementen is gebaseerd.

²² Het model prestatiecodes jeugd is een landelijke set van 26 uniforme jeugdhulpproducten waarmee gemeenten en aanbieders dezelfde taal gebruiken voor inkoop, toewijzing en declaratie onder de Jeugdwet. Het model reduceert het oude woud van circa 3.800 (regionale) productcodes naar 26 generieke prestaties met een landelijk geldende definitie.

Het is geen nieuwe financieringsstelsel, maar een afsprakenkader over welke prestaties gemeenten kunnen inkopen en hoe die worden beschreven in contracten en berichtenverkeer. Doelen zijn: eenduidiger opdrachtgeverschap, betere vergelijkbaarheid van data, minder administratieve lasten en eenvoudiger declareren voor aanbieders. Gemeenten kunnen het model rechtstreeks gebruiken in hun Producten- en Diensten-catalogus, of het koppelen aan eigen (sub)producten zodat lokaal maatwerk mogelijk blijft maar declaraties toch op de 26 hoofdcodes worden gerapporteerd.

²³ WUIVER in de jeugdhulp staat voor Werkwijze Uniforme Inkoop Verantwoording En Registratie. WUIVER is een conceptueel model binnen de Hervormingsagenda Jeugd om de inkoop, administratie en verantwoording van (met name specialistische) jeugdhulp landelijk te standaardiseren. Het richt zich vooral op zorgvormen die (boven)regionaal worden ingekocht, in het kader van de Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg en de daarbij behorende AMvB aangewezen zorgvormen. Doel is administratieve lasten te verlagen en inzicht te vergroten, zodat meer middelen en tijd naar directe jeugdhulp gaan en minder naar registratie en verantwoording. WUIVER werkt richting uniforme landelijke standaarden voor productstructuur, definities, contractering, registratie en verantwoording van specialistische jeugdhulp.

Er is behoefte aan een robuust fundament dat standaardisatie en maatwerk verenigt.

Hervormingen

In het verleden zijn er meerdere pogingen ondernomen om te komen tot standaardisatie van producten. Het meest recente voorbeeld daarvan is het Model Prestatiecodes Jeugd, als onderdeel van het programma (Ont)Regel de zorg²⁴. Ook de Hervormingsagenda Jeugd zet in op standaardisatie van producten met de zogenaamde “WUIVER-aanpak”.

Maar, deze aanpak beperkt zich tot de vormen van Jeugdhulp die samenwerkende gemeenten volgens de in voorbereiding zijnde AMvB zorgvormen, welke samenhangt met het Wetsvoorstel ‘verbetering beschikbaarheid jeugdzorg’ en heeft daarmee een beperkte scope. Ik bepleit daarom een op bouwstenen gebaseerde aanpak.

In plaats van volledige zorgproducten te standaardiseren, biedt de bouwstenenbenadering een flexibele oplossing. Hierbij worden kosten opgebouwd uit gestandaardiseerde elementen zoals personeel, overhead en materiaalkosten. Door deze bouwstenen te definiëren en uniform toe te passen, ontstaat een transparante basis voor tariefvorming, terwijl er ruimte blijft om unieke zorgproducten samen te stellen.

Waarom bouwstenen?

- *Transparantie:* Zorgaanbieders en gemeenten krijgen inzicht in hoe tarieven zijn opgebouwd.
- *Vergelijkbaarheid:* Bouwstenen maken het eenvoudiger om tarieven en prestaties tussen regio's te vergelijken.
- *Flexibiliteit:* Gemeenten kunnen lokale beleidsdoelen blijven realiseren door bouwstenen op maat te combineren.

Van Duplo naar Lego

De bouwstenenbenadering kan het beste worden vergeleken met Lego: gedetailleerde en flexibele standaarden die gecombineerd kunnen worden voor maatwerkoplossingen. Dit staat in contrast met een eenvoudiger systeem zoals Duplo, dat grofmazig is. Beide modellen hebben hun voordelen, maar de toekomst van jeugdzorg vraagt om de precisie en veelzijdigheid van Lego.

Duplo (huidige aanpak):

- Groot en eenvoudig.
- Snelle implementatie, maar weinig ruimte voor detail.

Lego (bouwstenenbenadering):

- Gedetailleerd en modulair.
- Meer maatwerk en transparantie, maar vraagt om duidelijke afspraken.

Wat lost de bouwstenenbenadering op?

1. Eerlijke en transparante prijsvorming

²⁴ Het programma (Ont)Regel de Zorg is een landelijk VWS-programma dat de administratieve regeldruk in de zorg wil verlagen, zodat zorgverleners meer tijd en energie hebben voor directe patiëntenzorg en meer werkplezier ervaren. Doel: minder onnodige administratie, meer tijd voor zorg en meer werkplezier voor professionals. Ambitie 2022-2025: voorkomen van nieuwe regeldruk en waar mogelijk versimpelen of schrappen van bestaande regels. Concrete doelstelling Regiegroep Aanpak Regeldruk (verbonden aan het programma): eind 2025 minimaal 2 uur minder administratietijd per zorgverlener per week (bij 40-urige werkweek), waarvan 1 uur voor directe patiëntenzorg.

Door uniformiteit in kostenelementen worden tarieven objectiever en eerlijker. Dit voorkomt zowel te hoge als te lage bekostiging.

2. Lagere administratieve lasten

Een eenmalige standaardisatie van bouwstenen maakt tariefberekeningen en contractering eenvoudiger. Zowel gemeenten als aanbieders profiteren hiervan.

3. Behoud van beleidsvrijheid

Gemeenten kunnen nog steeds lokaal maatwerk leveren en innovaties stimuleren, terwijl de basis transparant en uniform blijft.

4. Meer sturing en verantwoording

Gestandaardiseerde bouwstenen bieden gemeenten de tools om beter te sturen op kosten en kwaliteit, en tegelijkertijd verantwoording af te leggen.

Hoe sluit dit aan bij het wetsvoorstel?

Het wetsvoorstel 'Verbetering Beschikbaarheid Jeugdzorg' benadrukt de noodzaak van uniformiteit en consistentie. De bouwstenenbenadering sluit hier perfect op aan door een structurele basis te bieden. Waar huidige initiatieven vooral gericht zijn op vereenvoudiging, biedt deze aanpak een duurzame oplossing voor zowel kostenbeheersing als maatwerk. Een vergelijking van de eerdergenoemde modellen bevestigt dit.

Aspect	Model Prestatiecodes Jeugd	WUIVER	Bouwstenenbenadering
Doel	Vereenvoudigen van declaraties met minder codes.	Uniformiteit en procesverbetering van contractering tot verantwoording.	Transparantie en maatwerk door standaardisatie van kostenopbouw.
Reikwijdte	Beperkt tot inspanningsgerichte zorg binnen de Jeugdwet.	Brede toepassing op Jeugdwet en Wmo.	Sectorbreed, toepasbaar in Jeugdwet, Wmo en aanpalende domeinen.
Niveau van standaardisatie	Productniveau, minder gedetailleerd.	Meer procesgericht, maar ook product gestuurd.	Kostenelementen (personeel, overhead, materieel), die flexibel combineerbaar zijn.
Flexibiliteit	Eenvoudig maar beperkt toepasbaar.	Gelaagd, geschikt voor regionale variatie.	Maximale flexibiliteit door modulaair gebruik van bouwstenen.
Beleidsvrijheid	Gemeenten kunnen beperkt lokaal variëren binnen de codes.	Ruimte voor lokaal maatwerk in contractering en uitvoering.	Volledig behoud van beleidsvrijheid, met een uniforme kostengrondslag.
Complexiteit	Relatief eenvoudig.	Processen en contracten zijn complexer, maar integraler.	Hoog detailniveau vraagt initieel meer inspanning, maar verlaagt structureel de lasten.
Administratieve lasten	Vereenvoudigt declaraties, maar biedt weinig houvast voor kostenbeheer.	Vermindert lasten in bredere processen, vraagt meer samenwerking.	Vereenvoudigt berekeningen en verantwoording door gestandaardiseerde bouwstenen.
Implementatie	Relatief snel te implementeren door beperking in reikwijdte.	Iteratief proces met lange termijn focus.	Vereist sector brede afstemming, maar biedt duurzame oplossing.
Innovatiepotentieel	Beperkt, vanwege focus op standaardcodes.	Ondersteunt innovatie binnen vastgestelde kaders.	Stimuleert innovatie door ruimte voor nieuwe zorgproducten te laten.

Conclusie

De uitdagingen in de jeugdzorg en Wmo vragen om een fundamentele herziening van de manier waarop zorg wordt georganiseerd en bekostigd. De bouwstenenbenadering biedt een krachtiger fundament dan de huidige standaardisatie-initiatieven. Waar het Model Prestatiecodes Jeugd en WUIVER respectievelijk focussen op vereenvoudiging en procesverbetering, stelt de bouwstenenbenadering een structureel kader dat eenvoud, flexibiliteit en transparantie verenigt. Deze aanpak kan zorgen voor lagere lasten, eerlijke prijsvorming en betere samenwerking tussen alle betrokken partijen. Kortom, het is tijd om van Duplo naar Lego te gaan, en zo de fundamenten van de jeugdzorg en Wmo sterker dan ooit te maken.

VAN SYSTEEMTAFEL NAAR STRAATNIVEAU

Wat er gebeurt als je beleid omdraait en bij het gewone leven begint

Domeinoverstijgend werken is een prachtig streven - maar misschien zit precies dáár de valkuil. Niet omdat samenwerking tussen domeinen onbelangrijk is, maar omdat we daardoor te snel 'boven' het echte leven gaan hangen. Alsof je het probleem beter ziet door er afstand van te nemen, terwijl je daarmee juist de grond onder je voeten kwijtraakt.

De verleiding van het overstijgen

In beleid en bestuur klinkt 'domeinoverstijgend' krachtig en vernieuwend. Het suggereert overzicht, systeemkracht, samenhang. Maar overstijgen heeft ook een schaduwkant. Hoe hoger je stijgt in modellen, programma's en governanceplaatjes, hoe groter de kans dat de leefwereld vervaagt.

Wijken, gezinnen, jongeren en professionals verdwijnen dan achter woorden als integraliteit, ketens en domeinen, terwijl hun dagelijkse werkelijkheid juist concreet, rommelig en urgent is.

Niet opstijgen, maar indalen

De oproep om niet te overstijgen, maar in te dalen, draait de beweging om: begin niet in het systeem, maar in het vraagstuk. Niet eerst denken in zorg, werk, veiligheid, onderwijs of wonen, maar bij de concrete situatie waar alles samenkomt.

Dat betekent: de straat, de school, het gezin, de portiek, de werkgever, de huisarts, het loket. Daar waar een probleem niet jeugdzorg of armoede heet, maar: een kind dat niet meer naar school durft, een moeder die de huur niet meer kan betalen, een jongen die op de hoek van de straat wapens verhandelt.

Praktijk als verbindende laag

In de praktijk zie je dat domeinen vanzelf met elkaar verweven raken zodra je afdaalt in een concreet vraagstuk. Een vochtige woning is geen woningprobleem maar raakt gezondheid, ontwikkeling van kinderen, schulden en stress. Een wachtlijst bij een wijkteam is geen zorgvraagstuk, maar gaat ook over personeelsbeleid, aansturing, woningmarkt en bestaanszekerheid.

Door vanuit die praktijksituaties te werken, ontstaat een ander soort samenwerking: niet omdat domeinen zijn afgeschaft, maar omdat ze meebewegen rondom een gedeeld verhaal. Daar wordt duidelijk wie nodig is, welke grenzen in de weg staan en welke ruimte wél benut kan worden.

Domeinoverstijgend als bijproduct, niet als doel

Misschien is dat de kern: domeinoverstijgend werken zou een bijproduct moeten zijn van goed werken in de praktijk, niet een doel op zichzelf. Als je heel scherp kijkt naar één straat, één school, één gezin, dan volgt overstijgen van de domeinen bijna vanzelf. Je komt er dan achter dat:

- Abstracte cijfers weinig handelingsperspectief geven,
- Concrete casuïstiek mensen in beweging brengt,
- Waardenconflicten in de praktijk vaak minder scherp zijn dan in het debat.

Mensen verschillen ideologisch over systeemkeuzes, maar zijn het verrassend vaak eens over wat ze hun eigen kinderen gunnen: veiligheid, perspectief, gezonde woningen, kansen op werk, een school waar ze gezien worden.

Wat vraagt dit van het sociaal domein?

Domeinoverstijgend werken wordt dan niet: nog een overlegtafel, nog een werkgroep, nog een integraal programma. Het wordt:

- Vaker letterlijk aanwezig zijn daar waar het speelt,
- Vraagstukken zo klein en concreet maken dat handelen mogelijk wordt,
- Professionals ruimte geven om over domeingrenzen heen te handelen,
- Bewoners en frontlijnmedewerkers serieus nemen als kennisbron.

Niet hoger de lucht in om meer overzicht te krijgen, maar dieper de praktijk in om meer aanknopingspunten te vinden. Minder praten over samenwerking tussen domeinen, meer samen werken aan een heel concreet probleem, met wie daar nú iets in kan betekenen.

In die zin is domeinoverstijgend werken geen vlucht uit de bestaande ordening, maar eerder een rustige, vasthoudende terugkeer naar waar het allemaal om begonnen is: het gewone leven van mensen, en de vraag wat wij - met al onze systemen - daaraan toevoegen in plaats van onttrekken.

DE SPELVERDELER DIE ELK JEUGDSTELSEL NODIG HEEFT

Waarom het sociaal domein een voetbalteam nodig heeft

In het debat over het sociaal domein wordt vaak onderscheid gemaakt tussen hoogspecialistische zorg, specialistische hulp en basisondersteuning. Dat klinkt als een piramide van expertise, met de specialist bovenaan. Maar laten we het eens anders bekijken, als een voetbalteam in plaats van een hiërarchie.

Stel je voor: de basis – welzijn, preventie en ondersteuning in de leefomgeving – zijn de aanvallers. Zij maken het spel, zorgen voor creativiteit en dringen door in het dagelijks leven van mensen. Het middenveld staat voor de specialistische ondersteuning: ze verbinden de aanval met de verdediging, vangen signalen op, verdelen de energie en houden het tempo vast. En de verdediging? Die vertegenwoordigt de hoogspecialistische zorg. Deze moet stevig staan, crises opvangen, mensen beschermen en rust creëren wanneer alles op scherp komt te staan.

Net als in voetbal werkt het geheel alleen als alle linies samenwerken, elkaar versterken en hun eigen systeemfuncties blijven ontwikkelen. De verdediging mag niet overspoeld raken, het middenveld moet kunnen schakelen, en de aanval moet kansen creëren én afmaken. Wie alleen investeert in de verdediging en bezuinigt op de aanval, neemt een groot risico: de bal komt niet meer op de helft van de tegenstander, het team verliest zijn balans en de kans op schade stijgt met elke tegenaanval.

Gemeenten die de aanval laten verslonzen onder het mom van ‘bezuinigen op basiszorg’ missen grip op het spel. Ze vergeten dat een goed scorende aanval niet alleen voorkomt dat de verdediging overbelast raakt, maar het hele systeem sterker maakt. Daadwerkelijke transformatie vraagt dan ook om het bewaken en ondersteunen van alle lagen, van preventie tot crisisopvang. Systeemfuncties als opleiding, beschikbaarheid en samenwerking zijn geen overbodige luxe, maar de basis voor een winnend team.

Want wie wil winnen, moet durven scoren. En dat begint met een goed opgebouwde aanval, ondersteund door een betrouwbaar middenveld en een solide verdediging. Het doel is niet alleen overleven, maar samen het spel maken, kansen benutten en de samenleving volwaardig laten meedoen – mét een keeper als vangnet, een middenveld dat kansen creëert en een aanval die durft te scoren.

Dit beeld sluit naadloos aan bij de bedoeling van Stevige Lokale Teams, het richtinggevend kader toegang en het verkenninginstrument toegang (VIT): niet één linie centraal stellen, maar het hele spel zó organiseren dat jeugdigen en gezinnen op tijd, passend en zo licht mogelijk geholpen worden.

Van teammetafoor naar Stevige Lokale Teams

Stevige Lokale Teams vragen om een aanval die echt in de leefwereld aanwezig is: dichtbij, zichtbaar en toegankelijk. Zij spelen hoog op het veld, signaleren vroeg, versterken het gewone leven en zorgen dat problemen niet onnodig escaleren.

Tegelijkertijd moeten deze teams het middenveld kunnen vormen: schakelen met specialistische hulp, samen plannen maken en zorgen dat de bal niet blijft hangen tussen ‘aanvraag’ en ‘beschikking’, maar in beweging blijft richting passende ondersteuning.

Richtinggevend kader toegang als speelplan

Het richtinggevend kader toegang kun je zien als het speelplan van het team: het beschrijft hoe inwoners de toegang vinden, wat zij mogen verwachten en hoe professionals ruimte krijgen om te handelen. Het helpt om keuzes niet te baseren op toevallige vormpjes of individuele voorkeur, maar op gezamenlijke uitgangspunten: licht waar het kan, zwaar waar het moet; één gezin, één plan, één contactpersoon.

In termen van het voetbalteam: het kader maakt duidelijk wie waar speelt, hoe er wordt overgegeven en wanneer er wordt opgeschaald – zodat niet elke professional zijn eigen wedstrijd speelt, maar er één herkenbare spelwijze ontstaat.

VIT als verkenning- en positioneringsinstrument

Het verkenninginstrument toegang (VIT) ondersteunt professionals bij het inschatten van het speelveld: wat is hier echt aan de hand, welke linie moet in actie komen en op welk moment. Het helpt om zorgvuldig te verkennen wat een gezin nodig heeft, zonder meteen naar de zwaarste linie (hoog-specialistisch) te grijpen.

Zo wordt het VIT een hulpmiddel om de bal zo veel mogelijk in de aanval en het middenveld te houden: goed kijken, samen duiden, normaliseren waar het kan, en alleen opschalen als dat nodig is – transparant en navolgbaar.

Wat betekent dit voor gemeentelijk beleid?

Voor gemeenten betekent dit dat investeren in Stevige Lokale Teams géén ‘extraatje’ is, maar een randvoorwaarde voor een houdbaar jeugdstelsel.

Dat vraagt om:

- Heldere positionering van lokale teams in de toegang: niet als doorgeefluik, maar als spelverdelers én creatieve aanvaller in de leefwereld.

- Beleidskeuzes die het richtinggevend kader toegang en het VIT omarmen als gezamenlijke taal, zodat uitvoeringspraktijk en bestuurlijke ambities elkaar versterken in plaats van doorkruisen.

Tenslotte: van overleven naar samen spelen

Wie alleen investeert in de verdediging (hoogspecialistische zorg) blijft op de eigen helft hangen en speelt een wedstrijd van overleven. De bedoeling van Stevige Lokale Teams, het richtinggevend kader toegang en het VIT is juist: het team zó organiseren dat de bal weer vooruit kan, richting herstel, perspectief en meedoen.

Niet door één sterspeler centraal te zetten, maar door het hele systeem – aanval, middenveld én verdediging – te zien als een samenhangend elftal dat de samenleving helpt om volwaardig mee te doen.

TIJD OM DE ADMINISTRATIEVE PUT TE DICHTEN

Van zelfrijzend bakmeel naar eenvoud: vernieuwend verantwoord in de praktijk

In het sociaal domein is vernieuwend werken niet mogelijk zonder vernieuwend verantwoord in. De nieuwe handreiking *Vernieuwend werken en verantwoord in* – *De handen vrij voor zorg*²⁵ legt precies daar de vinger: zolang we professionals vastzetten in een woud van codes, tabellen en vinklijstjes, blijft elk gesprek over “ruimte aan de professional” half werk.

Zelfrijzend bakmeel: hoe administratieve lasten zich verspreiden

De metafoor van zelfrijzend bakmeel is pijnlijk treffend: ook als gemeenten en aanbieders proberen te minderen, rijzen de administratieve lasten vanzelf weer de pan uit. Een grote gehandicaptenzorgaanbieder, actief in 310 gemeenten, zag het aantal registratiecodes in een paar jaar groeien van zo’n 6.000 naar ruim 19.000. Elk goedbedoeld lokaal accent, iedere extra verantwoordingsvraag, levert weer nieuwe varianten op: net even andere productcodes, afwijkende formats voor verantwoording, of aparte rapportageafspraken per gemeente. Die optelsom kost miljoenen die niet naar directe zorg gaan en vreet aan het vakmanschap en werkplezier van professionals. De Hervormingsagenda Jeugd zegt weliswaar dat bureaucratie omlaag moet, maar in de praktijk ervaren veel organisaties nog weinig echte verlichting.

Wat brengt de handreiking *Vernieuwend werken en verantwoord in*?

De handreiking is ontwikkeld door negen leden van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) binnen het programma *Vernieuwend Werken en Verantwoord in*. Het is nadrukkelijk géén nieuwe norm of set regels, maar een praktisch gespreksinstrument voor aanbieders en gemeenten, met drie duidelijke ambities:

²⁵ Deze handreiking is een uitnodiging van negen organisaties in de gehandicaptenzorg. Vanuit de samenwerking in het programma *Vernieuwend Werken en Verantwoord in* willen ze graag het gesprek aangaan over een manier van verantwoord in die recht doet aan de dagelijkse praktijk, ruimte biedt aan professionals en bijdraagt aan passende zorg voor cliënten. Met deze handreiking nodigen ze u uit om samen te verkennen hoe verantwoord in beter kan aansluiten bij wat er écht toe doet in de zorg.

Terug naar de bedoeling van de decentralisaties

De handreiking vertrekt vanuit de oorspronkelijke bedoeling: dichtbij, integraal en op maat ondersteunen, met ruimte voor professionele afweging. Gemeenten kregen beleidsvrijheid om precies dát mogelijk te maken, niet om 19.000 varianten van hetzelfde product te ontwerpen.

Eenvoudiger en effectiever verantwoorden

In plaats van eindeloze inputregistraties en productknippen, pleit de handreiking voor outcomegerichte verantwoording: wat merken inwoners van de ondersteuning, wat verandert er in hun situatie, en hoe draagt de samenwerking daaraan bij?

Ruimte voor leren en vernieuwen

Verantwoorden wordt in de handreiking gekoppeld aan leren en verbeteren. Dat vraagt om ruimte voor experiment, afwijking van de standaard waar nodig, en dialoog in plaats van sancties bij elk administratief afwijkend detail.

Waarom gemeenten deze handreiking serieus moeten nemen

De handreiking richt zich expliciet tot gemeenten als systeemregisseur én medeveroorzaker van administratieve druk. Gemeenten bepalen via hun inkoopstrategie, contractmodellen en verantwoordingseisen in hoge mate hoeveel administratie er aan de achterkant ontstaat. Een paar scherpe observaties uit het veld:

- Elke extra lokale code of rapportagevraag lijkt op zichzelf klein, maar vermenigvuldigt zich bij landelijke aanbieders met het aantal gemeenten en contracten.
- Verschillende formats en definities tussen gemeenten maken standaardisatie binnen aanbieders praktisch onmogelijk, waardoor zij intern ook weer extra systemen en vertaalslagen moeten inrichten.
- Veel informatie die wordt opgevraagd, wordt nauwelijks gebruikt voor sturing of verbetering; het is ‘zekerheidsdocumentatie’ die vooral bedoeld lijkt om risico’s af te dekken.

De handreiking nodigt gemeenten uit om samen met aanbieders keuzes te maken: welke informatie is echt nodig om te sturen op kwaliteit, rechtmatigheid en doelmatigheid – en wat kan weg?

Van politieke ambitie naar concrete actie

De oproep aan landelijke politici en koepels raakt een belangrijk punt: als er bezuinigingen op het sociaal domein op stapel staan, begin dan bij de bedrijfsvoering en registratie, niet bij de inhoudelijke zorg.

Verschillende landelijke agenda’s – zoals de Hervormingsagenda Jeugd – erkennen inmiddels dat regeldruk en versnippering direct ten koste gaan van effectiviteit en werkplezier.

De handreiking Vernieuwend Werken en Verantwoorden biedt hiervoor een concreet haakje:

- Harmoniseer waar mogelijk contractering en verantwoording,
- Gebruik bestaande standaarden (iSociaal Domein) in plaats van eigen varianten,
- En spreek samen af dat nieuwe registraties alleen worden toegevoegd als duidelijk is welk maatschappelijk doel ze dienen.

Drie vragen om elke overlegtafel mee te beginnen

Wie het echt menens is met het verminderen van administratieve lasten, kan de handreiking gebruiken om bij elk contractgesprek of regionaal overleg drie eenvoudige vragen op tafel te leggen:

- Wat willen we hier eigenlijk weten – en waarom?
Helpt deze registratie ons om beter te sturen op kwaliteit en resultaten voor inwoners, of vullen we vooral systemen?
- Kunnen we dit op dezelfde manier doen als buurgemeenten?
Elke extra lokale code is een keus. Standaardisatie waar het kan, maatwerk waar het moet.
- Welke ruimte geven we professionals en inwoners?
Als een extra registratieplicht de tijd en aandacht van professionals wegtrekt bij cliënten, is het dan nog verantwoord om die plicht te handhaven?

De handen vrij voor zorg

De titel van de handreiking - *De handen vrij voor zorg* - vat samen waar het om draait: niet méér instrumenten, maar minder ballast. De echte vernieuwing zit niet in een nieuwe set formulieren, maar in het lef van gemeenten en aanbieders om samen te schrappen, te harmoniseren en te vertrouwen op vakmanschap.

Wie in het sociaal domein aan de knoppen zit - raad, college, beleidsadviseur, inkoper, bestuurder of teamleider - heeft hier een sleutel in handen. De handreiking is geen wondermiddel, maar wél een praktische uitnodiging om van 'zelfrijzend bakmeel' weer gewoon goed brood te maken: voedzaam, overzichtelijk en met de professional aan het werk, in plaats van achter het scherm.

VERSCHILMAKERS

Inleiding – Tussen regels en werkelijkheid

Stel je voor: je zit tegenover een gezin dat al door meer loketten is gegaan dan je op twee handen kunt tellen. In ieder dossier staat keurig wat er is gedaan, welke protocollen zijn gevolgd, welke formulieren zijn ingevuld. Toch is er iets wat nergens verschijnt: het gevoel van dat gezin dat het geholpen worden' vooral over het systeem ging – en niet over hén.

In het jeugdveld wordt al jaren gesproken over hervormingen: minder bureaucratie, betere samenwerking, financiële houdbaarheid. Het klinkt goed, bijna vanzelfsprekend. Maar ergens wringt het. Want terwijl de agenda's en beleidsstukken zich opstapelen, vragen steeds meer professionals zich af: wanneer zijn wij zélf eigenlijk onderdeel van het probleem geworden? En belangrijker: hoe worden we weer onderdeel van de oplossing?

Terugkijken en vooruitblikken

Vanuit de blik van onze grootouders zou het sociaal domein van nu tegelijk ongelooflijk rijk en pijnlijk armoedig ogen: materiële bestaanszekerheid en rechten zijn ongekend uitgebreid, maar de menselijke maat is op veel plekken zoekgeraakt in systemen, labels en loketten.

Vanuit de blik van onze achterkleinkinderen over vijftien jaar wordt deze periode waarschijnlijk herinnerd als een kantelpunt: het einde van een door regels en medicalisering verstikt stelsel, en het begin van een meer nabije, rechtvaardige en relationele vorm van samenleven.

Met de blik van onze grootouders

Voor onze grootouders, opgegroeid in een tijd van armoede, liefdadigheid en verzuiling, zou het huidige sociaal domein eerst en vooral een wonder van collectieve vooruitgang zijn: wettelijke bestaanszekerheid, breed toegankelijke zorg, jeugdbescherming, participatie-instrumenten en een overheid die formeel verantwoordelijkheid neemt voor iedereen. Waar steun vroeger vaak afhankelijk was van kerk, familie of “de goede wil” van een notabele, zien zij nu een fijnmazig stelsel van wetten als Wmo, Jeugdwet en Participatiewet, en een veel grotere publieke moraal dat niemand buiten de boot mag vallen, tenminste op papier.

Tegelijk zouden ze zich verbazen over de paradox dat ondanks deze overvloed aan voorzieningen de bestaanszekerheid opnieuw onder druk staat en de bureaucratie mensen vastzet in formulieren, keukentafelgesprekken en herindicaties. De decentrale verantwoordelijkheid van gemeenten zou hen enerzijds aanspreken – ‘dicht bij de mensen’ – maar anderzijds schrikken ze van hoe versnipperd, complex en tijdelijk alles georganiseerd is, met projectsubsidies, aanbestedingsrondes en wachtlijsten die haaks staan op de langdurige, relationele zorg die zij vanzelfsprekend vonden in hun buurt.

Onze grootouders zouden vooral moeite hebben met hoe vaak problemen van armoede, prestatiedruk en gebrek aan passende leefomgeving worden terugvertaald naar individuele stoornissen, diagnoses en trajecten. Waar zij afwijkend gedrag nog kenden als ‘moeilijk kind’, ‘zwarte tijd’ of ‘het zit die jongen niet mee’, zien zij nu een generatie kinderen en ouders die massaal het zorg- en diagnosesysteem wordt ingetrokken, zonder dat de samenleving zelf wezenlijk mee verandert. In hun ogen zijn we ongekend rijk aan kennis, meetinstrumenten en specialismen, maar armer geworden in het normale vermogen om elkaar in de eigen kring op te vangen en verschillen te verdragen.

Met de blik van onze achterkleinkinderen (over 15 jaar)

Onze achterkleinkinderen, terugkijkend vanuit circa 2040, zullen deze tijd waarschijnlijk zien als een fase van overspannen systeemgeloof: een tijd waarin men dacht dat elk sociaal probleem met dashboards, protocollen, vroegsignalering en indicaties beheersbaar te maken was. Ze zullen zich verbazen dat professionals zoveel tijd kwijt waren aan verantwoording, data en inkooprelaties, terwijl de echte winst juist bleek te zitten in nabijheid, vertrouwen en duurzame relaties in wijk, school en werk.

In hun dagelijks leven is het sociaal domein hopelijk meer geïntegreerd, eenvoudiger en menselijker: één basis van bestaanszekerheid, minder loketten, en ondersteuning die begint bij de sociale basis in plaats van in gespecialiseerde zorg. De huidige discussies over normaliseren, het terugdringen van medicalisering en het versterken van gemeenschappen zien zij dan als vroege tekenen van een bredere beweging naar een “zorgzame samenleving” waarin verschillende generaties, leefvormen en talenten als rijkdom worden gezien in plaats van risico.

Onze achterkleinkinderen zullen zich waarschijnlijk afvragen waarom het zo lang duurde voordat brede armoedebestrijding, kansengelijkheid en mentale gezondheid als één samenhangende opdracht werden behandeld in plaats van drie gescheiden beleidsvelden. Ze herkennen in deze periode een dubbel verhaal: enerzijds pijn en uitputting van professionals en inwoners in een overbelast systeem, anderzijds de kiemen van vernieuwing in lokale visies op 2040, experimenten met basiszekerheid, en nieuwe vormen van gemeenschapszorg die uiteindelijk het kompas zijn geworden voor hun tijd.

Drie spanningen in het hart van het werk

Wie met één been in beleid en met één been in de praktijk staat, voelt drie spanningen steeds terugkomen.

- Regels versus realiteit**
 Regels en protocollen zijn bedacht om houvast te geven, risico's te beperken en gelijkheid te bevorderen. Maar in de praktijk reguleren ze vaak vooral... het systeem. De vraag wat menselijk en passend is, raakt snel uit beeld wanneer het belangrijkste criterium wordt of 'het volgens protocol' is.
- Keurslijf versus kompas**
 Waar regels het keurslijf kunnen worden, is het kompas het innerlijke richtsnoer van de professional: vakmanschap, ervaring, intuïtie, moreel besef. Daar waar wet- en regelgeving bedoeld zijn als kader, zijn ze in de praktijk soms verworpen tot kooien waar professionals zich in opgesloten voelen.
- Snelheid versus luisteren**
 De druk om 'door te pakken' is groot: wachtlijsten, targets, formats. Snel handelen voelt als hulpvaardig. Maar juist die snelheid kan ervoor zorgen dat de kernvraag niet meer gesteld wordt: wat is hier eigenlijk echt aan de hand, en wat heeft dit gezin, deze jongere, nú nodig?

Deze drie spanningen vormen de onderstroom van veel ongemak in het jeugddomein. Ze vragen niet alleen om nieuwe regels, maar vooral om een andere manier van kijken en handelen.

Thuis en op het werk – dezelfde mens, ander gedrag

Om te begrijpen waar het schuurt, helpt het om naar huis te kijken. Thuis nemen we beslissingen meestal vanuit drie bronnen: zorg, nabijheid en gezond verstand.

Als je kind stil in een hoek zit, vraag je niet om een formulier. Je vraagt: ‘Wat is er aan de hand?’ Niet de procedure, maar de persoon komt eerst. Regels – ‘eerst huiswerk, dan schermen’- zijn richtinggevend, maar ze zijn niet heilig. Bij koorts, verdriet of zorgen buig je ze. Omdat je voelt wat er nodig is.

Op het werk lijken die vanzelfsprekendheden soms te verdwijnen. Dezelfde mens die thuis flexibel en nabij is, verschuilt zich in het werk achter ‘zo doen we dat hier nu eenmaal. Het gesprek verandert van ‘wat heb jij nodig?’ naar ‘wat past binnen het aanbod?’.

De vraag dringt zich op: wat maakt dat we thuis vertrouwen op relatie en gezond verstand, en op het werk zo vaak terugvallen op systeem en controle?

De waarschuwing uit het systeem – toeslagen en andere wonden

De toeslagenaffaire is een pijnlijk voorbeeld van wat er gebeurt als systemen op eigen wielen gaan rijden. Geen enkele regel op zichzelf was noodzakelijkerwijs kwaadaardig. Maar samen vormden ze een machine waarin gezinnen nummers werden, en waarin vrijwel niemand nog hardop zei: ‘Wacht even, dit klopt niet.’

Professionals volgden protocollen, hielden zich aan de letter van de wet, maar verloren de mens achter het dossier uit het oog. Het is een extreme, maar niet unieke spiegel. Ook in de jeugdhulp zijn er situaties waar ‘volgens de regel’ niet hetzelfde is als ‘moreel aanvaardbaar’ of ‘menselijk.’ Die spiegel dwingt tot een andere vraag: niet alleen ‘hoe voorkomen we dit nog eens?’, maar vooral ‘hoe zorgen we dat professionals zich vrij en veilig genoeg voelen om te zeggen: dit voelt niet goed, we moeten hier anders handelen?’.

Systeemdenken – patronen in plaats van schuld

Een belangrijke stap is de verschuiving van schuld naar patronen. De klassieke reflex is: wie heeft hier gefaald? De ouder? De professional? De organisatie? Maar wie aanwijzen helpt zelden. Het verstevigt vooral defensief gedrag en angst.

Systeemdenken zet een andere bril op. Niet ‘wie is fout?’, maar ‘welke patronen houden elkaar hier in stand?’ Wat gebeurt er tussen gezin en professional, tussen organisaties onderling, tussen beleid en praktijk? Hoe voeden trauma’s, routines en reflexen elkaar zonder dat iemand dat zo gewild heeft?

Ontschuldigen betekent niet dat alles maar kan. Het betekent dat we erkennen dat vrijwel iedereen naar beste weten handelt binnen zijn eigen kader. Pas als die kaders en patronen zichtbaar worden, ontstaat ruimte om er samen uit te stappen – met meer compassie en meer handelingsperspectief.

De menselijke maat: niet één, maar vele

In beleidsteksten wordt vaak gesproken over ‘de menselijke maat’, alsof er één definitie zou bestaan. In de praktijk is de menselijke maat relationeel: zij ontstaat in het contact, in de manier waarop we aanwezig zijn, vragen stellen, luisteren en begrenzen.

Een gezin ervaart menselijke maat als het zich gezien, gehoord en serieus genomen voelt. Een professional ervaart menselijke maat als er ruimte is om het werk met aandacht, reflectie en nuance te doen. Geen van beide laat zich vangen in één protocol. De menselijke maat is geen checklist, maar een gezamenlijke oefening in ieder gesprek, met ieder gezin.

Juist dáárom is het tegelijk de grootste kracht én de grootste complexiteit: menselijke maat vraagt keuze na keuze opnieuw om menselijkheid – niet één keer in een beleidsnotitie, maar iedere dag in het klein.

Vertragen – de moeilijkste vorm van professionaliteit

In tijden van crisis is de reflex om te versnellen begrijpelijk. Er wordt om actie gevraagd, om plannen, om zichtbare stappen. Maar haast leidt vaak tot meer haast: symptoombestrijding, stapeling van hulp, nog een traject er bovenop.

Vertragen is iets anders dan niets doen. Het is de moed om eerst te vragen:

- Wat is hier echt de opgave – zoals de ander die ziet?
- Waar zit de energie om iets te veranderen?
- Wie zijn belangrijk in het leven van deze jongere, dit gezin?
- Wat is hun eigen plan – en wat kunnen wij daaraan toevoegen, in plaats van het overnemen?

Vertragen vraagt vakmanschap: luisteren zonder meteen op te lossen, spanning verdragen zonder direct te sussen, het niet-weten toestaan als beginpunt van beter weten. Het is misschien wel de moeilijkste vorm van professionaliteit.

Leren van ouders – loslaten, spiegelen, samen zoeken

Opvoeden laat zien hoe subtiel die professionaliteit is. Goede ouders weten dat zij hun kind niet voor alles kunnen behoeden. Ze weten – meestal door schade en schande – dat kinderen leren door te proberen, te vallen, opnieuw te proberen.

Drie bewegingen springen eruit:

- Loslaten: niet alles willen fixen, maar vragen ‘wat ga jij doen?’ in plaats van automatisch hulp te organiseren.
- Spiegelen: niet veroordelen, maar laten zien wat het gevolg is van gedrag – en de ander helpen daar betekenis aan te geven.
- Samen zoeken: niet dicteren wat er moet gebeuren, maar naast iemand gaan staan en opties verkennen.

In hulpverlening gebeurt vaak het omgekeerde: professionals nemen over, sturen, corrigeren. Met de beste bedoelingen, maar soms met als bijeffect dat mensen afhaken of afhankelijk worden. De kunst is om meer te gaan doen wat goede ouders al lang – vaak intuïtief – doen: begeleiden zonder overnemen, begrenzen zonder vernederen, ruimte geven zonder weg te kijken.

Van sturen naar faciliteren – eigenaarschap teruggeven

Die ouderlijke wijsheid vertaalt zich naar een andere professionele houding: van sturen naar faciliteren.

- In sturende hulp bepaalt de professional het plan, voert de cliënt uit en ligt de verantwoordelijkheid vooral bij de hulpverlener.
- In faciliterende hulp spreekt de professional uit wat hij ziet, stelt vragen en ondersteunt bij het maken van een eigen plan. De verantwoordelijkheid verschuift naar de persoon of het gezin zelf.

Dat is geen pleidooi voor afzijdigheid. Integendeel: faciliteren vraagt nabijheid, moed en duidelijke begrenzing waar nodig. Maar het doel verschuift: niet ‘ik los jouw probleem op’, maar ‘ik help je zelf het probleem op te lossen’. Daar groeit autonomie – van jongere, van gezin én van professional.

De brede blik – voorbij het jeugdhulpperspectief

Ook de manier waarop naar problemen wordt gekeken, vraagt verbreding. Een jeugdhulpprofessional ziet vaak jeugdhulp, een leraar onderwijs, een arts gezondheid. Allemaal belangrijke perspectieven, maar ieder ook beperkt.

De vraag is niet alleen ‘wat is er met dit kind?’, maar ‘wat speelt er in het leven van dit kind?’. Werkloosheid, schulden, huisvesting, discriminatie, een onveilige wijk – al die factoren kleuren gedrag en ontwikkeling.

Ervaringsdeskundigen – mensen die zelf armoede, uitval, stigmatisering of zware zorgtrajecten hebben doorleefd – voegen daar een onmisbaar perspectief aan toe. Zij herkennen schaamte, wantrouwen en overlevingsstrategieën die in dossiers vaak onzichtbaar blijven. Wanneer hun stem gelijkwaardig wordt meegenomen, verschuift de blik: van probleem naar mens, van symptoom naar context, van ‘voor’ naar ‘met’ mensen werken.

Wat professionals nodig hebben – vier voorwaarden

Veel professionals voelen haarfijn aan wat er anders moet – en willen ook anders werken. Maar willen is niet genoeg. Drie, eigenlijk vier voorwaarden keren steeds terug:

- **Professionele autonomie**
Ruimte om af te wijken van protocollen als de situatie dat vraagt. Regels als grens, beleid als richting, maar de invulling als verantwoordelijkheid van de professional.
- **Continuïteit**
Gezinnen hebben mensen nodig, geen rouleersystemen. Een vaste professional die de tijd krijgt om relaties op te bouwen, patronen te zien en vertrouwen te laten groeien.
- **Redelijke werkdruk en ruimte voor reflectie**
Menselijke maat vraagt tijd: tijd om te luisteren, te analyseren, te overleggen, te leren van casuïstiek. Zonder ademruimte wordt ieder gesprek een afvinkmoment.
- **Serieuze plek voor ervaringskennis**
Ervaringsdeskundigen en betrokken inwoners niet als “inspraak”, maar als structurele partners in teams, beleid en besluitvorming.

Zonder deze voorwaarden blijft de oproep tot menselijke maat een morele aansporing – mooi, maar uitputtend. Met deze voorwaarden wordt het een realistisch handelingsperspectief.

Van keurslijf naar kompas – de professional van de toekomst

In de kern draait het om één beweging: van keurslijf naar kompas.

De professional van de toekomst is geen uitvoerder van checklists, maar iemand die weet, durft, voelt en verantwoordt. Die systemen kent, maar zich er niet achter verschuilt. Die in een gesprek met een gezin niet eerst denkt: ‘welk product past hierbij?’, maar: ‘wie zit hier, wat speelt er, en wat is een volgende betekenisvolle stap?’.

Dat vraagt ook iets van bestuurders en leidinggevendenden: de moed om controle in te ruilen voor vertrouwen, om fouten als leerkans te zien, om kwaliteit boven kwantiteit te laten gaan. Anders gezegd: zelf de menselijke maat voorleven.

Slot – Het verschil dat jij maakt

De beste hulp is niet de meeste hulp. Het is de hulp die zegt: ‘Ik geloof in je’ – en dan een stap opzij doet, zodat de ander zelf kan gaan staan.

Tussen regels en realiteit, tussen systeem en mens, is een ruimte waarin professionals elke dag opnieuw kiezen: volg ik alleen het handboek, of volg ik ook mijn kompas? In die ruimte wordt het verschil gemaakt. Niet door nóg een agenda of memo, maar door mensen die durven vertragen, vragen, loslaten en naast iemand gaan staan.

Daar, precies daar, begint de professional van de toekomst – en wordt de menselijke maat geen slogan, maar dagelijkse praktijk.

OVER PETER PAUL

Peter Paul J. Doodkorte is een mensgerichte strateeg, dwarskijker en verbinder in het sociaal domein, met een scherp oog voor de menselijke maat in zorg, welzijn en jeugdhulp.

Vanuit zijn bureaus DOODKORTE advies & bemiddeling en Doodkorte Matchmakers BV helpt hij gemeenten, samenwerkingsverbanden en maatschappelijke organisaties om weer te focussen op de vraag wat er werkelijk werkt voor inwoners, in plaats van op de logica van systemen en structuren.

In zijn werk beweegt hij zich soepel tussen beleid en praktijk: van raadszaal en directiekamer tot keukentafel en wijkteamoverleg. Hij is ervaren in vraagstukken rond domeinoverstijgend samenwerken, passende toegang, normaliseren en de vernieuwing van het jeugdstelsel, en koppelt scherpe analyses aan nuchtere taal en concrete handelingsperspectieven voor professionals en bestuurders. De rode draad daarbij is steeds dezelfde: systemen zijn er om mensen te dienen, niet andersom.

Als auteur, blogger en veelgevraagd spreker staat Doodkorte bekend om zijn beeldende verhalen, anekdotes en metaforen waarmee hij complexe vraagstukken terugbrengt tot herkenbare situaties uit het dagelijks leven.

Op zijn platform “Verruim de horizon” schrijft hij met regelmaat over de kloof tussen beleid en buitenwereld, over thuiszitters, jeugdhulp, werkdruk en werkplezier, en over de betekenis van gewone nabijheid in het leven van kinderen en gezinnen. Daarnaast treedt hij op als gasthoofdredacteur en publicist, onder meer voor een Sozio-special over samen werken aan een sterk sociaal domein.

Ook persoonlijk is Peter Paul nauw verbonden met de wereld van jeugd en gezin: hij is getrouwd, (pleeg)vader en opa, en combineert zijn professionele ervaring met een duidelijk doorleefde betrokkenheid bij wat kinderen en ouders nodig hebben.

Die combinatie van scherpe inhoud, ervaringsnabijheid en warme, soms prikkelende betrokkenheid, maakt dat dit boek niet alleen analyseert wat misgaat in de jeugdzorg, maar lezers ook uitnodigt en uitdaagt om morgen zelf anders te kijken, te spreken en te handelen in het belang van kinderen, hun ouders en hun omgeving.

BIBLIOGRAFIE

Peter Paul publiceerde eerder met Uitgeverij De Overkant de volgende werken.

9789080412538	Peter Paul J. Doodkorte	Als ik stil ben / versjes, gedichten op de dood / druk 1	De Overkant
9789080412521	Peter Paul J. Doodkorte	Even stilstaan / lichtpuntjes en vreugdevuurtjes van en voor mensen / druk 1	De Overkant
9789080412545	Peter Paul J. Doodkorte	Kunststukjes / overwegingen en ver-dichtjes naar aanleiding van kunst(-beleving) / druk 1	De Overkant
9789080412576	Peter Paul J. Doodkorte	In ongewone stilte / ver-dichtjes in dagen van coronapandemie / druk 1	De Overkant
9789080412552	Peter Paul J. Doodkorte	Van harte jarig zijn / ver-dichtjes bij een verjaardag / druk 1	De Overkant
9789080412507	Peter Paul J. Doodkorte	Het stille ervaren / ver-dichtjes bij de dood / druk 1	De Overkant
9789080412583	Peter Paul J. Doodkorte	Met hart en Ziel / Het mysterie van niks en oneindig genot / druk 1	De Overkant
9789080412590	Peter Paul J. Doodkorte	Scheefpoepen / Pieter Pottenkijker en Het mysterie van het vreemdgaan / druk 1	De Overkant
9789083348308	Peter Paul J. Doodkorte	De magie van Domaine Sainte Marie / Pieter Pottenkijker op zoek naar magie / druk 1	De Overkant
9789083348315	Peter Paul J. Doodkorte	De stilte fluistert / ver-dichtjes over onvergetelijk leven / druk 1	De Overkant
9789083348322	Peter Paul J. Doodkorte	Oud, maar zeker niet out! / Het mysterie van de Krasse Knarren / druk 1	De Overkant
9789083348346	Peter Paul J. Doodkorte	Prikkelende overdenksels / Pieters gebundelde kijk op de zaak 2 / druk 1	De Overkant
9789083348360	Peter Paul J. Doodkorte	Pieters' prikkelspraak / Pieter's provoking speech Le discours Provocateur de pieter / druk 1	De Overkant
9789083348339	Peter Paul J. Doodkorte	Prikkelende gedachten / stimulating thoughts pensées stimulantes / druk 1	De Overkant
9789083348384	Peter Paul J. Doodkorte	De Knikkerkronieken / Pieters' tractaat over tactiek en tranen / druk 1	De Overkant
9789083348353	Peter Paul J. Doodkorte	Geen vergeefs beroep / Een hulpverleningsvorm dreigde te verdwijnen. De daarop geattendeerde Tweede Kamer der Staten-Generaal voorkwam dat. / druk Heruitgave	De Overkant
9789083348377	Peter Paul J. Doodkorte	Het Mysterie van het Ego / Pieter Pottenkijker en het raadsel van de grootspraak / druk 1	De Overkant
9789083348391	Peter Paul J. Doodkorte	Noa 18 / 17 augustus 2025 / druk 1	De Overkant
9789083609409	Peter Paul J. Doodkorte	Het mysterie van het bonzend hart / druk 1	De Overkant
9789083609416	Peter Paul J. Doodkorte	Gebundeld daglicht / Pieters' Daglicht over Denkdinngen / druk 1	De Overkant

9789080412569	Peter Paul J. Doodkorte	Het mysterie van de en het Lot / Pieter Pottenkijker en de speling van het lot / druk 1	De Overkant
9789083609423	Peter Paul J. Doodkorte	De avonturen van Binkie Toto	De Overkant
9789083609430	Peter Paul J. Doodkorte	Boaz – Dromen tussen straat en stadion	De Overkant
9789083609447	Peter Paul J. Doodkorte	Tussen beleid en leefwereld – Verruim de horizon	De Overkant

Verruim de horizon
Uitgeverij De Overkant
 Ringvaarpark 1
 2907 LH Capelle aan den IJssel
 De-Overkant@Doodkorte.nl

9789083609447

Verruim de horizon
Uitgeverij De Overkant
Ringvaarpark 1
2907 LH Capelle aan den IJssel
De-Overkant@Doodkorte.nl

9789083609447